

Institutul de
Politici Publice

Republica Moldova

Evaluarea blocajelor și barierelor de participare ale tinerilor și adolescenților din Moldova în procese de luare a deciziilor

Studiu de evaluare

**Elaborat pentru UNICEF Moldova de către
Institutul de Politici Publice**

Chișinău 2018

Studiul a fost elaborat sub egida Institutului de Politici Publice cu sprijinul financiar al Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF)

Autori:

Aliona Cristei, master, cercetătoare, Institutul de Politici Publice din Republica Moldova

Daniela Terzi-Barbaroșie, psihologă, Centrul psihologic "SINESIS", Chișinău

Datele și opiniile din acest studiu sunt ale respondenților. Constatările și recomandările aparțin autorilor și nu reflectă în mod neapărat pozițiile Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF).

Autorii aduc sincere mulțumiri tuturor respondenților care au participat la interviurile aprofundate, discuțiile în grup și discuțiile desfășurate în cadrul cercetării.

Cuprins

Lista de abrevieri.....	4
Sumar executiv.....	5
Scop și Metodologie	7
I Cadrul Legal de reglementare a procesului de participare a tinerilor în luarea deciziilor	9
1.1 Convenția internațională cu privire la Drepturile Copiilor.....	9
1.2 Cadru normativ de reglementare a procesului de participarea tinerilor	12
II Cunoștințe și atitudini ale tinerilor cu referire la participarea în procese decizionale ..	24
2.1 Mecanisme de informare și eficiența acestora	24
2.2 Percepțiile tinerilor referitoare la procesul de participare	27
III Practici de participare ale tinerilor în procese decizionale	31
3.1 Structuri și formele existente de participare a tinerilor în procese decizionale.....	31
3.2 Domeniile de implicare ale tinerilor	35
3.3 Profilul psiho-social al tinerilor implicați în procese decizionale	38
3.4 Contexte sociale și condițiile fizice în care se desfășoară ședințele tinerilor	43
IV Calitatea și eficiența participării tinerilor	45
4.1 Modele și criterii de selecție (participare transparentă)	45
4.2 Acordul și dorința tinerilor de a participa (participare benevolă)	47
4.3 Relevanța subiectelor abordate (participare relevantă).....	47
4.4 Competențele specialiștilor responsabili de participare (participare susținută prin instruire)	48
4.5 Strategii de incluziune (participarea incluzivă)	49
4.6 Riscuri sociale asociate participării tinerilor (participare sigură și care ține cont de riscuri) .	51
4.7 Mecanisme de monitorizare și evaluare a participării (participare responsabilă)	52
V Bune practici de participare și lecții învățate.....	54
5.1 Factori motivaționali ai participării tinerilor în procese decizionale.....	54
5.2 Aspecte funcționale în participarea tinerilor și modele eficiente de participare	55
5.3 Bariere în participarea tinerilor în procese decizionale și lecții învățate.....	57
5.4 Importanța incluziunii sociale și a egalității de gen în participarea tinerilor în procese decizionale	58
Constatări generale	60
Recomandări.....	65
Anexa 1.....	69
Anexa 2.....	70

Lista de abrevieri

Abrevieri	Descrierea
CDC	Convenția pentru Drepturile Copilului
CCC	Consiliul Consultativ al Copiilor de la nivel local
CV	Curriculum Vitae
ONG	Organizație Neguvernamentală
CD	Copii cu dizabilități
CG	Comentariul General
CES	Cerințe Educaționale Speciale
CȘ	Consiliu de Școală
IDAM	Indicele de deprivare a Ariilor Mici
IPP	Institutul de Politici Publice
KAP	Cunoștințe, Atitudini și Practici
APL	Administrația Publică Locală
M&E	Monitorizare și Evaluare
MDL	Leu Moldovenesc
MECC	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
MSMPS	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
CMTC	Consiliu Municipal al Tinerilor din mun. Chișinău
CNTM	Consiliu Național al Tinerilor din Moldova
CNE	Consiliu Național al Elevilor
CNCC	Consiliu Național Consultativ al Copiilor
CLT	Consiliu Local al tinerilor
ToR	Termeni de Referință
ONU	Organizația Națiunile Unite
UNDP	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

Sumar executiv

Participarea tinerilor reprezintă o strategie esențială pentru asigurarea dezvoltării optime a tinerilor și pentru atingerea obiectivelor mai ample de dezvoltare a societății. În acest context, participarea promovează bunăstarea și dezvoltarea tinerilor, responsabilizează și contribuie la conștientizarea și înțelegerea drepturilor omului și a democrației, și le oferă o formă de protecție.

Pentru a asigura participarea formală a tinerilor în procesul de luare a deciziilor, Guvernul Republicii Moldova a adoptat câteva inițiative referitoare la strategiile naționale și locale, și planurile destinate pentru tineri. Prin urmare, importanța și necesitatea participării tinerilor a fost reflectată în legi și documente de politici din domeniul educației și sectorului de tineret. Instrumente explicite de participare a tinerilor/elevilor/studentilor și adulților au fost înființate în școală și comunitate.

Totuși, câteva categorii de copii și tineri se confruntă cu diverse bariere și blocaje care afectează și limitează participarea acestora la viața socială. Copii cu performanță academică scăzută, copii din grupuri dezavantajate, inclusiv copii de naționalitate Roma, copii cu dizabilități, copii din grupuri de risc și grupuri vulnerabile sunt, de multe ori, excluși și nu participă în procese de luare a deciziilor. Mecanismele participative existente care au drept scop să consulte opinia tinerilor nu funcționează corespunzător. Prin urmare, participarea echitabilă nu este asigurată. La nivel local, doar 5% din tineri au fost implicați în procese de consultare a bugetelor publice locale. Ca urmare, până la 72% din numărul total de programe create pentru adolescenți la nivel local nu răspund necesităților și aspirațiilor tinerilor¹.

În acest context, studiul sociologic „*Evaluarea blocajelor și barierelor de participare ale tinerilor și adolescenților din Moldova în procese de luare a deciziilor*” a avut drept scop să analizeze mecanismele participative dezvoltate la nivel local și național și să identifice barierele și blocajele întâmpinate de către copii, adolescenți și tineri în procese formale de participare la luarea deciziilor. Pentru analiza comparativă a mecanismelor participative existente, studiul a cuprins 3 domenii de activitate: domeniul educațional, sectorul de tineret și domeniul protecției sociale a drepturilor copilului.

Studiul sociologic s-a bazat pe o **metodologie calitativ-comprehensivă**, fiind aplicată metoda interviului aprofundat, interviului de grup și metoda studiului de caz. Studiul s-a realizat în 6 raioane (puncte administrativ teritoriale) amplasate în diferite zone geografice a țării (Sud, Centru și Nord) și a cuprins comunități rurale și urbane.

Analiza structurilor de participare formală a tinerilor scoate în evidență câteva **concluzii generale**, care se regăsesc în cele 3 domenii investigate:

- Chiar dacă conceptul de participare este reflectat în documentele de politici, totuși constatăm că nu toate principiile care asigură calitatea participării (Comentariul General nr. 12 al Comitetului pentru drepturile copilului), se regăsesc în documentele de politici publice. De asemenea, cadrul normativ care reglementează modul de creare și funcționare a structurilor de participare ale tinerilor din domeniul educației și sectorului de tineret nu utilizează un limbaj sensibil la gen.
- Nivelul scăzut de informare și conștientizare a tinerilor reprezintă o barieră care limitează participarea tinerilor în procese decizionale. O bună parte dintre tinerii, care nu fac parte din structurile de participare formală, nu cunosc despre oportunitățile de participare existente la nivel local și național.
- Din punct de vedere a structurii de gen, constatăm că ponderea fetelor depășește ponderea băieților de două ori. Cel mai mult în procese de participare se implică elevii, aceștia se regăsesc în mai multe structuri de participare create la nivel de școală, comunitate și la nivel

¹ Study on Local Budgets. National Council of Youth from Moldova.

<https://www.cntm.md/sites/default/files/Bugetele%20publice%20locale.compressed.pdf>

național. Tinerii cu vârsta cuprinsă între 25-35 de ani și persoanele cu CES, practic nu sunt reprezentanți în structurile de participare. Nivelul de participare a grupurilor vulnerabile este foarte redus.

- Eficiența mecanismelor participative existente variază în funcție de: *mecanismele de informare, competențele, atitudinea specialiștilor care lucrează cu copiii și măsura în care se asigură condiții pentru participarea tinerilor*. Cele mai eficiente structuri sunt cele create la nivel național.
- O bună parte dintre cadrele didactice nu dețin o formare și pregătire profesională în domeniu, conceptul fiind relativ nou. Nu există manuale și ghiduri metodologice care să dezvolte competențe de lucru cu copii.
- Studiul nu identifică careva mecanisme de monitorizare și evaluare a activității tinerilor, accentul fiind pus mai mult pe crearea structurilor de participare și mai puțin pe evaluarea acestora. Evaluarea se bazează pe observarea individuală a schimbărilor care au loc în școală.

În baza celor constatate propunem următoarele **recomandări generale**:

- Creșterea nivelului de informare și conștientizare a tinerilor prin eficientizarea mecanismelor de informare a copiilor, adolescenților și tinerilor cu privire la modalitatea de participare, scopul și posibilele riscuri ale participării lor. Capacitarea specialiștilor care lucrează cu și pentru copii/adolescenți/tineri de a asculta și de a conlucra cu aceștia, precum și de a-i implica în funcție de capacitățile lor în evoluție. Elaborarea de manuale și ghiduri tehnice în domeniul participării, pentru specialiștii care lucrează cu tinerii.
- Promovarea mecanismelor participative democratice care să utilizeze modele de selecție bazate pe vot deschis și transparent și să asigure rotația tinerilor. Implicarea copiilor, adolescenților și tinerilor în promovarea unei participări eficiente prin stimularea tinerilor să creeze organizații prin care să participe într-o varietate de moduri, inclusiv prin mass-media. Dezvoltarea unor programe de stimulare și încurajare a participării tinerilor cu vârsta de peste 22 ani, prin crearea de organizații de tineret și dezvoltarea de proiecte sociale care să corespundă intereselor lor.
- Reflectarea în legislația națională a necesității de abordare diferențiată a participării copiilor, adolescenților și tinerilor în procese decizionale corespunzător vârstei și gradului de maturitate. Eficientizarea procesului de participare a copiilor, adolescenților și tinerilor în procese decizionale prin reflectarea în legislația națională a principiilor de calitate a participării menționate în Comentariul General nr. 12. Astfel, legislația națională trebuie să asigure o participare *transparentă, benevolă, bazată pe principiul respectului, relevantă, prietenoasă copilului, incluzivă, susținută prin instruire, sigură și să țină cont de riscuri, și responsabilă*.
- Aplicarea unor mecanisme de monitorizare, evaluare și protecție a tinerilor în ceea ce privește procesul de participare. Capacitarea tinerilor de a monitoriza evoluțiile și schimbările realizate în urma implicării lor în procese decizionale. Crearea măsurilor de protecție și eliminare a riscurilor specifice asociate cu procesul de participare și la promovarea unei participări sigure și fără consecințe negative. Dezvoltarea unor mecanisme de sesizare și reclamare a riscurilor la care sunt supuși tinerii.

Scop și Metodologie

Scopul studiului cuprinde două componente: evaluarea practicilor și mecanismelor existente de participare formală a adolescenților în procesul de luare a deciziilor și analiza barierelor și blocajelor ce limitează participarea adolescenților în procesul de luare a deciziilor. Componenta de evaluare s-a axat pe corespunderea cadrului de politici în raport cu prevederile Convenției internaționale a drepturilor copilului, iar a doua componentă descrie comportamentele, cunoștințele și atitudinilor profesioniștilor și tinerilor despre participarea în procese de luare a deciziilor la nivel național și local.

Ca urmare a evaluării, raportul intenționează să:

1. analizeze cadrul legal și cadrul de politici cu referire la participarea copiilor și tinerilor din Republica Moldova și să evalueze conformarea cu prevederile art. 12 al Convenției internaționale a drepturilor copilului și Comentariul General nr. 12 (2009): Dreptul copilului de a fi ascultat, reglementat de CDC;
2. documenteze și să evalueze eficiența, eficacitatea și echitatea mecanismelor de participare formală existente, precum și a structurilor consultative ale copiilor și tinerilor recent create în raioanele selectate, printre care menționăm: consilii școlare ale elevilor, consilii locale/raionale ale tinerilor, organizații de tineret, și structuri de conducere.
3. elaboreze recomandări practice în vederea îmbunătățirii cadrului de politici și a practicilor din domeniul participării copiilor și tinerilor, inclusiv sugestii privind modalitatea de promovare a celor mai bune practici și modele participative la nivel local și național. Adicional, vor fi recomandate ajustări necesare pentru a crește eficiența și incluziunea mecanismelor participative existente prin consultarea opiniilor celor mai vulnerabile, marginalizate și supuse riscurilor grupuri de adolescenți, inclusiv băieți și fete.

Evaluarea s-a bazat pe analiza datelor primare (colectate în cadrul vizitelor de teren prin intermediul metodelor de cercetare calitativă), dar și pe analiza datelor secundare (analiza de conținut a cadrului legal și a cadrului de politici cu referire la participarea copiilor și tinerilor din Republica Moldova din perspectiva reglementărilor art. 12 al Convenției internaționale a drepturilor copilului și a Comentariului General nr. 12 al CDC, precum și a bunelor practice internaționale relevante).

Datele primare au fost colectate în baza unei metodologii calitativ-comprehensive, fiind aplicată **metoda interviului aprofundat, interviului de grup și metoda studiului de caz**. Eșantionul a fost unul prestabilit urmărindu-se anumite grupuri țintă, a căror opinii au fost considerate primordiale pentru acest studiu. Astfel, grupul țintă al studiului l-au constituit:

- a) tinerii în vârstă de 14-25 ani, implicați sau nu în procese formale de participare la luarea deciziilor la nivel de clasă, școală, comunitate și la nivel național;
- b) managerii instituțiilor de învățământ;
- c) experții și specialiștii care activează în domeniul de referință;
- d) reprezentanți ai APL și specialiști de tineret.

Un număr total de 18 discuții de grup și 18 interviuri aprofundate cu actori cheie din cele 3 domenii de referință au fost realizate (vezi Anexa 1). Perioada de colectare a datelor a fost: 11-26 mai 2018.

De asemenea, au fost realizate 2 studii de caz, care scot în evidență factorii motivaționali ai participării tinerilor în procese decizionale și evaluează cele mai bune practici participative existente. În acest context, a fost aplicată **tehnica documentară**, fiind analizate documentele elaborate la nivel local (în cadrul instituțiilor de învățământ) care descriu modul de participare, procedura de selecție a tinerilor, componența structurilor formale de participare ale tinerilor, tematica ședințelor realizate etc.

Studiul s-a realizat în 6 raioane² (puncte administrativ teritoriale) amplasate în diferite zone geografice a țării (Sud, Centru și Nord) și a cuprins comunități rurale și urbane³.

² Studiul nu este reprezentativ și nu caracterizează situația la nivel național. De aceea, rezultatele studiului nu trebuie extrapolate la nivel național.

³ Comunitățile au fost selectate în cooperare cu MECR și Oficiul UNICEF Moldova, având la bază următoarele criterii: Indicele de deprivare a ariilor mici³, numărul tinerilor din comunitate, valoarea bugetului local planificat pentru activități de tineret și sport și mărimea comunității³. Pentru a identifica și analiza varietatea practicilor existente de participare formală a tinerilor, s-au selectat comunități în funcție de diversitate.

1.1 Convenția internațională cu privire la Drepturile Copiilor

Convenția⁴ a fost adoptată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 și a intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. În Republica Moldova Convenția privind Drepturile Copilului a fost ratificată în 1990 și a intrat în vigoare la 25 februarie 1993.

Conform Convenției, prin copil se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă. Prin urmare, în categoria de tineri, participarea cărora la procesul decizional este studiată în acest raport vor fi incluși și copiii de vârstă respectivă.

În aspectele ce țin de participarea copiilor la procesul decizional, Convenția stipulează:

- statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avându-se în vedere vârsta sa și gradul său de maturitate. În felul acesta, copilului i se va asigura posibilitatea de a fi ascultat, de exemplu, în deciziile acestora privind educația, sănătatea, sexualitatea, viața de familie și procedurile judiciare și administrative (Art. 12, p. 1);
- copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza informații și idei de orice natură, fără să țină seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică, sau prin oricare alte mijloace, la alegerea copilului (Art. 13, p. 1);
- statele părți vor recunoaște drepturile copilului la libertatea de asociere și la libertatea de reuniune pașnică (Art. 15, p. 1);
- statele părți vor respecta și promova dreptul copilului de a participa în mod deplin la viața culturală și artistică și vor încuraja asigurarea unor posibilități corespunzătoare și egale pentru activitatea culturală, artistică, recreativă și de odihnă (Art. 31, p. 2).

În momentul în care Convenția recunoaște drepturile tuturor persoanelor în vârstă de până la 18 ani, implementarea drepturilor fundamentale ale copiilor ar trebui să ia în considerație capacitățile lor de dezvoltare. Prin urmare, abordările adoptate pentru asigurarea realizării drepturilor adolescenților trebuie să difere semnificativ de cele adoptate pentru copiii de vârste mai mici.

Adolescența este considerată o etapă din viața omului, caracterizată prin creșterea oportunităților, capacităților, aspirațiilor, energiei și creativității, dar și o vulnerabilitate semnificativă. Adolescenții sunt agenți ai schimbării, un element cheie și o resursă cu potențial de a contribui pozitiv la dezvoltarea propriilor familii, comunități și țări. Conceptual, termenul de adolescență nu este ușor de definit, deoarece vârsta de pubertate variază la fete și băieți, iar funcțiile cognitive ale creierului se formează în perioade diferite la copii. Procesul de tranziție de la copilărie la maturitate este influențat de contextul social și mediul înconjurător, după cum reflectă legislațiile naționale care stabilesc praguri diferite de participare ale adolescenților la procese formale de luare a deciziilor la diferite niveluri.

Participarea este importantă pentru că reprezintă un mijloc de implicare și angajare politică și civică, prin care adolescenții pot negocia și susține realizarea drepturilor lor. Respectiv, Statele ar trebui să asigure ca adolescenții să fie implicați în dezvoltarea, implementarea și monitorizarea programelor, serviciilor, politicilor și legislației relevante, care afectează direct viața lor, la nivel școlar, dar și la nivel local, național și internațional. Pentru a crește nivelul lor de participare, adolescenții trebuie să

⁴ Tratatul Internațional nr. 1 din 30.12.1998, art. 52.

fie sprijiniți să coopereze cu colegii săi, să creeze organizații prin care pot participa într-o varietate de moduri, inclusiv prin mass-media. Din acest considerent, înțelegerea și conștientizarea de către adulți a dreptului de participare al adolescenților este importantă pentru adolescenții care se bucură de acest drept, încurajând statele să investească în formarea și sensibilizarea părinților, îngrijitorilor, profesioniștilor care lucrează cu și pentru adolescenți și factorilor de decizie⁵.

În același timp Comentariul General nr. 12 a dreptului copilului de a fi auzit menționează că toate procesele în care copilul sau copiii sunt audiați, consultați și în care participă trebuie să fie⁶:

a) **Transparente și informative** – copiii trebuie să dispună de informații complete, accesibile, ce vor ține cont de diversitate și vor fi adaptate vârstei lor, cu privire la dreptul de a-și exprima liber viziunile, acestea fiind luate ulterior în considerare, precum și cu privire la modalitatea în care copiii vor fi invitați să participe, domeniul de aplicare, scopul și consecințele posibile ale participării lor.

b) **Benevole** – în nici un caz copiii nu trebuie să fie impuși să-și exprime punctul de vedere și ei trebuie să fie informați că au dreptul să se retragă la orice etapă a participării.

c) **Bazate pe principiul respectului** – opiniile copiilor trebuie să fie tratate cu respect și ei trebuie să se bucure de oportunități de a propune idei și lansa activități. Adulții care lucrează cu copiii trebuie să recunoască, să respecte și să exploateze formele existente de participare a copiilor, spre exemplu, contribuția lor în cadrul familiei, școlii, culturii și mediului de lucru. De asemenea, se impune necesitatea înțelegerii contextului social, economic, ecologic și cultural în care se înscrie viața copiilor. Persoanele și organizațiile care lucrează cu și pentru copii trebuie să respecte opiniile copiilor cu privire la participarea lor în cadrul unor manifestații publice.

(d) **Relevante** – problemele în privința cărora copiii au dreptul să se expună trebuie să fie cu adevărat relevante pentru viața lor și să le permită să profite de cunoștințele, competențele și capacitățile lor. În plus la aceasta, este necesar să fie creat un spațiu ce le-ar permite copiilor să scoată în relief și să abordeze problemele pe care ei înșiși le consideră pertinente și importante.

(e) **Prietenoase copilului** – contextele și metodele de lucru urmează a fi adaptate la capacitățile copiilor. Timpul și resursele necesare trebuie puse la dispoziția copiilor pentru a-i pregăti corespunzător și a le permite să capete încrederea necesară și să profite de oportunitatea de a-și exprima viziunile. De asemenea, este important să se țină cont de faptul că gradul de susținere de care au nevoie copiii și modalitățile lor de participare variază în funcție de vârsta și capacitățile lor în evoluție.

(f) **Incluzive** – participarea trebuie să poarte caracter incluziv, să evite modelele existente de discriminare și să ofere copiilor marginalizați, băieți și fete, posibilitatea de a se implica. Copiii nu reprezintă un grup omogen și participarea trebuie să garanteze egalitatea de șanse pentru toți, fără a discrimina în baza unui motiv sau altul. De asemenea, este important ca programele să fie adaptate la culturile copiilor din toate comunitățile.

(g) **Susținute prin instruire** – Pentru a facilita eficient participarea copiilor, adulții au nevoie să urmeze o pregătire specială, să beneficieze de un anumit sprijin și să-și dezvolte anumite competențe, cum ar fi capacitatea de a asculta copiii, de a conlucra cu aceștia, precum și de a-i implica în funcție de capacitățile lor în evoluție. Copiii înșiși pot fi implicați în calitate de formatori și facilitatori privind promovarea unei participări eficiente; ei au nevoie să-și consolideze capacitățile de participare eficient, spre exemplu, conștientizând nevoia de realizare a drepturilor lor, precum și să fie instruiți să organizeze reuniuni, să colecteze fonduri, să

⁵Comentariul general nr. 20. <http://www.refworld.org/docid/589dad3d4.html>;
https://drepturilecopilului.md/files/recomandare_CDC.pdf

⁶Comentariul general nr. 12 <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf> art. 134.

colaboreze cu mijloacele de informare în masă, să țină un discurs în public și să promoveze un punct de vedere.

(h) **Figure și să țină cont de riscuri** – în anumite circumstanțe, exprimarea unei opinii poate presupune anumite riscuri. Adulții trebuie să-și asume responsabilități față de copiii cu care aceștia conlucrează și trebuie să întreprindă toate măsurile de precauție pentru a reduce la minimum riscurile de a expune un copil la violență, exploatare sau oricare altă consecință negativă, din simplul motiv că acesta a decis să-și exercite dreptul la participare.

Copiii trebuie să fie conștienți de dreptul lor de a fi protejați de orice pericol și să știe unde se pot adresa pentru a obține ajutor, în caz de necesitate. Este important de a lucra cu familiile și comunitățile în vederea conștientizării de către aceștia a interesului, dar și a posibilelor consecințe ale participării și de a reduce la minimum riscurile la care copiii ar putea fi expuși.

(i) **Responsabile** – este deosebit de important să se asigure monitorizarea și evaluarea participării copiilor. Spre exemplu, în cadrul oricărei cercetări sau oricărui proces de consultare copiii trebuie să fie informați despre felul în care opiniile lor au fost interpretate și utilizate și, în caz de necesitate, să le se ofere posibilitatea de a contesta și influența analiza rezultatelor. Copiii mai pot beneficia de dreptul de a obține informații exacte asupra felului în care participarea lor a influențat orice rezultat. Dacă este cazul, copiii trebuie să aibă posibilitatea să participe la procese și activități de monitorizare. Este important de a urmări și de a evalua participarea copiilor, făcând apel, în măsura posibilului, la copiii înșiși.

Stipulările Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului, referitoare la participarea copilului în procese de luare a deciziilor au fost transpuse, într-o măsură mai mare în legislația națională referitoare la **educație** și cea privind **tineretul**.

În privința participării în **educație și școală, Comitetul pentru drepturile copilului**⁷ menționează (Vezi Anexa 2):

- Respectarea dreptului copilului de a fi ascultat în domeniul educației este fundamental pentru a asigura realizarea dreptului la educație. Comitetul constată cu îngrijorare perpetuarea unor fenomene precum autoritarismul, discriminarea, violența și lipsa respectului în realitatea multor școli și clase. Asemenea contexte nu creează condiții favorabile pentru ca fiecare copil să-și poată exprima opiniile și acestea să fie luate în considerare (aliniatul 105).
- Educația în domeniul drepturilor omului nu poate modela motivațiile și comportamentele copiilor decât atunci când drepturile omului sunt aplicate în instituțiile în care copilul studiază, se joacă și conviețuiește cu alți copii și adulți⁸. Dreptul de a fi ascultat este în particular în vizorul copiilor în aceste instituții, aceștia având posibilitatea de a examina dacă în practică se ține cont de viziunile lor, așa cum este prevăzut în Convenție (aliniatul 108).
- Implicarea constantă a copiilor în procesele decizionale poate fi realizată în special prin intermediul consiliilor de clasă, consiliilor de elevi, precum și prin prezența reprezentanților elevilor în cadrul consiliilor și comitetelor școlare, unde aceștia să-și poată exprima liber viziunile asupra elaborării și implementării politicilor școlare și codurilor de conduită. Acest drept trebuie să figureze în legislație și aplicarea acestuia nu ar trebui să depindă de bunăvoința autorităților, școlilor și directorilor (aliniatul 110).
- Dincolo de mediul școlar, Statele părți ar trebui să consulte copiii la nivel local și național cu privire la orice aspect al politicii educaționale, inclusiv adaptarea sistemului educativ la nevoile copiilor, educația nonformală și informală, care oferă copiilor „a doua șansă”,

⁷Comitetul pentru Drepturile Copilului, recomandarea generală nr. 12 din 20 iulie 2009

https://drepturilecopilului.md/files/recomandare_CDC.pdf

⁸Comitetul pentru Drepturile Copilului, recomandarea generală nr. 1 (2001) cu privire la finalitățile educației (articolul 29, paragraful 1 al Convenției), (CRC/GC/2001/1)

curriculumul școlar, metodele de predare, structurile școlare, standarde, formarea bugetului și sisteme ce asigură protecția copilului (aliniatul 111).

1.2 Cadru normativ de reglementare a procesului de participarea tinerilor

Reglementarea procesului de participare formală a tinerilor în aspect decizional și stabilirea mecanismelor de participare la nivel local și național se realizează în baza următoarele documente de politici publice, care au fost analizate din perspectiva respectării prevederilor Convenției internaționale cu privire la drepturile copilului.

Codul Educației (în vigoare din 23.11.2014)

Codul Educației, intrat în vigoare la sfârșitul anului 2014⁹. Conceptul de participare este abordat în Cod în contextul mobilității academice, drept proces de participare a studenților și cadrelor didactice la programe de studii și de cercetare, realizate în instituții din țară și din străinătate. Deși participarea nu se regăsește printre noțiunile de bază (Art. 3) totuși, aceasta se regăsește în finalitățile educaționale (Art. 11), care stipulează că: „educația are ca finalitate principală formarea și dezvoltarea unui sistem de competențe, care include cunoștințe, abilități, atitudini și valori, ce permit **participarea activă a individului la viața socială și economică**”.

Codul prevede mecanisme explicite de participare a elevilor și studenților precum și a tinerilor ce urmează programe de formare continuă¹⁰ a adulților, în elaborarea și implementarea deciziilor. Formarea continuă a adulților include educația generală, prin care se asigură dezvoltarea generală a adulților sub aspect cultural, socioeconomic, tehnologic, ecologic, precum și formarea profesională continuă, ca proces de și dezvoltare a competențelor profesionale. Aceste mecanisme includ:

1.1. Învățământul general și profesional

- includerea în consiliul de administrare a instituției de învățământ general a unui elev, delegat de consiliul elevilor din instituție (Art. 49);
- posibilitatea de participare la ședințele consiliului administrativ a reprezentanților societății civile și a mediului de afaceri (Art. 49);
- conferirea elevilor dreptul de a fi aleși în structurile de conducere ale instituției de învățământ și să participe la evaluarea și promovarea calității învățământului (Art. 136);
- conferirea elevilor dreptul de a constitui asociații sau organizații care au drept scop apărarea intereselor lor și de aderare la acestea (Art. 136);
- conferirea elevilor dreptul de a constitui organe de autogovernanță (Art. 136);
- oferirea părinților dreptul de participare la întocmirea programului de activitate al instituției de învățământ; de alegere și de a fi ales în organele administrative și consultative ale instituției de învățământ; de înființare a asociațiilor filantropice ale părinților, având ca scop principal contribuirea la dezvoltarea instituției de învățământ (Art. 138).

1.2. Învățământul universitar

- includerea în componența senatelor universităților a reprezentanților studenților, aleși de formațiunile academice și asociațiile studențești (Art. 103);

⁹ Monitorul Oficial nr. 319-324 din 24.10.2014, art. 634.

¹⁰Formarea continuă este o componentă a învățării pe tot parcursul vieții, care asigură accesul continuu la știință, informație, cultură, în vederea adaptării flexibile a individului la noile realități socioeconomice în permanentă schimbare și în scopul dezvoltării competențelor necesare pentru activitatea profesională și socială.

- includerea în componența Consiliul de etică și management a unui reprezentant al asociațiilor și organizațiilor studențești și a unui reprezentant al societății civile (Art. 108);
- includerea în componența Consiliului de conducere a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare a câte un reprezentant al studenților și al mediului de afaceri (Art. 115);
- conferirea studenților dreptul de a fi aleși în structurile de conducere ale instituției de învățământ și să participe la evaluarea și promovarea calității învățământului (Art. 136);
- conferirea studenților dreptul de a constitui asociații sau organizații care au drept scop apărarea intereselor lor și de aderare la acestea (Art. 136);
- conferirea studenților dreptul de a constitui organe de autogovernanță (Art. 136);
- stipularea explicită prin lege că studenții trebuie să fie reprezentați în senat și în consiliul facultății în proporție de 1/4 din numărul total al membrilor acestor organe (Art. 136);

Aceste mecanisme create oferă posibilitate elevilor și studenților, membri ai structurilor sus menționate să participe la:

- evaluarea directorului instituției de învățământ (Art. 48) ;
- avizarea bugetului instituției, aprobarea planul de dezvoltare al instituției și gestionarea resursele financiare provenite din alte surse decât cele bugetare (Art. 48);
- aprobarea componentei școlare a Planului-cadru la nivelul școlii;
- avizarea normele de completare a claselor, numărul de clase și schema de încadrare a personalului didactic;
- consultarea curriculumul-ui din instituțiile de învățământul superior care este aprobat de Senatul instituției de învățământ superior (Art. 95).
- evaluarea internă a procesului educațional și stabilirea formei de evaluare (Art. 96)
- aprobarea Planului strategic de dezvoltare instituțională a instituțiilor de învățământ superior (Art. 100);
- aprobarea metodologiilor și regulamentelor de organizare a activităților și programelor academice, de cercetare și creație artistică din cadrul instituției, de recrutare, angajare și evaluare a cadrelor didactice (Art. 100);
- aprobarea structurii organizatorice și funcționale a instituției de învățământ superior (Art. 100);
- monitorizarea și evaluarea activității rectorului, precum și modul de alegere a rectorului, în baza regulamentului cadru aprobat de Ministerul Educației (Art. 100);
- evaluarea personalului științifico-didactic (Art. 117).

Cu regret, Codul Educației a moștenit și anumite neajunsuri ale fostei Legi a învățământului:

- nu este reglementată explicit reprezentarea obligatorie a elevilor și studenților în organele administrative și consultative de nivel central și local, stabilirea cotei de reprezentare și modul de selecție a persoanelor în cauză fiind lăsată pe seama actelor normativ-juridice subordonate;
- accentul este pus mai mult pe asigurarea reprezentării elevilor, studenților și părinților în diverse organe administrative și consultative și, mai puțin, pe împuternicirea elevilor, studenților și părinților cu anumite competențe;
- deși se stipulează dreptul elevilor și studenților de a constitui organe de autogovernanță, nu sunt indicate explicit rolul acestora și competențele pe care administrația instituțiilor de învățământ este obligată să le delege sau le poate partaja cu organele în cauză;

- limitarea nejustificată a rolului părinților în administrarea instituțiilor de învățământ și în stabilirea conținuturilor învățării, el fiind redus doar la delegarea a unui-doi reprezentanți în organele administrative și consultative ale instituției și la dreptul de a înființa asociații filantropice.

Deși Codul Educației include mai multe prevederi orientate spre extinderea participării elevilor, studenților, părinților în elaborarea, adoptarea și implementarea deciziilor, aceste prevederi se referă, în principal, doar la instituțiile de învățământ, dimensiunile regională și națională rămânând, practic, nereglementate. Astfel, Codul Educației, spre deosebire de țările cu tradiții în domeniu, nu prevede instituirea asociațiilor naționale/regionale ale elevilor, studenților, părinților, cadrelor didactice, nu stipulează competențele ce ar putea fi delegate/partajate cu astfel de asociații.

Printre **principiile fundamentale ale educației** (Art. 7), Codul Educației stipulează următoarele:

- **principiul centrării educației pe beneficiarii acesteia** (copii, tineri, elevi, studenți). Codul nu definește explicit adolescenții în calitate de grup social și nu stabilește abordări diferențiate de participare pentru adolescenți, tineri și pentru copii cu vârste mai mici.
- **principiul transparenței**. Asigurarea acestui principiu se regăsește în mai multe domenii: asigurarea gestionării transparente a instituțiilor de învățământ – Art. 98, transparența în procesul de evaluare externă, inclusiv publicarea rezultatelor evaluării – Art. 112, asigurarea dreptului elevilor și studenților de a avea acces la informație – Art. 133;
- **principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase și doctrine politice;**
- **principiul respectării dreptului la opinie** al elevului/studentului ca beneficiar direct al sistemului de învățământ. Acest principiu asigură dreptul elevilor și studenților să-și expună liber opiniile, convingerile și ideile – Art. 133;
- **principiul incluziunii sociale**. Codul stabilește formele de integrare a copiilor cu cerințe educaționale speciale, prestarea serviciilor educaționale în funcție de necesitățile individuale ale copiilor și elevilor cu cerințe educaționale speciale – Art. 32; Instituțiile de învățământ trebuie să acorde asistența necesară copiilor și elevilor aflați în dificultate, în colaborare cu instituțiile de asistență socială – Art. 19;
- **principiul asigurării egalității de șanse;**
- **principiul recunoașterii și garantării drepturilor**. Garantarea drepturilor copiilor de către personalul didactic, științifico-didactic, și de conducere - Art. 132, Art. 133;
- **principiul participării și responsabilității comunității, părinților și a altor actori sociali interesați etc.** Codul Educației stabilește posibilități de participare a părinților la întocmirea programului de activitate al instituției de învățământ, să solicite respectarea drepturilor și libertăților copilului în instituția de învățământ, să aleagă și să fie aleși în organele administrative și consultative ale instituției de învățământ, să înființeze asociații filantropice ale părinților, având ca scop principal să contribuie la dezvoltarea instituției de învățământ – Art. 135.

Principiul **relevanței** se regăsește implicit printre reglementările Codului Educației și stipulează că Instituțiile de învățământ asigură armonizarea componentei școlare a curriculumului cu cerințele, interesele și preferințele educaționale ale copiilor și elevilor – Art. 19, iar învățământul extrașcolar trebuie să dezvolte programe care să răspundă intereselor și opțiunilor elevilor/copiilor – Art. 35.

În mod implicit se regăsește și principiul **respectului față de opiniile elevilor**, astfel încât personalul didactic, științifico-didactic și științific trebuie să respecte drepturile elevilor (Art. 132), printre care se menționează și expunerea liberă a opiniilor, convingerilor și ideilor (Art. 133).

Un alt principiu care asigură o participare eficientă și calitativă este **participarea susținută prin instruire**. Prevederile Codului Educației stabilesc standarde educaționale de stat care specifică

necesitatea dezvoltării competențelor profesionale ale cadrelor manageriale și didactice (art. 38), însă nu sunt stipulate domeniile de capacitate și calificare. Nu se specifică necesitatea de a dezvolta competențe și capacități în domeniul participării, ascultării copiilor și conlucrării cu aceștia.

Cu regret Codul nu stipulează careva prevederi care să asigure ca participarea copiilor, adolescenților și tinerilor, prin exprimarea punctului său de vedere, să fie **benevolă și asigurarea dreptul acestora de a se retrage în orice etapă a participării**. De asemenea, nu sunt stipulate careva mecanisme de monitorizare și evaluare a participării copiilor și tinerilor care ar permite copiilor să fie informați despre felul în care opinia lor a fost interpretată și utilizată ulterior sau să ofere posibilitate de a contesta și influența analiza rezultatelor (**participare responsabilă**).

Asigurarea **siguranței participării și minimizarea riscurilor sociale** se regăsește în Art. 132 care stabilește o serie de obligații ale personalului didactic, științifico-didactic și științific:

- asigurarea securității vieții și ocrotirii sănătății copiilor, elevilor și studenților în procesul de învățământ;
- neadmiterea tratamentelor și pedepselor degradante, discriminarea pe criterii de gen și aplicarea sub orice formă a violenței fizice sau psihice;
- informarea elevii despre toate formele de violență și manifestările comportamentale ale acestora, persoanele și instituțiile la care se pot adresa atunci când sunt supuși unui act de abuz;
- discutarea cu copiii și elevii, individual și în grup, despre siguranța/ bunăstarea lor emoțională și fizică acasă/ în familie și în instituție, precum și în alte locuri frecventate de elevi;
- intervenția pentru a stopa cazurile de abuz și neglijare a copilului și/sau solicită ajutor în cazul în care nu poate interveni de sine stătător;
- sesizarea și comunicarea imediată despre orice caz suspect sau confirmat de abuz, neglijare, exploatare sau trafic al copilului din partea semenilor sau a adulților;
- neimplicarea elevii și studenții în acțiuni politice (mitinguri, demonstrații, pichetări);
- asigurarea confidențialității și securității informației care conține date cu caracter personal, în conformitate cu legislația în domeniul protecției datelor cu caracter personal.

Asigurarea unei bune guvernări trebuie să ia în considerație și participarea adolescenților/tinerilor reprezentanți ai minorităților, categoriilor vulnerabile ale societății, membrilor excluși în mod tradițional din procesele decizionale. În acest sens, **analiza de gen și din perspectiva incluziunii sociale** a evaluat în ce măsură și în ce mod diferențele de gen influențează participarea elevilor și tinerilor la luarea deciziilor. Deși per ansamblu, situația privind participarea și angajarea civică s-a ameliorat în ultimii ani în Republica Moldova, în special în ceea ce privește evoluția ratelor de participare la viața politică, acțiuni civice, etc., diferențele de gen și pe alte criterii (venit, studii, etnie) încă mai persistă, atât în privința ponderii anumitor grupuri sociale, de gen, de vârstă, etc., cât și în ceea ce privește alegerea domeniilor de implicare.

Cercetările efectuate în domeniul diferențelor de gen¹¹ arată că este dificil să se realizeze o distincție clară între comportamentele înnăscute și cele dobândite ale femeilor/fetelor și bărbaților/băieților. În același timp, studiile efectuate la această tematică menționează că este totodată dificil de înțeles măsura în care stereotipurile influențează percepția indivizilor și diferențele de gen de ordin comportamental sau cognitiv. În ceea ce privește participarea civică, studiile de referință în domeniu subliniază faptul că la nivel global, există o tendință ca bărbații/ băieții să se angajeze preponderent în activități conexe sferei politice și sportive, iar femeile/ fetele – în cele asociate domeniului de îngrijire și educație (copii, bătrâni, bolnavi, etc.).

¹¹Cercetările efectuate în domeniul diferențelor de gen realizate la nivel național și internațional:

http://www.statistica.md/public/files/Cooperare_internationala/PNUD/10_tablouri_femei_RM/prof_9_proces_decizional.pdf; http://progen.md/files/8393_final_barometrul_de_gen_rom.pdf

Fără îndoială, adoptarea unei legislații specifice și detaliate care promovează egalitatea între femei și bărbați¹², sau care interzice discriminarea în baza mai multor dimensiuni¹³ reprezintă una dintre primele măsuri pentru combaterea discriminării ca atare. Cu toate acestea, o politică anti-discriminare nu poate fi abordată și soluționată doar în termeni de aspecte juridice; inițiativele au semnalat că fenomenul este cu mult mai complicat, și are rădăcini adânci culturale, istorice și sociologice. În plus, cercetările și datele statistice arată că în Moldova persistă bariere culturale și prejudecăți privind în mod special persoanele tinere, vârstnicii, minoritățile etnice, imigranții, persoanele cu dizabilități, femeile, persoanele cu venituri reduse, persoanele homosexuale și lesbiene.

Cadrul legal al participării elevilor și tinerilor este conturat de prevederile Constituției Republicii Moldova¹⁴, Codului Educației¹⁵ și ale Legii Tineretului¹⁶.

În calitate de **studiu de caz** vom examina în continuare cadrul normativ specific și mecanismul instituțional referitor la consiliile elevilor. Acest cadru este descris în Regulamentul de constituire și funcționare a Consiliului Național al Elevilor (CNE) de pe lângă Ministerul Educației¹⁷ și în Instrucțiunea privind constituirea și funcționarea Consiliului Elevilor (CE)¹⁸.

Din perspectiva incluziunii sociale și de gen, Regulamentul pentru constituirea CNE, conține o prevedere expres stipulată în capitolul IV. Procedura de constituire, punctul 11, *"În perioada stabilită, orice elev/ elevă din clasele IV-XI, fără nici o discriminare, poate participa la concurs, depunând pe adresa indicată, un dosar care va conține următoarele..."* și punctul 12, *"O comisie/grup de lucru formată din reprezentanți ai ME, organizațiilor societății civile și elevilor, decid asupra candidaților, în baza următoarelor criterii: (...)"*

d) Asigurarea unui echilibru de vârstă, gen, regiune, etnie, nevoi speciale, urban/rural, între elevii cu și fără experiență de participare.

În capitolul V. Organizarea activității CNE, punctul 23 face referință la "Elevii cu nevoi speciale, în caz de necesitate, sunt însoțiți permanent de asistentul lor personal".

Din punct de vedere al limbajului sensibil la gen și alte criterii incluzive, în textul regulamentului este inclusă doar o singură dată formularea "elev/ elevă", în timp ce alte substantive utilizate nu sunt formulate și la genul feminin (de ex., membru, consultant, expert, etc.). Totodată, în textul Regulamentului (cap. V. Organizarea activității CNE) se menționează cu punct special rigoarea cu privire la membrii CNE cu nevoi speciale ("Elevii cu nevoi speciale, în caz de necesitate, sunt însoțiți permanent de asistentul lor personal").

Din perspectiva incluziunii sociale și de gen, Instrucțiunea cu privire la Consiliile Elevilor, specifică:

"Un consiliul reprezintă toate clasele din școală sau fiecare complet de clase, asigură echilibrul de gen, reflectă apartenența etnică și socială a instituției, inclusiv prezența elevilor cu dizabilități" (Capitolul II, paragraful 2.)

Principiul non-discriminării se menționează în paragraful 3. Nominalizarea și alegerea membrilor

¹² Legea cu privire la asigurarea egalității între femei și bărbați (2006) <http://lex.justice.md/viewdoc.php?id=315674&lang=1>

¹³ Legea cu privire la asigurarea egalității (2012). <http://lex.justice.md/md/343361/>

¹⁴ Constituția Republicii Moldova (1994). http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

¹⁵ Codul Educației al Republicii Moldova (2014). <http://lex.justice.md/md/355156/>

¹⁶ Legea cu privire la tineret (2016). <http://lex.justice.md/md/366763/>

¹⁷ Regulament (2017). http://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_cne_ord.241_din_20.04.pdf

¹⁸ Instrucțiune http://mecc.gov.md/sites/default/files/instructiune_creare_consiliul-elevilor.pdf

(*"Respectarea principiului non-discriminării va oferi tuturor elevilor din instituție șansa de a fi nominalizați"*). De asemenea, în capitolul III. Managementul Consiliului Elevilor, în punctul 10, Activitățile CE, printre alte activități recomandate se menționează: *"incluziunea copiilor (care vin din alte școli, cu dizabilități și nevoi speciale)"*.

Din perspectiva limbajului sensibil la gen și incluziune socială, textul Instrucțiunii utilizează într-un singur caz substantivele "elev/ă"; alte referințe relevante în acest sens nu se regăsesc.

Singurul raport de monitorizare a activității CE, este disponibil pentru anul 2016¹⁹. Datele din acest raport sunt prezentate la nivel raional, nefiind însă segregate pe gen, etnie, dizabilitate etc., astfel încât doar prin numărarea propriu-zisă putem afla numărul de fete și numărul de băieți care activează în calitate de președinte/-ă al/a CE, în timp ce alte informații nu putem afla (de ex., să se analizeze reprezentativitatea CE, precum este stipulat în Instrucțiune).

De asemenea, informația disponibilă pe site-ul Ministerului cu privire la componența nominală a CNE, nu este segregată în baza niciunui criteriu, astfel încât doar particularitățile prenumelui elevului/ elevei pot oferi date în acest sens. Astfel, în perioada anilor 2017-2018, componența CNE după criteriul de gen atestă că ponderea fetelor este de trei ori mai mare comparativ cu ponderea băieților (Vezi Tabelul 1).

Tabelul 1. Distribuția de gen a membrilor Consiliului național al Elevilor

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2015-2016
Fete	25	19	21	20
Băieți	9	17	16	13
Total	34	36	37	33

În sectorul de tineret, cadrul normativ care reglementează modul de creare și funcționare a Consiliilor locale ale tinerilor este Regulamentul Cadru de constituire a Consiliilor Locale al Tinerilor (CLT)²⁰. Punctul 4 (c) al regulamentului prevede respectarea principiului non-discriminării: *"Consiliul implică tineri, fără nici o discriminare, indiferent de rasă, culoarea, sexul, limbă, religia, opinia publică sau altă opinie a acestora, a părinților sau a reprezentanților legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație"*. De asemenea, principiul non-discriminării se regăsește printre obiectivele de constituire ale Consiliilor locale ale tinerilor, punctul 5, care menționează *"promovarea oportunităților egale între semenii lor și excluderea oricăror forme de discriminare"*.

Analiza regulamentului din perspectiva limbajului sensibil la gen și alte criterii incluzive, atestă că substantivele utilizate în textul regulamentului nu sunt formulate și la genul feminin (de ex., tineri, consilier, reprezentant, ales, membru etc.). De asemenea, Regulamentul nu stabilește careva prevederi cu privire la participarea tinerilor cu nevoi speciale, cu excepția celor din punctul 4 și 5. Informația cu privire la componența Consiliilor Locale ale tinerilor nu se regăsește pe site-ul Ministerului.

Legea cu privire la tineret (în vigoare din 23.09.2016)

¹⁹Raport cu privire la monitorizarea activității Consiliilor Elevilor în raioane.

http://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_realizat_de_cne_invatamant_general_cu_privire_la_monitorizarea_activitatii_consiliilor_elevilor.pdf

²⁰Regulamentul Cadru de constituire a Consiliilor Locale al Tinerilor

http://www.tineri.md/files/7903_2011-08-09_proiect_reg_clt_spre_avizare.pdf

Conform acestei legi²¹, categoria de tineri a fost extinsă, în ea fiind incluse persoanele cu vârsta cuprinsă între 14 și 35 de ani. Spre deosebire de Legea cu privire la tineret, adoptată în anul 1999, noua lege cu privire la tineret, adoptată în anul 2016, declară principiul participării ca fiind unul din pilonii de bază al politicilor de tineret. Conform legii în cauză, acest principiu constă în implicarea activă a tinerilor în procesul de luare a deciziilor, desfășurarea de consultări publice, realizarea de activități care se produc în societate și care îi vizează pe tineri în mod direct sau indirect.

Un alt aspect foarte actual al legii cu privire la tineret constă în întemeierea ei pe principiul parității, principiu ce presupune luarea deciziilor prin comun acord între autoritățile publice și tineri, prin distribuirea egală a responsabilităților în bază de încredere și de respect reciproc.

Conform legii, principiile și parității vor fi transpuse în viață prin:

- susținerea creării structurilor de participare a tinerilor la nivel național și local, finanțarea acestora în limita bugetelor disponibile (Art. 6);
- implicarea tinerilor în procesul de elaborare, luare și implementare a deciziilor (Art. 6);
- susținerea financiară a inițiativelor tinerilor prin programe de granturi, desfășurate la nivel central și local, în limita bugetelor disponibile (Art. 6);
- dezvoltarea programelor de participare la procesele democratice prin asumarea responsabilității civice de către tineri și exercitarea drepturilor cetățenești (Art. 6);
- crearea de instituții publice responsabile de activitatea de tineret și de servicii publice deconcentrate în teritoriu (Art. 9);
- consultarea organizațiilor de tineret, instituțiilor de lucru cu tinerii, altor structuri vizate în vederea elaborării, implementării și evaluării politicilor de tineret (Art. 9).

Legea caracterizează structurile de participare a tinerilor ca forme de organizare a tinerilor, instruiți benevol și cu interese comune, pentru a participa și a contribui la viața publică (Art. 2). Astfel, orice activitate de tineret are la bază procese de participare voluntară a tinerilor.

Accentuăm faptul că Legea cu privire la tineret, adoptată în anul 2016, prevede crearea unui cadru instituțional complex, care va include atât autorități administrative și instituții publice, cât și instituții reprezentative ale tinerilor, cu atribuții directe în asigurarea participării tinerilor în procesul decizional. Astfel, la **nivel național** sunt create următoarele:

- Agenția Națională pentru Dezvoltarea Programelor și Activității de Tineret – o autoritate administrativă în subordinea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (Art. 10);
- comisiile naționale și municipale pentru politicile de tineret, care pot fi înființate pe bază de paritate de către autoritățile publice centrale și locale (Art. 11);
- organizațiile de tineret, instituțiile de lucru cu tinerii și alte structuri vizate în vederea încurajării participării tinerilor, precum și elaborării, implementării și evaluării politicilor de tineret (Art. 14);

La **nivel local** sunt create:

- organele locale de specialitate în domeniul tineretului în forma organizatorică de subdiviziuni interioare, subordonate consiliilor raionale/municipale, Comitetului executiv al UTA Găgăuzia (Art. 12);
- centrele de tineret, cu statut de serviciu de interes public (Art. 13);

²¹ Monitorul Oficial nr. 315-328 din 23.09.2017, art.688.

- consiliile locale ale tinerilor – structuri reprezentative ale tinerilor la nivel local, create la inițiativa tinerilor din comunitate, din regiune, care pot fi înregistrate ca organizații necomerciale doar cu avizul autorității publice centrale pentru tineret, dacă membrii sunt desemnați pentru o anumită perioadă de către tineri, urmare alegerilor, prin vot universal, direct, egal, liber exprimat (Art. 15).
- Comisii pentru politici de tineret care au un rol consultativ în vederea elaborării, implementării, monitorizării și evaluării politicilor la nivel central și local;
- Structuri neformale de participare a tinerilor, care se creează benevol și activează în interesele tinerilor (Art. 16).

La **nivel internațional** legea sprijină participarea și reprezentarea tinerilor la activitatea instituțiilor europene și internaționale ce vizează domeniul de tineret și participarea tinerilor în cadrul programelor și al schimburilor internaționale de tineret (Art. 9).

Aceste instituții trebuie să asigure o participare a tinerilor:

- **Transparentă**, care să asigure informarea tinerilor despre activitățile care sunt desfășurate (Art. 12, Art. 13)
- **Relevantă** activităților de tineret, prin formularea de propuneri de dezvoltare de noi programe și proiecte în conformitate cu necesitățile tinerilor (Art. 10);
- **Susținută prin instruire**, care presupune prestarea serviciilor de instruire și de formare profesională a lucrătorilor și specialiștilor de tineret (Art. 10). Însă necesită de menționăm faptul că legea nu specifică domeniile de formare profesionale și necesitatea de a capacita specialiștii din domeniu în lucru cu tinerii și promovării active a participării tinerilor.
- **Benevolă**, care presupune implicarea și participarea tinerilor în cadrul structurilor reprezentative ale tinerilor din inițiativă proprie (Art. 15)
- **Incluzivă**, care presupune că statul creează condiții de dezvoltare egală pentru tinerii cu oportunități reduse prin: susținerea programelor și proiectelor de suport pentru tinerii cu necesități speciale, adaptarea unei infrastructuri care să asigure accesul tinerilor cu necesități speciale (Art. 8).

Aceste principii se regăsesc și în cadrul Regulamentului Cadru²² de activitate a Consiliilor de tineret, care stabilesc că participarea tinerilor trebuie să fie:

- **transparentă** – toate activitățile Consiliului trebuie să fie aduse la cunoștința tinerilor din comunitate;
- **nediscriminatorie** – Consiliul implică tineri, fără nici o discriminare, indiferent de rasă, culoarea, sexul, limbă, religia, opinia publică sau altă opinie a acestora, a părinților sau a reprezentanților legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație.
- **încurajeze participarea tinerilor** – Consiliul încurajează activități ale tinerilor desfășurate pe bază de voluntariat;
- **presupună dezvoltarea de parteneriate la nivel local, național și internațional** – activitățile Consiliului se realizează în colaborare și parteneriat cu autoritățile publice locale și alți actori sociali din comunitate și din afara ei.

Câteva din principiile de asigurare a calității participării menționate în cadrul Comentariul General nr. 12 nu s-au regăsit în conținutul legii tineretului printre care menționăm: **participarea bazată pe**

²²Regulamentul Cadru de constituire a Consiliilor Locale al Tinerilor

http://www.tineri.md/files/7903_2011-08-09_proiect_reg_clt_spre_avizare.pdf

principiul respectului, principiul participării prietenoase copilului și principiul participării sigure, în care să se țină cont de riscuri (Vezi Comentariul General nr. 12, pag. 45).

Autorii acestui raport nu au putut găsi pe paginile oficiale Web ale autorităților publice centrale și cele locale a unor regulamente referitoare la constituirea și funcționarea consiliilor locale ale tinerilor. Informațiile cu caracter informativ și/sau publicitar, referitoare la activitățile desfășurate de consiliile locale ale tinerilor, existente deja în unele unități teritorial-administrative, nu permit aflarea statutului lor juridic, gradul de reprezentativitate, faptul dacă au fost sau nu înregistrate ca organizații necomerciale anume cu avizul autorității publice centrale pentru tineret. În marea majoritate a cazurilor, din informațiile publicate în Internet derivă faptul că consiliile în locale ale tinerilor includ, în principal, doar elevi ai instituțiilor de învățământ și, în ansamblu, nu reprezintă toate categoriile de tineri din unitățile teritorial-administrative în cauză.

În general, Legea cu privire la tineret ar putea fi îmbunătățită în baza unei analize mai profunde a raționalității divizării categoriei de persoane tinere în două subcategorii distincte de vârstă – copii de până la 18 ani și adulții de 18-35 de ani. Este evident că metodele de lucru cu persoanele de vârstă 14-15 ani diferă în esență de cele de lucru cu persoanele de vârstă de 25-35 de ani, iar integrarea copiilor în structurile adulților este inoportună atât din considerente psiho-pedagogice, cât din considerente juridice, administrative și organizatorice.

Totodată, ar trebui să se țină cont și de faptul că o parte semnificativă a cohortei de persoane de vârstă 14-18 de ani sunt elevi de gimnazii, licee, școli profesionale și colegii, preocupările și interesele lor fiind în mare parte legate de procesul de studii. Pe de altă parte, preocupările persoanelor ce au absolvit deja o instituție de învățământ sunt cu mult mai diverse.

Prin urmare, o direcționare mai detaliată a politicilor de tineret ar fi posibilă prin luarea în considerare atât a particularităților de vârstă ale fiecărei subcategorii de persoane tinere – minori, adolescenți, tineri, adulți, cât și a specificului profilului ocupațional al acestora – elevi, studenți, angajați în câmpul muncii, persoane în căutarea unui loc de muncă etc.

Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația - 2020”

Fiind adoptată la sfârșitul anului 2014²³, acest document de politici conține mai multe prevederi referitoare la participarea a elevilor, părinților, studenților, persoanelor ce urmează programe de formare profesională a adulților, la elaborarea, luarea și implementarea deciziilor. Aceste prevederi se referă atât la cadrul instituțional, cât și la modalitățile de participare propriu-zisă. Evident, modalitățile de participare deferă de la o categorie de vârstă la alta și sunt racordate la nivelul de discernământ al copiilor, elevilor și adulților.

În linii mari, modalitățile de participare a elevilor, părinților, studenților și persoanelor ce urmează programe de formare profesională a adulților la elaborarea, luarea și implementarea deciziilor care sunt cele stipulate în detaliu în Codul Educației:

- consultarea beneficiarilor direcți și indirecti ai educației în luarea deciziilor referitoare la conținuturile învățării;
- asigurarea reprezentativității elevilor, părinților și studenților în organele administrative și consultative ale instituțiilor de învățământ, organelor locale și centrale de specialitate;
- instituirea organelor de autoguvernare ale elevilor și studenților în cadrul instituțiilor de învățământ;
- consolidarea educației parentale;
- extinderea și consolidarea parteneriatelor cu organizațiile societății civile și comunitățile locale.

²³ Monitorul Oficial nr. 345-351 din 21.11.2014, art. 1014.

Strategia stabilește necesitatea integrării cadrului european al competențelor-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții (instrument de referință pentru țările UE) în politicile și strategiile din Republica Moldova. Astfel, unul dintre cele opt grupuri de competențe-cheie sunt **competențele sociale și civice**, care se referă la competențele personale, interpersonale și interculturale și la toate formele de comportament care permit fiecărei persoane să participe în mod eficient și constructiv la viața socială și profesională. Aceste competențe sunt legate de bunăstarea personală și socială. Competențele civice, în special cunoașterea conceptelor și a structurilor sociale și politice (democrație, justiție, egalitate, cetățenie și drepturi civile), fac posibilă participarea activă și democratică a oamenilor²⁴.

Strategia stabilește câteva priorități în domeniul participării și anume:

- 1) **Responsabilizarea societății pentru asigurarea unei educații de calitate** (Obiectiv specific 7.1)
 - Diversificarea formelor de implicare a comunității și a familiei în procesul decizional (Acțiunea prioritară 7.1.1);
 - Crearea mecanismelor de motivare a comunității și a familiei pentru a participa la procesul decizional și la rezolvarea problemelor școlii (Acțiunea prioritară 7.1.2);
 - Dezvoltarea programelor de sprijinire a inițiativelor comunitare de implicare în rezolvarea problemelor educaționale (Acțiunea prioritară 7.1.3);
- 2) **Promovarea parteneriatelor pentru educație** (Obiectiv specific 7.3)
 - Asigurarea implicării partenerilor sociali în procesul de elaborare a politicilor educaționale (Acțiunea prioritară 7.3.1);
 - Promovarea dialogului cu societatea civilă și cu mediul de afaceri pentru stabilirea domeniilor de interes comun și pentru rezolvarea problemelor educaționale și comunitare (Acțiunea prioritară 7.3.3);

Fiind un document general, în ansamblu, Strategia nu stabilește mecanisme concrete de realizare a modalităților listate mai sus, acest lucru fiind pus în sarcina actelor normativ-juridice, preconizate pentru a fi elaborate în procesul de implementare a documentului în cauză.

Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020

Noua Strategie și Planul de acțiuni²⁵, adoptate la sfârșitul anului 2014, pun accentul pe dezvoltarea sectorului de tineret, însuși termenul "sector de tineret" nefiind definit în mod explicit. Din textul Strategiei și a Planului de acțiuni derivă concluzia că termenul "sectorul de tineret" include atât tinerii propriu-ziși, structurile lor asociative, instituțiile ce prestează servicii tinerilor, instituțiile de cercetare în domeniul problematicii de tineret, organele administrative cu atribuții în domeniul elaborării, aprobării și implementării politicilor de tineret.

În ansamblu, ca și Strategia precedentă, accentul este pus pe extinderea serviciilor existente și pe crearea de noi servicii destinate tinerilor. Totodată, accentuăm faptul că componentele referitoare la participarea tinerilor în procesul decizional au fost extinse.

Astfel, din punctul de vedere al participării tinerilor la elaborarea, luarea și implementarea deciziilor, un progres semnificativ îl constituie includerea în lista principiilor de bază ale Strategiei nu doar *participarea tinerilor*, adică implicarea coordonată a tinerilor, a autorităților administrației publice și societății civile în procesul decizional de soluționare a problemelor din sectorul de tineret, dar și *autonomia structurilor de tineret*, ele preconizându-se a fi autonome în procesele decizionale și practicile dezvoltate.

²⁴Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 "Educația 2020",
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=355494>

²⁵ Monitorul Oficial nr. 400-403 din 31.12.2014, art. 1109.

Este semnificativ faptul că din cele patru direcții prioritare de intervenție pe care se axează Strategia, prima din ele este participarea tinerilor, obiectivul general al acestei direcții prioritare fiind creșterea nivelului de implicare a tinerilor în procesul de consolidare a democrației participative.

În cadrul obiectivului general ce prevede creșterea nivelului de implicare a tinerilor sunt formulate următoarele sub-priorități și obiective specifice, ce au o legătură directă cu participarea tinerilor în procesul decizional:

Tabelul 1. Obiectivele specifice și rezultatele așteptate. Strategia națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020

Sub-priorități și obiective specifice	• perfecționarea cadrului legal ce ar asigura participarea tinerilor, inclusiv a celor cu oportunități reduse, în toate procesele decizionale; • sporirea nivelului de activism civic al tinerilor; • consolidarea consiliilor locale ale tinerilor.
Rezultatele așteptate și indicatori	• cadru legislativ și normativ cu prevederi ce permit și stimulează participarea activă și în mod egal a tuturor tinerilor în procesul decizional creat; • tineri implicați, până la sfârșitul anului 2018, de către toate autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea în procesul decizional, având la bază structuri consultative de tineret; • tineri implicați în procesul de luare a deciziilor la nivel local de către cel puțin 30% din autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi; • cel puțin 30% din tineri asociați și activ implicați în structuri formale și neformale; • cel puțin 60% din tineri din populația activă conștienți de importanța participării la vot și implicați direct în acest proces; • consilii locale ale tinerilor ce activează în baza unui mecanism de reglementare și bună guvernare, având la bază un parteneriat consolidat cu autoritățile administrației publice locale; • până la finele anului 2016, rețele raionale ale consiliilor locale ale tinerilor în toate regiunile țării funcționale; • până la finele anului 2018, consilii locale ale tinerilor reprezentate de o rețea națională consolidată; • consilii locale ale tinerilor ce dispun de instrumente de asigurare a durabilității financiare, inclusiv din partea statului; • cel puțin 40% din tinerii cu vârsta între 13 și 18 ani, inclusiv cei cu oportunități reduse, implicați în activitatea consiliilor locale ale tinerilor.

Indiscutabil, noua Strategie națională de dezvoltare a sectorului de tineret 2020 și Planul de acțiuni pentru realizarea acesteia reprezintă un pas important în sistematizarea activităților ce au drept scop creșterea gradului de implicare a tinerilor în procesul decizional, orientează activitățile în cauză spre atingerea unor obiective formulate explicit, în termeni măsurabili. În baza discuțiilor cu experții din sectorul de tineret, cu regret constatăm că, implementarea acestor documente s-a confruntat cu mai multe constrângeri.

Astfel, din analiza rapoartelor anuale privind realizarea Planului de acțiuni al Strategiei naționale de dezvoltare a sectorului de tineret, anii 2015-2017, prezentate de Ministerul Tineretului și Sportului și, ulterior, de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării²⁶, derivă următoarele constatări:

- 1) activitățile de extindere a participării tinerilor în elaborarea, aprobarea și implementarea deciziilor s-au axat, în principal, pe informarea, instruirea și consultarea tinerilor și, mai puțin, pe participarea directă a acestora în luarea deciziilor propriu-zise;
- 2) activitățile desfășurate se orientează în mare parte doar pe categoriile de tineri încadrați în instituțiile de învățământ, tinerii din categoriile de vârstă 25-35 de ani rămânând, în mare parte, neimplicați în activitățile consiliilor locale ale tinerilor;
- 3) se atestă o inconsecvență în terminologia juridică utilizată (tineret - sectorul de tineret, consilii locale de tineret - consilii locale ale tinerilor, comisii - consilii raionale/municipale de tineret - ale tinerilor, consilii locale de tineret - consilii raionale/municipale de tineret etc.);
- 4) lipsesc informații referitoare la gradul de reprezentativitate a consiliilor locale, nu este clar cum și de cine au fost selectați membrii acestor consilii, care este cota tinerilor ce au participat la alegerea consiliilor locale, municipale, raionale etc.;
- 5) lipsesc informații referitoare la metodologiile de măsurare a valorilor indicatorilor de progres, o parte semnificativă din studiile de monitorizare și evaluare nefiind realizate.

Evident, evaluarea gradului de realizare a obiectivelor Strategiei ar trebui făcută în baza unor date obiective, veridice și relevante. Suplimentar la datele colectate prin metodele administrative de raportare, ar trebui desfășurate studii sociologice ce ar permite estimarea valorilor reale ale indicatorilor de tipul "procentajul tinerilor asociați și activ implicați în structuri formale și neformale", "procentajul tinerilor din populația activă conștienți de importanța participării la vot și implicați direct în acest proces", "procentajul tinerilor cu vârsta între 13 și 18 ani, inclusiv cei cu oportunități reduse, implicați în activitatea consiliilor locale ale tinerilor" etc. Important este ca astfel de estimări să fie făcute nu doar în rândul tinerilor încadrați în instituțiile de învățământ, dar în rândul tuturor categoriilor de tineri, așa cum sunt ele definite în Strategie.

²⁶ Rapoartele de realizare a Strategiei Naționale de Dezvoltare a sectorului de tineret 2020;
<http://mecc.gov.md/ro/content/rapoarte-sndst-2020>

2.1 Mecanisme de informare și eficiența acestora

Studiul atestă că nivelul de informare al elevilor despre oportunitățile de participare din cadrul școlii este destul de redus. Chiar dacă studiul s-a bazat pe o metodologie calitativă, nerepresentativă, care nu permite generalizarea datelor asupra tuturor tinerilor, totuși, se constată că o bună parte dintre participanții la discuțiile de grup, care nu se implică în procese decizionale la nivel de școală nu au știut despre așa posibilitate și despre existența Consiliilor Școlare de Elevi (CȘE). În comunitățile în care nu sunt create Consilii locale ale tinerilor, nivelul de informare al tinerilor de vârstă 19-25 ani despre oportunitățile de participare la nivel de comunitate este și mai redus. Acest fapt, scoate în evidență că *nivelul scăzut de informare sau lipsa de informații* cu privire la oportunitățile de participare reprezintă o primă barieră în procesul de participare a tinerilor.

„Eu nu știam că este nevoie să particip, sau că pot să particip dacă vreau. Nu am înțeles asta din ceea ce a spus dna diriginta” DG_elevi_12;

„Profesoara le spune doar la acei elevi care au participat înainte la aceste activități. La restul elevilor ea nu spune deloc” DG_elevi_10.

„Participă cei care sunt încurajați, sunt cei care au posibilități mai bune, cei care sunt informați, cunosc, iar ceilalți care sunt timizi sau nu sunt informați, ei nu au șansa asta și ei practic sunt privați de acest drept” I_expert_6

Gradul de informare al tinerilor despre structurile și posibilitățile de participare la nivel local și național depinde de o serie de factori sociali și instituționali printre care menționăm: *mecanismul de informare și conștientizare cu referire la necesitatea implicării tinerilor în procese decizionale, durata perioadei de informare, actorii implicați în procesul de informare și conținutul informației diseminate.*

Practicile locale analizate identifică o varietate de modalități de informare, care utilizează diverse surse și stiluri de informare. Nu există un mecanism unic de informare al elevilor care stabilește sursele și conținutul informației. Modul în care se transmite informația și mesajul propriu-zis depinde de interesul și capacitățile organizatorice ale managerului școlar, responsabil de componenta de participare a tinerilor.

Deși sunt aplicate multiple mecanisme de informare, totuși se constată că unele categorii de tineri dețin mai multă informație referitor la posibilitățile de participare formală comparativ cu alte categorii. Evaluarea diferitor categorii de elevi a permis să identificăm principalele caracteristici care determină această diferență: **activismul și reușita academică**. Astfel, elevii care au o reușită academică mai înaltă, au aflat despre posibilitatea de a participa la procesele decizionale din cadrul școlii cu mult mai devreme și dețin mai multe informații, comparativ cu elevii cu o reușită academică mai joasă. Acest fapt se datorează procesului selectiv de informare și perpetuării unor mecanisme tradiționale de selecție, potrivit cărora elevul care reprezintă clasa și școala (șeful de clasă) trebuie să fie „deștept” deci, selectat în funcție de reușita academică. Datele studiului atestă că, în unele instituții școlare, informarea se realizează selectiv, fiind informați doar cei care sunt considerați a fi capabili de a participa.

„Mie în clasa a 5-a mi-a propus să fiu în consiliul școlii, când am venit în primele săptămâni ale școlii și doamna responsabilă căuta elevi care sunt mai deștepti.... eu știu că sunt mai deștept pentru că am note bune/ eu tot așa am venit într-o zi la școală și când trec pe coridorul școlii m-am uitat pe perete și am văzut lista elevilor care participau la consiliile de școală, numele meu era scris pe ea. / doamna a văzut că eu mă implic în toate activitățile extra-curriculare și mi-a propus să fiu și eu în consiliul de elevi/ doamna mi-a propus să fiu președintele consiliului de școală, eu cred că se ia în considerație cum învăț, și la nivel cultural, nu vreau să mă laud dar învăț bine”- DG_elevi_3

„Prima dată am aflat de la diriginta care mi-a spus că dna directoare m-a ales să fiu președinte a consiliului de elevi și să particip în consiliu administrativ” – DG_elevi_6

„La mine a venit profesoara și mi-a spus că trebuie de participat. Că noi de mititei suntem activi și de aceea ne-a spus că trebuie de participat. Dacă a spus înseamnă că trebuie. Nu mi-a spus de ce trebuie, doar că trebuie” – DG_elevi_11

„Copii din familii vulnerabile au șansă practic zero să fie consultați și implicați. Copii cu reușită mai bună sunt mult mai implicați consultați și întrebați” I_expert_6

Aceste două criterii sunt extrem de importante și în procesul de autoevaluare a propriilor capacități de participare la nivel de școală. Reușita academică scăzută este asociată cu o incapacitate de a se implica în procese decizionale. Astfel, chiar dacă sunt informați despre oportunitățile existente și manifestă dorința de participare, unii elevi ezită să își propună candidatura pentru a deveni membri ai structurilor școlare de participare, considerând că nu dețin capacitățile necesare.

În domeniul educației, principala sursă de informare a elevilor sunt cadrele didactice și persoanele responsabile de activitatea structurilor formale de participare din cadrul școlii. Acești actori informează tinerii și despre oportunitățile care există la nivel local și național. În sectorul de tineret responsabil de informarea tinerilor este specialistul de tineret din cadrul Primăriei.

Perioada în care are loc procesul de informare este destul de scurtă, tinerii fiind informați în ajunul procesului de selecție a membrilor structurilor de participare. La nivel de școală, informarea se realizează în luna septembrie, perioadă în care are loc și selecția membrilor Consiliului de clasă și de școală. La nivel local, informarea se realizează continuu, tinerii având posibilitatea oricând să adere la Consiliile locale de tineret. La nivel național, informarea se realizează în ajunul procesului de selecție, iar durata de informare variază între 1-2 luni.

În funcție de actorii implicați și sursele de informare utilizate, identificăm mai multe **căi de informare** ale tinerilor cu referire la oportunitățile de participare formală:

1. **Informarea de către diriginte în cadrul orelor de dirigiență.** Majoritatea tinerilor participanți la discuțiile de grup au fost informați despre posibilitățile de participare în cadrul școlii la început de an școlar, în cadrul orelor de dirigiență. Tot atunci are loc selecția membrilor Consiliului de clasă și de școală.
2. **Informarea de către Directorul Adjunct pe Educație, responsabil de activitatea Consiliului Școlar al Elevilor.** În cadrul unor instituții școlare, informarea se realizează direct de către responsabilul pe componenta de participare a elevilor. Informarea are loc în cadrul unor adunări școlare sau a unor întruniri informale cu elevii care sunt îndemnați, încurajați să-și propună candidatura pentru consiliul școlar al elevilor.
3. **Informarea în cadrul unor adunări generale de școală.** Acestea sunt organizate de către membrii Consiliului Școlar al Elevilor sau de către Directorul Adjunct pe Educație. Această cale de informare este preferată și de către membrii CMTC și a specialiștilor de tineret care, în colaborare cu administrația școlii, informează tinerii elevi despre oportunitățile de participare la nivel local.
4. **Informarea pe căi informale.** Aceasta poartă caracterul unor rețele de relații sociale, informația fiind transmisă în cadrul unor discuții informale cu profesori sau cu elevi. Numărul persoanelor informate depinde de numărul persoanelor implicate în procesul de informare. Conținutul informației depinde de experiența și practicile celor care se implică în procesul de informare. Procesul de informare este însoțit de o serie de argumente în favoarea implicării și participării tinerilor la nivel de școală.
5. **Informarea prin utilizarea surselor online și plasarea informației pe rețele de socializare.** De obicei este realizată de către elevii – membri ai structurilor școlare de participare fără o implicare directă a cadrelor didactice. Informația plasată pe rețelele de socializare (Facebook) este în format de text și imagini, ceea ce permite redarea conținutului într-un mod prietenos și accesibil tuturor categoriilor de tineri. Chiar dacă informația este considerată accesibilă și relevantă, doar 3 din instituțiile investigate au menționat că au create pagini de profil pentru consiliu, pe rețelele de socializare.

6. Plasarea informației pe **panourile informative din școală și din comunitate**. Marea majoritate a instituțiilor investigate utilizează această cale de informare a elevilor, plasând anunțuri despre oportunitățile de implicare în cadrul structurilor de participare formală.
7. **Plasarea informației pe pagina web a instituției**. Această modalitate se utilizează pentru informarea tinerilor despre oportunitățile existente la nivel local și național. Informațiile sunt plasate pe site-ul primăriei locale și site-ul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.
8. **Informarea în cadrul unor instruiți/seminare**. Acest tip se aplică în structurile de participare create în domeniul protecției sociale a copilului și se bazează pe un curriculum elaborat în scopul familiarizării copiilor cu responsabilitățile, principiile de funcționare a Consiliului, tipurile de servicii sociale, problemele centrale cu care se confruntă copiii, cadrul normativ din domeniu, prevederile Convenției internaționale pentru drepturile copilului, procedurile de monitorizare și evaluare etc. *„Prima instruire, în baza regulamentului, sunt 20 ore de orientare în domeniu. Care sunt responsabilitățile, principiile de funcționare, serviciile sociale, abuz, violență, legile, Convenție, dizabilitate, monitorizare și evaluare. Ulterior, se făceau instruiți continue, mai ales, în funcție de interesul și necesitatea direcțiilor.”* **I_expert_2.**

Pentru a crește nivelul de informare al tinerilor din cadrul școlii, sunt combinate mai multe surse de informare, fiind implicate atât cadrele didactice, cât și elevii. În opinia participanților la discuțiile de grup, cea mai eficientă cale de informare este considerată informarea de către diriginte în cadrul orelor de clasă și informarea prin implicarea membrilor de familie: *„Cea mai sigură cale este să se anunțe în clase, diriginții și poate părinților e bine să li se spună, poate unii copii ar participa, dacă părinții ar susține copiii”* **DG_elevi_1**. Stilurile de educare aplicate în familie influențează modul de comportament și interrelaționare a copiilor în societate și formează viziunea privind modul de participare la viața publică.

Opiniile tinerilor privind eficiența căilor de informare existente diferă în funcție de gradul de participare. Astfel, dacă membrii Consiliilor școlare consideră că: *„nu trebuie nimic de îmbunătățit în acest sens, pentru că totul e clar și transparent. Se vorbește despre implicare și participare”* atunci, elevii care nu participă în structurile formale de participare școlară sunt de altă părere și consideră că *„trebuie de plasat mai multă informație pe panou sau de anunțat în cadrul unor careuri școlare, deoarece informația care există la moment nu descrie neapărat posibilitatea de a participa”* **DG_elevi_3**. De asemenea, în procesul de informare trebuie să fie implicați și tinerii – membri ai structurilor de participare formală, care ar putea să explice, în limbaj accesibil tinerilor, responsabilitățile și beneficiile participării.

Informarea despre activitatea realizată pe parcursul anului de către structurile de participare formală se realizează nemijlocit de către membrii Consiliilor de școală/Consiliului Național al Elevilor/Consiliilor locale ale tinerilor. Modalitățile de informare și conținutul informației depinde de disponibilitatea și dorința tinerilor de a disemina informația. Majoritatea tinerilor care nu se implică în procese decizionale afirmă că membrii actuali ai structurilor de participare formală nu informează sistematic ceilalți tineri despre deciziile luate în cadrul ședințelor Consiliului de școală/Consiliului Național al Elevilor. Unii elevi afirmă că sunt informați doar dacă solicită informația sau dacă este nevoie de ajutorul lor în organizarea unor evenimente culturale din cadrul școlii. În caz contrar, elevii care nu sunt membri ai structurilor de participare formală rareori sunt informați despre activitățile și deciziile adoptate.

„Câteodată ne spun dar alte ori nu. Dacă noi întrebăm atunci de spun dar așa oficial nu este așa... Noi auzim ocazional, dar dacă noi nu participăm sau ei nu am nevoie de ajutorul nostru la organizarea unor evenimente atunci ei nouă nu ne spun nimic...Ne informează doar dacă trebuie să ajutăm la organizarea evenimentelor” **DG_elevi_4;**

„Dacă trebuie să facă ceva eu le spun colegilor situația și toate condițiile pe care trebuie să le realizăm” **DG_elevi_6;**

„La moment ei pur și simplu vin după ce se fac ședințele și dacă vor ne spun despre activitățile pe care le fac acolo și gata dar ceea ce vorbesc ei acolo rămâne între dâșii. Ei nu ne informează despre ce vorbesc acolo....dar aș vrea să ne spună, de ce nu” DG_elevi_10.

Diversitatea căilor de informare determină și o diversitate a **conținuturilor informaționale** diseminate. Deseori, conținutul informației transmis de către cadrele didactice sau persoanele responsabile de activitatea de participare a tinerilor este abstract și general. Profesorii doar anunță posibilitatea doritorilor de a candida pentru poziția de membru al Consiliului Școlar al elevilor fără a descrie responsabilitățile și regulile de funcționare. Unul din argumente menționate în favoarea participării tinerilor este că „*trebuie de participat*”. Elevii sunt rareori informați despre scopul, responsabilitățile și drepturile lor. Acest fapt determină un nivel scăzut de conștientizare a necesității de participare și implicare a tinerilor în procese decizionale.

Lipsa de conștientizare reprezintă o altă barieră în procesul de participare a tinerilor. Mulți dintre elevi ajung să conștientizeze relevanța participării în procese decizionale abia la sfârșit de an școlar, când are loc reorganizarea structurii CȘE. În unele cazuri informarea este însoțită și de selecție, fiind enunțate și categoriile de elevi care ar trebui să se implice.

„Ne-a spus pe scurt, că avem posibilitatea să alegem ca să ne implicăm în diferite activități din cadrul școlii, ne-a spus rapid crezând că noi știm deja toate regulile, ce este asta un consiliu al clasei” DG_elevi_4

„La mine a venit și mi-a spus că trebuie de participat. Dacă a spus înseamnă că trebuie. Nu mi-a spus de ce trebuie, doar că trebuie. În clasa a 6-a cred că nu este atât de important de ce trebuie dar pur și simplu că trebuie” DG_elevi_11

„Nu știam ce exact înseamnă Consiliu de elevi. Mai târziu ne-a explicat dna coordonatoare și dl director, ne spunea des că trebuie să facem mai multe lucruri, să avem inițiative, ca asta înseamnă să fim în CE, dar nu anume ce” DG_elevi_13

Informațiile plasate în format de text (anunțuri amplasate pe panouri informative din cadrul școlii, anunțuri plasate pe rețele de socializare și pagina web a instituției) sunt mult mai complexe, însă acestea sunt caracteristice mai mult instituțiilor de învățământ care și-au creat propriile regulamente interne de funcționare a CȘE. Aceste regulamente stabilesc modul de informare, selectare și funcționare a structurilor de participare formală a tinerilor. Regulamentele sunt făcute publice și discutate în cadrul primelor ședințe ale CSE/CNE/CMTC. În opinia participanților de la nivel local, conținutul regulamentelor de funcționare este destul de clar și accesibil, iar în cazul unor neclarități, elevii/ tinerii se pot adresa coordonatorului care explică aspectele pe care nu le-au înțeles. Totuși, unii elevi, afirmă că regulamentul cadru de funcționare nu este atât de clar și nu este accesibil unor categorii de elevi: „*Eu când am citit prima dată regulamentul de constituire și atribuțiile nu am înțeles totul acolo, dar erau în linii generale acolo scrise nu era ceva concret. Superficial oleacă, abstract pentru mine, și nu sunt sigură că fiecare elevi o să înțeleagă ce este scris acolo*” DG_elevi_9.

Accesibilitatea informației reprezintă un factor care influențează indirect atitudinea și intenția tinerilor de a lua parte din diferite structuri de participare formală. Informația trebuie să fie expusă într-un limbaj accesibil diferitor categorii de tineri, luându-se în considerație: vârsta, nivelul de maturitate și starea de sănătate „*Foarte mulți nu înțeleg în înseamnă consiliul acesta, nu fac față și vin doar la primul atelier și după aceea nu mai vin și după ...noi nu mai avem reprezentanți în zona ceea*” DG_elevi_9.

2.2 Percepțiile tinerilor referitoare la procesul de participare

Percepțiile tinerilor despre participare în luarea deciziilor au la bază cunoștințele/informațiile obținute despre semnificația și beneficiile participării. Cu cât mai multe informații obțin tinerii despre procesul de participare cu atât atitudinea acestora este mai pozitivă. Astfel, lipsa informării tinerilor contribuie la crearea unei atitudini indifferente față de practicile participative existente.

Mulți dintre tinerii care nu fac parte din structurile de participare formală nu conștientizează necesitatea participării și „*nu știu de ce este bine să participi, nu se pot expune*”.

Nivelul scăzut de conștientizare caracterizează nu doar tinerii, dar și unii specialiști care lucrează cu tinerii. În opinia unor experți, cadrele didactice responsabile de componenta de participare a elevilor nu dețin o pregătire profesională în domeniu participării. Participarea reprezintă un domeniu relativ nou, care a fost inclus recent în curriculum educațional. „*Profesorii nu înțeleg ce înseamnă conceptul de participare, el trebuie să fie integrat în curriculum, să fie interdisciplinar/se regăsească în toate disciplinele nu doar în cadrul unei teme de la disciplina educație civică*” **I_expert_6**.

Nu există manuale și ghiduri la nivel de țară care să definească procesele de participare și să contribuie la formarea de competențe de lucru cu copii în domeniul participării. În lipsa unor surse informaționale, semnificația procesului de participare diferă de la o categorie la alta și este strâns legată de activitățile în care sunt implicați tinerii: activități de organizare a unor evenimente culturale, sportive, TVC, concursuri de inteligență etc. și mai puțin activități de participare și consultare în luarea de decizii la nivel de școală/comunitate.

Situația este diferită în cazul structurilor de participare formală de la nivel național, unde tinerii sunt instruiți în ceea ce privește domeniile în care trebuie să se implice și modul în care trebuie să-și facă auzită opinia. Experiența din cadrul CNE și CMTC este apreciată la un nivel foarte înalt de către tineri, aceștia obținând competențe practice de promovare a propriei viziuni la nivel școlar și la nivel local. Seminarele de instruire pe tematica participării și consultarea experților independenți din domeniu a crescut nivelul de conștientizare și încredere în forțele proprii și a determinat o creștere a nivelului de participare a tinerilor în procesele decizionale din școală și comunitate.

În linii generale, tinerii de la nivel local, percep procesul de participare ca fiind pozitiv. Această percepție este una subiectivă, creată în baza propriilor experiențe și a experiențelor relatate de către tinerii care sunt implicați activ în structuri de participare formală la nivel de școală și comunitate. Necesitatea participării este discutată ocazional cu diriginta, în cadrul orelor de dirigiență și cu profesorul de educație civică, în cadrul disciplinei de referință. Rareori tinerii abordează acest subiect și în cadrul altor discipline sau în contexte informale din cadrul școlii și comunității.

Conceptul de participare este asociat cu: „*exprimarea părerii, cunoștințe noi, lucru în echipă, dezvoltarea de capacități, dezvoltarea în plan profesional, comunicarea cu semenii, crearea de noi prieteni, implicare în activități, discuții, posibilitatea de a alege, activism, colaborarea cu profesorii, implicare în viața școlii, propunerea unor soluții pentru soluționarea problemelor, încredere în sine etc.*”. Tinerii intervievați percep procesul de participare prin prisma beneficiilor personale și mai puțin prin prisma responsabilităților și sarcinilor asumate.

„Atunci când elevii și tinerii participă la tot ce se întâmplă în jurul lor avantajul este că atunci ei pot influența lucrurile ca să fie mai bine pentru ei, să-și spună punctul de vedere și să se țină cont de ce propun ei. Poate nu întotdeauna e corect sau bine ce spun ei, dar mai bine să fie consultați decât să facă adulții ce cred doar ei de cuviință că ar putea fi util sau interesant pentru noi, pentru că deseori ceea ce cred ei nu este tocmai potrivit pentru noi.” **DG_elevi_13**

Unii tineri participanți la studiu asociază procesul de participare cu „*prea multe sarcini și timp necesar pentru realizarea acestora*”. Lipsa de timp și suprasolicitarea elevilor pentru organizarea de evenimente școlare reprezintă principalul argument în favoarea neimplicării și neparticipării la nivel de școală. Unii tineri consideră, că activitățile pe care le realizează CȘE nu sunt interesante și sunt prea solicitante/necesită prea multe eforturi.

Un alt factor care determină o atitudine indiferentă față de participare este indiferența din partea administrației școlii. Unii tineri consideră că participarea nu este relevantă pentru că nu se iau în considerație opiniile lor. „*Oricum directorul face ce vrea el. Nu mai ascultă el nici de CȘE, nici de noi, iar problemele care am vrea noi să le vrem rezolvate, nu contează pentru director*” **DG_elevi_12**.

Majoritatea celor intervievați consideră că toți copii, adolescenții și tinerii trebuie să aibă dreptul să participe în cadrul școlii. Astfel, indiferent de reușita academică, inter-relaționarea cu profesorii, vârstă, gen și etnie etc. tinerilor trebuie să li se ofere posibilitatea de a aplica, de a participa la viața școlii și comunității. În opinia tinerilor, principalele criterii care trebuie să stea la baza participării tinerilor este dorința de a participa și activismul civic. Astfel, elevii cu o reușită academică scăzută trebuie implicați în cazul în care au capacități de lider și posedă capacități organizatorice bune. Această opinie este susținută de marea majoritate a participanților la discuțiile de grup. Cu regret, practica demonstrează că aceste categorii rareori ajung să fie selectate în cadrul CȘE/CNE (Vezi Paragraful 4.1 Modele și criterii de selecție).

Fiind întrebați dacă ar dori să se implice în CȘE, majoritatea tinerilor care nu fac parte din structurile de participare formală și-au manifestat dorința de a fi membri ai structurilor de participare și de a lua parte la procese decizionale din cadrul școlii.

Experiența din cadrul structurilor de participare formală în luarea deciziilor a avut impact pozitiv asupra tuturor celor implicați la nivel de școală, comunitate și la nivel național. Tinerii au dobândit încredere în propriile puteri, curaj de a sesiza și soluționa problemele cu care se confruntă tinerii, abilități de comunicare cu semenii și de promovare a propriei viziuni, schimbarea modului de a gândi și acționa etc. *„Încerc singură să îmi rezolv problemele fără a mai apela la cineva.. deja dacă cunosc o problemă ajut și pe altcineva să găsească o soluție” DG_elevi_15*, *„A apărut gândirea critică care până acum nici nu exista, nici nu eram conștientă că există termenul acesta de gândire critică, dacă până acum mie îmi spunea profesorul ceva și eu ascultam ca o oiță și spuneam că da așa și este atunci, acum mă gândesc este oare așa?/Am devenit mult mai activ, ambițios cu idei noi, deja profesorii se tem să intre în dezbateri cu mine, în școală tot s-au schimbat” DG_elevi_9*

Experiența dobândită s-a materializat în multiple acțiuni care au fost realizate la nivel local. În urma cunoștințelor dobândite în cadrul ședințelor CNE, CMTC tinerii au dezvoltat un plan de acțiuni pentru soluționarea unor probleme locale și au realizat mai multe activități pentru a aduce la cunoștință părerea lor.

Asigurarea unui circuit al tinerilor în cadrul structurilor de participare formală este binevenită și contribuie la creșterea nivelului de conștientizare și implicare a tinerilor. Din acest considerent, trebuie să asigurăm ca *„un număr cât mai mare de elevi să treacă prin experiența asta”*, *„Dacă tinerii ar avea mai des șansa să asiste la ședințele Consiliului raional, să aibă o întâlnire cu primarul ca să le spună ce face, sau cu un specialist din primărie, asta îi aduc pe tineri mai aproape de niște procese în care el mâine, poimâine va trebui să se implice ca un matur” I_expert_1.*

Însă, practicile locale atestă o implicare constantă a acelorași tineri/elevi, care din an în an, participă în CȘE/CLT. Acest fapt se datorează atitudinii cadrelor didactice față de tinerii care au deja o pregătire în domeniul participării și nu necesită o capacitate în aceste sens: *„ei nu fac așa pentru că ca și cum s-au obișnuit cu dânșii și de-abia i-au învățat, dresat și acum din nou să facă lucrul acesta... asta este marea problemă” I_expert_6.* Rotația tinerilor se asigură doar în structurile de participare de la nivel național, care, prin regulamentul de constituire, stipulează posibilitatea de a participa doar pentru 2 ani consecutiv.

Educația din familie reprezintă un alt factor care contribuie la formarea unei atitudini pozitive față de procesele de participare *„Participarea trebuie să înceapă încă din familie, unde părinții creează condiții ca copiii să participe de zi cu zi, să ofere posibilitate ca copii să se expună asupra unor momente obișnuite din viața lor, de exemplu ce vor să mănânce, ce vor să îmbrace, pentru că dacă vom lăsa situația care există la moment, când copilului i se închide gura și i se spună că nu trebuie să se expună atunci nu se știe dacă o copilul o să mai spună opinia data viitoare” I_expert_3.*

Copii care sunt activi în mediul social (școală și comunitate) sunt încurajați și stimulați de a participa în cadrul familiei. Cu regret, nu toți adulții au încredere în copiii lor, în capacitățile acestora de a lua decizii și preferă să decidă pentru ei. Acțiunile care trebuie realizate în domeniul participării trebuie

să abordeze și implicarea familiei în procese de stimulare și încurajare a copiilor de a participa la viața socială (Strategia de dezvoltare a abilităților parentale care este la moment în proces de elaborare). Efectele benefice ale implicării familiei în promovarea unor abilități de participare s-au regăsit la majoritatea tinerilor care implicați în structurile de participare formală de la nivel local și național. Studiul atestă că tinerii care sunt activi în școală și comunitate, discută în familie despre necesitatea și importanța participării la procesele decizionale din școală și comunitate.

III Practici de participare ale tinerilor în procese decizionale

3.1 Structuri și forme existente de participare a tinerilor în procese decizionale

În domeniul educației există următoarele structuri de participare formală ale copiilor, adolescenților și tinerilor care sunt create și activează la nivel local și național.

1. **Consiliu de clasă.** Consiliu este creat la nivel de clasă și are scopul de a discuta și soluționa diverse probleme ale elevilor din cadrul clasei. Structura acestui consiliu variază în funcție de școală și cuprinde între 2-6 membri. Acești membri se întrunesc lunar pentru a discuta diferite probleme de interes ale elevilor la nivel de clasă. Ședințele sunt moderate de către diriginte. Nu toate instituțiile de învățământ au creat consilii de clasă. În unele cazuri, consiliul de clasă este format din șef de clasă și șef adjunct.
2. **Consiliu de școală al elevilor (CȘE).** Structură consultativă a elevilor din cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitare care are drept scop să aducă la cunoștință opinia elevilor despre deciziile luate în cadrul școlii (în unele instituții de învățământ sunt create regulamente interne de funcționare în baza instrucțiunii cadru de creare a CȘE). De asemenea, în cadrul acestor Consilii sunt analizate formele și domeniile de implicare ale elevilor. În marea majoritate a cazurilor, ședințele CȘE sunt coordonate de către responsabilul pe componenta de participare a elevilor (Director Adjunct pe Educație).
3. **Consiliul Național al Elevilor (CNE)** este o structură reprezentativă și consultativă a elevilor, care asigură dreptul copiilor și tinerilor la opinie și libera exprimare. Scopul CNE este să analizeze și să sesizeze diverse probleme cu care se confruntă elevii din toată republica, să propună soluții și să acționeze la nivel local în vederea soluționării acestora. CNE este un mijloc prin care elevii din învățământul preuniversitar oferă reacție inversă Ministerului Educației, Culturii și Cercetării despre felul în care școala răspunde trebuințelor și intereselor lor. Activitatea CNE este coordonată de către responsabilul pe activitatea CNE (specialist din cadrul Centrului republican pentru copii și tineret „Artico”).
4. **Grup de inițiativă a elevilor** creat la nivel de școală cu scopul de a promova o idee de interes comun. Activitatea acestui grup este de scurtă durată și depinde de abilitățile liderilor implicați.

Principalele funcții ale structurilor de participare formală a elevilor sunt *informarea și consultarea opiniei* despre o serie de activități care urmează a fi realizate: schimbările din școală, manifestări culturale, sărbători tradiționale etc. Eficiența structurilor de participare depinde de libertatea oferită elevilor de a-și exprima opinia despre deciziile adoptate în cadrul școlii și cunoștințele/competențele în domeniul participării. Studiul atestă că tinerii care au participat la seminare/instruiri din domeniul participării au mai multe inițiative și se implică într-o varietate de moduri: aplicarea de chestionare, consultare opiniei în grupuri mici, implicarea în activități de voluntariat etc.

Mecanismelor participative existente diferă de la o comunitate la alta. Dacă în unele comunități formele de participare sunt democratice, în alte comunități se atestă un formalism în ceea ce privește participarea, copii fiind manipulați să realizeze activități sugerate de către adulți ca fiind dezirabile/binevenite „*Foarte bune exemple de participare - este prea mult spus. În comparație da, dar în general participarea este mai mult simbolică, pentru că de fapt nu am găsit până acum o școală care respectă toate procedurile de la alegere și de management al consiliului. Poate sunt unele școli care au alegeri democratice în care sunt copii aleși, creați de către copii, dar când treci la management oricum adulții manipulează, adulții încearcă să influențeze deciziile, să impună activitățile pe care le consideră bune: Anul Nou, Grigore Vieru, și când întrebi copiii dar ce legătura asta are cu procesul decizional? Cum să înțeleagă un tânăr dacă adultul nu înțelege iar coordonatorul manipulează.* **I_expert_6.**

Nivelul de participare al tinerilor depinde și de interesul administrației școlii față de promovarea participării. Unii experți consideră că nu toate școlile sunt interesate să dezvolte mecanisme

eficiente de participare a tinerilor „La moment se face mai mult informare, consultarea este ai problematică, fiindcă școlile nu sunt capabile, nu au cele mai elementare skills-uri, nu cunosc ce este un instrument de consultare, ei fac așa cum le este mai convenabil. Administrația nu este interesată în a dezvolta gândirea critică la tineri” **I_expert_6.**

Structurile care funcționează la nivel național sunt mult mai funcționale comparativ cu cele existente la nivel local. Această opinie este exprimată atât de către tineri, cât și de experții participanți la studiu. *Nivelul înalt de pregătire a specialiștilor implicați în coordonarea structurilor naționale, finanțarea activităților, capacitatea tinerilor și crearea condițiilor de lucru* sunt câțiva dintre factorii care asigură o bună funcționare a acestor structuri.

În sectorul de tineret au fost create următoarele structuri de participare formală ale adolescenților și tinerilor:

1. **Consiliul local al tinerilor.** Formă de reprezentare și abilitare a tinerilor pentru asigurarea participării lor la procesele de adoptare a deciziilor la nivelul comunității, organizarea de acțiuni pentru tineri și împreună cu tinerii. În lipsa constituirii Consiliilor locale ale tinerilor, procesul de informare, consultare și planificare a activităților de tineret se realizează de către specialistul de tineret din cadrul APL de nivelul I.
2. **Consiliul raional al tinerilor.** Structură reprezentativă a tinerilor de la nivel raional implicați în consultarea și adoptarea de decizii, planificarea de acțiuni care să promoveze drepturile tinerilor la nivel raional.
3. **Consiliul regional al tinerilor.** Structură asociativă care reprezintă tinerii la nivel regional (UTAG, municipiu) și are drept scop să consulte, să sesizeze și să soluționeze probleme cu care se confruntă tinerii la nivel regional și municipal. Consiliul Municipal al tinerilor contribuie la formarea unui mediu în care tinerii să poată dialoga între ei, cu factorii de decizie și cu alți actori sociali despre problemele privind activitățile de tineret. Consiliu regional al tinerilor din UTAG a fost creat în cadrul unui proiect, iar după finalizarea acestuia activitatea Consiliului a fost sistată.
4. **Consiliul Național al tinerilor din Moldova.** Structură asociativă a 61 de organizații de tineret, ce promovează drepturile tinerilor și reprezintă interesele organizațiilor de tineret în procesul de elaborare, implementare și evaluare a politicilor de tineret²⁷.

În 4 din cele 6 raioane investigate, nu au fost încă create structuri de participare formală a tinerilor la nivel local, acestea fiind în proces de constituire. Nu toți specialiștii de tineret conștientizează necesitatea creării Consiliilor locale ale tinerilor. În lipsa acestora, toate serviciile sunt planificate de către specialistul de tineret care este responsabil de activitățile de sport și probleme de tineret.

Tipul și calitatea serviciilor prestate la nivel local depinde exclusiv de calificările și interesul specialiștilor de tineret. Activitățile planificate sunt ocazional consultate cu tinerii, de obicei, doar cu tinerii care se adresează la primărie cu alte întrebări. În urma studiilor realizate de CNTM se atestă că activitățile prestate la nivel local de specialiștii de tineret depind de profilul studiilor obținute, „Dacă specialistul are studii în domeniul pedagogic atunci toate activitățile pe care le realizează la nivel local pentru tineri sunt orientate în acest domeniu: ziua pedagogului, ziua internațională a unor scriitori etc., dacă are studii sportive atunci acesta va planifica doar activități sportive, iar specialiștii cu studii culturale vor realiza doar concerte” **I_expert_1.**

Un alt indicator care determină calitatea serviciilor prestate și eficiența structurilor de participare este *mecanismul de planificare a bugetului și competențele specialiștilor de a planifica bugetul* pentru activități de tineret și sport. Mulți dintre specialiști nu au capacități în domeniul planificării și bugetării și rareori consultă tinerii în procesul de planificare a bugetului. În lipsa conștientizării necesității de consultare a bugetului și a capacităților de planificare în funcție de necesitățile tinerilor, specialistul de tineret utilizează planurile de activități existente, aprobate în anii precedenți,

²⁷Statutul și Planul de acțiuni al CNTM, <https://www.cntm.md/ro/despre-cntm>

fără a le modifica/îmbunătăți. Planificarea defectuoasă a activităților de tineret la nivel local afectează calitatea activităților realizate la nivel local. „Pentru că este planul de activități aprobat de cineva și specialistul face copy-paste și doar schimbă anul și cumva asta a fost preluat automat. Această situație este pentru ca să scape de sarcina asta mai repede care determină o planificare defectuoasă. De aceea noi avem localități în care ei bugetează bani dar niciodată nu îi cheltuie și justificarea lor este că nu au specialist, nu au știut ce să facă cu banii, problema nu este în bani dar apar alte scuze, sau tinerii nu participă.” **I_expert_1.**

Bugetarea reprezintă factorul cheie în prestarea de servicii calitative și în conformitate cu necesitățile tinerilor. În lipsa unei bugetări transparente, consultate cu tinerii, participarea este mai mult formală și se rezumă doar la informare. Lipsa competențelor în domeniul panificării bugetului pentru activitățile de tineret este cauzată de mai mulți factori sistemici, printre care menționăm: salariile mici ale specialiștilor, indiferență față de serviciile prestate, mobilitatea cadrelor din domeniu, lipsa unui program de instruire continuu la nivel de stat în domeniu de referință, nerecunoașterea statutului specialistului de tineret și a lucrătorului de tineret în cadrul nomenclatorului activităților (actualmente în proces de discuție) etc. „Este și lipsa de motivație care vine de la salariile lor mici, pentru că este chiar un pic de bătaie de joc de munca lor. Acolo unde există specialist de tineret experimentați ei începeau să umble la instrui și își dezvoltau capacitățile după care ei plecau la ONG din regiuni, pentru că acolo erau salariile mai competitive. Mobilitatea este foarte mare.” **I_expert_1.**

Studiul atestă o legătură directă între activitățile realizate în sectorul de tineret și cele din domeniul educației. Acest fapt este determinat de categoria de tineri implicată în structurile create la nivel local. Numărul mic de tineri în comunitate, în special, tinerii cu vârsta 19-35 ani, a determinat ca să fie implicați aceiași tineri, care se implică la nivel de școală: „Cu specialiștii din sectorul de tineret este un pic mai complicat pentru că ei nu au ca atare încă sectorul dezvoltat, și mizează pe școală, ei au început tot cu copii din școală. Dacă nu sunt oameni atunci haide să fim onești, și să spunem că nu sunt oameni pentru ce trebuie create 3 consilii, într-un sat unde sunt 300 sau 500 de copii în care se fie implicați toți aceiași copii, nu are nici un rost. Dacă ar fi copii diferiți atunci asta ar fi un avantaj, dar logic ar trebui să fie așa, dacă ești în școală, atunci stop, la nivel de raion vine alt copil/tânăr, ca să oferim și altor copii această posibilitate. Dar dacă același copil este implicat în toate consiliile, atunci nu are nici un sens”. **I_expert_6**

În domeniul protecției sociale a drepturilor copilului au fost create următoarele structuri:

- 1. Consiliul consultativ al copiilor de la nivel local**, este o structură constituită la nivel local în cadrul proiectului “Familie puternică pentru fiecare copil”, implementat de Asociația “Parteneriate pentru fiecare copil” în anul 2014 și finanțat de USAID, care a avut drept scop să evalueze calitatea serviciilor sociale prestate la nivel local prin prisma consultării opiniei copiilor care beneficiau de aceste servicii. Astfel, consiliul s-a axat mai mult pe problemele sociale, copii activând în strânsă cooperare cu direcțiile de asistență socială de la nivel local. „Rolul lor era de a ajuta specialiștii din cadrul direcției să vadă care este situația copiilor care beneficiau de servicii sociale, în special, de asistența parentală profesionistă, serviciul de tutelă și curatelă, copiii dezinstituționalizați, etc.” **I_expert_2.** La moment, în Republica Moldova activează 10 consilii consultative ale copiilor de la nivel local.
- 2. Consiliul Consultativ al Copiilor** este o structură reprezentativă și consultativă a copiilor instituită pe lângă Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției sociale, care oferă reacție inversă referitor la politicile, programele sociale pentru copii, și asigură drepturile copiilor la opinie și libera exprimare. Această structură activează în baza regulamentului de organizare și funcționare care stabilește scopul, atribuțiile și principiile de activitate²⁸. Cu regret, pe

²⁸ Ordinul 157 din 10 octombrie 2014 cu privire la aprobarea regulamentului de organizare și funcționare a Consiliului Consultativ al Copiilor http://msmps.gov.md/sites/default/files/ordin_nr.157_din_10.10.14.pdf

parcursul anului 2018, CCC nu a avut vreo activitate, ultima ședință fiind realizată în vara anului 2017.

În domeniul protecției sociale, relevanța și eficiența structurilor de participare create se resimte mai mult la nivel local, unde copiii pot să se implice în monitorizarea politicilor deja existente, să evalueze practicile locale, să identifice problemele și să sesizeze structurile responsabile. Un alt criteriu care determină eficiența și calitatea participării este maturitatea și vârsta tinerilor. În opinia unor experți, structurile de participare sunt mult mai relevante pentru adolescenți și tineri, aceștia având necesitate de instruire în domeniu de referință „*La nivel de politici, eu cu greu aș vedea cum copiii ar putea să vină cu recomandări bune de ajustare a politicilor sau de elaborare a politicilor noi. La nivel local cred că într-adevăr implicarea copiilor poate să fie mai relevantă, deoarece copiii altfel percep viața care îi înconjoară, și sunt foarte multe situații în care copii vin cu elemente foarte practice, foarte concrete la care adulții nu atrag atenția, dar care pentru copii sunt importante și anume felul cum gândesc și percep copii lucrurile la nivel de viață cotidiană de zi cu zi, aici cred că participarea copiilor ar fi foarte importantă și asta trebuie dezvoltat.*” **I_expert_3.**

Participarea copiilor trebuie să fie susținută prin documente de politici intersectoriale care să asigure o implicare a principalilor actori la nivel comunitar: familie, grădiniță, școală, APL etc. Copiii trebuie să fie încurajați să participe nu doar în cadrul școlii dar și în familie, în comunitate, în orice mediu social. Implicarea trebuie să se înceapă de la nivel local, unde să fie create consilii locale eficiente. Odată dezvoltate acestea vor contribui la eficientizarea structurilor create la nivel național. În lipsa unor structuri locale funcționale, eficiența structurilor naționale este redusă „*Participarea copiilor în Republica Moldova este un deziderat foarte ambițios care trebuie pregătit, trebuie de elaborat o foaie de parcurs sau poate o strategie intersectorială și de văzut unde noi vrem să ajungem, în cât timp și cât ne costă pe noi asta. Pentru că este o structură complexă. Dacă nu este participare în familie, dacă nu ai educatori și profesori care să lucreze cu toți copiii nu doar cu acei copii care îți aduc și îți pun ceva în buzunar, dar să îi asculte pe toți... în fiecare zi când este la grădiniță, de zeci de ori să întrebi: ce faci, cum te simți, cum mama, orice întrebare ca să îl faci să își dea drumul la exprimarea opiniei. De aici noi trebuie să pornim.. dar dacă mergem de sus în jos atunci este non sens.*” **I_expert_3.**

Chiar dacă modul de funcționare este prestabilit de Regulamentul Cadru de formare și organizare, totuși eficiența acestor structuri diferă. Factorii care influențează calitatea participării sunt: *gradul de libertate oferit tinerilor în participarea la procese decizionale și abilitățile de participare ale tinerilor.* În comunitățile în care tinerii au libertatea de a se întruni și discuta liber despre problemele și interesele lor, fără o presiune sau ghidare din partea celor adulți, consiliile au o activitate mai bogată și se implică mai mult în promovarea intereselor tinerilor.

În ceea ce privește componența structurilor de participare create în cele 3 domenii, studiul scoate în evidență câteva tendințe generale:

- ponderea fetelor membre ale structurilor de participare create este de două ori mai mare decât ponderea băieților. Aceasta se regăsește în special în domeniul educației, unde sunt încurajați să participe cei care au o reușită academică înaltă. Conform datelor Ministerului Educației privind evaluările finale ale elevilor, fetele obțin performanțe superioare băieților²⁹.
- Cei mai activi în planul participării civice sunt elevi, aceștia fac parte din structurile create la nivel de școală, comunitate și la nivel național. Acest fapt determină ca aceleași categorii de copii și adolescenți să se regăsească în mai multe structuri de participare formală create. Implicarea elevilor în activitățile din comunitate este determinată și de cooperarea strânsă

²⁹Raportul „Republica Moldova și Programul pentru Evaluarea Internațională a Elevilor PISA 2015”, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare. Chișinău, 2016. http://www.aee.edu.md/sites/default/files/raport_pisa_2015_ance.pdf

pe care o au instituțiile de învățământ și APL. În lipsa unei strategii de informare ținută pe vârstă, specialiștii de tineret se orientează spre implicarea tinerilor studioși.

- Ponderea tinerilor cu vârsta cuprinsă între 25-35 de ani este foarte redusă. Această categorie practic este exclusă din structurile de participare existente la nivel local și național. Pe de altă parte tinerii din această categorie sunt greu de implicat dat fiind prioritățile acestora: de a crea o familie și a-și asigura un trai decent etc.
- Grupurile vulnerabile și persoanele cu dizabilități rareori fac parte din structurile menționate. Doar în cazul CNE, prin aplicarea unor acțiuni afirmative s-a reușit să se integreze o persoană cu dizabilități. Chiar dacă cadrul legal are la bază principiul non-discriminării (Vezi Capitolul IV), totuși, la nivel local, nu există mecanisme care să sprijine și să încurajeze participarea grupurilor vulnerabile în cadrul structurilor de participare formală.

3.2 Domeniile de implicare ale tinerilor

Activitățile în care se implică tinerii variază în funcție de domeniu, structura din care face parte și libertatea oferită de către adulți. În **domeniul educației**, procesele de participare sunt asociate cu cele de organizare a unor evenimente culturale, considerate tradiționale la nivel de școală: organizarea de sărbători: Primul Sunet, Ultimul sunet, manifestări culturale, zile profesionale ale scriitorilor naționali, organizarea de concursuri de inteligență, a unor TVC-uri (concurs teatral-umoristic) etc. Astfel, structurile de participare create la nivel de școală (CȘE) se implică în:

- Informarea elevilor despre deciziile adoptate în cadrul școlii;
- Consultarea opiniei elevilor cu privire la modul de organizare a manifestărilor culturale planificate a fi realizate, *„Noi am făcut Anul nou, Halloween, am făcut scenariul... Asta este o tradiție în școală” DG_elevi_5.*
- Analiza posibilităților de diversificare a manifestărilor culturale organizate în cadrul școlii;
- Informarea elevilor despre proiectele care se implementează în cadrul școlii;
- Organizarea de flashmob-uri pentru promovarea unor idei ale elevilor;
- Organizarea de teatre sociale care să sesizeze o problemă cu care se confruntă tinerii: *Migrația părinților peste hotare și impactul psiho-social asupra copiilor rămași fără îngrijire părintească;*
- Organizarea de concursuri, de exemplu: cea mai curată sală de clasă;
- Organizarea de activități tematice: ziua faptelor bune, unde elevii susțin persoanele vulnerabile și oferă cadouri și haine celor nevoiași;
- Procese de administrare a școlii: *ziua autoguvernării, unde elevii au posibilitate să ia decizii „În Liceul nostru este adoptat codul uniformelor de mulți ani și noi chiar într-un an am luat decizia să fie o zi pe săptămână când nu purtăm uniformă” DG_elevi_1.*
- Realizarea unor discuții și consultări în contexte informale în scopuri culturale și sportive *„Noi avem discuții și pe grupuri tematice, facem și campanii cu tinerii, în comunitate, toți elevii și tinerii noștri sunt implicați în tare multe feluri de activități, sport, lemnărit, activități de salubritate, activități culturale sau competiții” DG_elevi_1.*
- Activitățile de voluntariat care să susțină familiile vulnerabile și familiile cu mulți copii, *„Noi aducem copiilor câte o bucurie, organizăm filme, noi strângem bani și organizăm diferite activități pentru cei nevoiași” DG_elevi_11.*
- Proiecte educaționale implementate în comunitate.

Rareori elevii sunt implicați în procese de luare a deciziilor cu privire la distribuția bugetului școlii, consultarea orarului, aspecte ce țin de renovarea spațiilor școlare etc. Doar în câteva dintre școlile investigate copii au participat la aceste activități.

Activitățile realizate și modul de desfășurare a acestora este de obicei coordonat de către responsabilul de CȘE (Directorul Adjunct pe Educație). Responsabilul pe domeniu planifică tematica discuțiilor, planul de desfășurare a manifestărilor culturale și stabilește modul în care copiii trebuie

să se implice. Uneori, elevii sunt doar consultați în ceea ce urmează să fie realizat în școală, decizia finală aparținând responsabilului pe domeniu. Au fost identificate situații când elevii au fost constrânși să realizeze anumite activități și situații când profesorii și-au manifestat dezacordul față de activitățile realizate/ideile promovate de tineri. Aceste situații contribuie la apariția de conflicte între elevi și cadrele didactice/responsabil pe domeniu.

„Doamna ne propune, iar noi ascultăm părerea ei și după ne spunem pe a noastră și în final se creează ceva. Dacă nu suntem de acord, atunci putem să mai schimbăm ceva” DG_elevi_3;

„Dacă dorim să facem niște evenimente pe care le dorim noi, de exemplu Dragobetele, Miss Gimnaziu, este foarte complicat deoarece unii profesori sunt împotriva. Ei spun că nu este de „nasul nostru”, că mai bine jocuri de inteligență, dar noi facem proba de defilare a costumelor din materiale reciclabile... doar elevul a depus o muncă ca să facă costumul, eu chiar nu înțeleg de ce ei au fost așa împotriva, a fost și un număr de talent acolo” DG_elevi_5.

„Noi am făcut un iarmaroc de primăvară, și toți profesorii mie mi-au sărit în cap din cauza că eu lui i-am pus acest iarmaroc vineri, că el vrea să se ducă acasă și lui așa ceva nu îi trebuie. În timp ce alți elevi au promovat această idee și au vrut să organizăm așa ceva, profesorii nu i-au în calcul ceea ce vrem noi, și au o atitudine oribilă față de noi și se uită la noi de parcă noi ceva le-am făcut.. că noi suntem dușmani au poporului/ la noi în școală sunt un fel de revoluționar, că nu cumva să spun ceva de parcă totul ar fi contra lor, împotriva lor, și eu din păcate mi-am stricat relația cu profesorii după ce sunt în consiliu/ sunt rare cazuri când profesorii ne ascultă și chiar le place acest activism” DG_elevi_9

Studiul identifică și câteva cazuri de succes, unde elevii au libertatea deplină de a se întruni în orice moment pentru a discuta și propune idei de promovare și participare la nivel de școală. Însă aceste cazuri sunt extrem de rare și depind de abordarea pe care o are responsabilul pe CȘE cu privire la procesul de participare „dacă avem o preferință pentru un eveniment anume atunci noi ne adresăm la profesori și le realizăm” DG_elevi_3

Pe lângă activitățile de organizare a unor evenimente culturale, elevii mai participă și în activități de voluntariat, însă acestea au mai mult un caracter social și necesită o implicare la nivel comunitar. Activitățile de voluntariat sunt coordonate de către ONG locale care implementează proiecte sociale de dezvoltare a comunității.

Participarea elevilor în cadrul consiliului administrativ al școlii este mai mult formală și se rezumă la asistarea în cadrul ședințelor. Reprezentantul elevului nu are posibilitatea să consulte și alte opinii ale colegilor și să le expună în cadrul acestor ședințe.

La nivel național, elevii sunt implicați într-un proces complex de analiză, identificarea, cercetare și sesizare a problemelor cu care se confruntă tinerii din toată republica. Implicarea acestora se bazează pe o metodologie științifică, ghidată de experți în domeniu și coordonată de către responsabilul pe Consiliu.

În sectorul de tineret, activitățile realizate în cadrul Consiliilor raionale/locale ale tinerilor se axează mai mult pe:

- Participarea în cadrul ședințelor organizate în cadrul primăriei, unde se discută despre problemele comunitare și soluțiile necesare;
- Informarea despre proiectele care urmează să fie implementate și beneficiile acestora. De asemenea, sunt analizate posibilitățile de implicare a tinerilor în diferite activități concrete care urmează să fie realizate în comunitate: renovarea parcului, salubritatea zonelor de agrement, construcția unor spații de agrement etc.
- Activități de consultare publică a documentelor de politici publice, a deciziilor adoptate pentru a soluționa probleme locale, a proiectelor implementate la nivel comunitar;
- Aplicarea unor chestionare pentru a cerceta problemele cu care se confruntă tinerii din mediul școlar și în comunitate;

- Sesizarea problemelor cu care se confruntă tinerii identificate pe baza aplicării de chestionare;
- Acțiuni de voluntariat: acțiuni de salubritate a comunității, susținerea a persoanelor vulnerabile și persoanelor cu dizabilități, suport pentru familiile cu mulți copii și persoanele în etate;
- Participare în cadrul ședinței directorilor, unde tinerii pot să se expună cu privire la principalele probleme identificate în mediul școlar *„Noi elaborăm și aplicăm un chestionar în toate școlile din raion, după care face totalizările și le expunem la ședința directorilor, care are loc o dată în două luni. Acolo se vorbesc mai multe probleme și noi, cei 2 reprezentanți ai consiliului raional, ne ducem la această ședință și vorbim în fața directorilor și le spun problemele direct, că odată a început a conflictua un director cu noi, că spunea că nu este așa cum zicem noi... și noi am adus chestionarele pentru a confirma datele.” DG_elevi_9*
- Identificarea necesităților tinerilor din comunitate și formularea de soluții pentru a soluționa problemele cu care se confruntă tinerii etc.

Activitatea CLT este apreciată de către participanții la studiu ca fiind mult mai complexă, implicând tinerii și în alte sectoare, precum: economic (cooperare cu mediul de afaceri), dezvoltare comunitară, cultură, ecologic, legal etc.

În domeniul protecției sociale copii participă la următoarele activități:

- Consultarea opiniei copiilor cu privire la actele normative adoptate, regulamente elaborate de către Ministerul Muncii, Protecției sociale și Familiei etc.
- Monitorizarea și evaluarea activității prestatorilor de servicii la nivel local. În baza procesului de monitorizare copii elaborează rapoarte și le prezintă specialiștilor din cadrul Direcției Asistență socială și Protecție a familiei *„sunt rezultate foarte bune în domeniu protecției copiilor la nivel local. „Au fost chiar dați afară câțiva asistenți parentali pentru ca rapoartele copiilor au arătat că sunt niște problem în unele familii” I_expert_2.*
- Cooperarea cu specialiștii din cadrul Direcției Asistență socială și Protecție a familiei la nivel raional și cu asistenții sociali care activează la nivel comunitar;
- Monitorizarea situației copiilor cu CES. *„Am aflat multe lucruri, de exemplu, atitudinea profesorilor sau a părinților în clasele unde au fost incluși copii cu CES. Cum este folosit Centrul de resurse, pentru care s-au alocat bani grei și acum unii profesori utilizează acest centru pentru a pedepsi pe unii elevi, de exemplu, dacă nu te porți frumos, te ducem în camera x” I_expert_2.*
- Cercetarea problemelor cu care se confruntă copiii, de exemplu: identificarea cazurilor de abuz a copiilor, inclusiv copiilor cu CES. *„Dacă a fost un abuz asupra copiilor aflați în plasament, și asta s-a stabilit în discuțiile cu copiii din Consiliu, cu acești părinți nu se mai continua contractul. S-au depistat și lucruri mai puțin plăcute, și copiii noștri raportau și se făcea cercetare mai amplă și ulterior se luau decizii” I_expert_2.*
- Informarea copiilor din comunitate despre drepturile lor și serviciile de care pot beneficia. Discuțiile se realizează în contexte informale și facilitează crearea de relații și prietenii noi între copii și specialiștii care activează în acest domeniu.

La nivel local activitățile au fost coordonate de către un specialist, angajat în cadrul proiectului în care au fost create aceste structuri. Acesta era responsabil de coordonarea, ghidarea și capacitarea copiilor implicați în consiliile consultative de la nivel local. Activitățile realizate de copiii implicați în aceste structuri consultative de la nivel local au fost productive și au avut un impact asupra creșterii calității serviciilor sociale prestate.

3.3 Profilul psiho-social al tinerilor implicați în procese decizionale

Analiza profilului social al tinerilor implicați în procese decizionale este structurată în baza observațiilor și a răspunsurilor tinerilor care au fost intervievați în cadrul discuțiilor în grup. Pe lângă aspecte de statut și personalitate, printre aspectele analizate au mai fost considerate și motivația pentru activismul civic al tinerilor, prestația academică și școlară, valorile împărtășite, expectanțele lor și raportarea la contextul social imediat și de viitor etc.

Analiza profilului elevilor și tinerilor care participă la procese decizionale s-a bazat pe identificarea dimensiunilor personale și sociale care ar putea constitui un ansamblu de predictorii semnificativi pentru implicarea tinerilor în procesele decizionale. Având în vedere faptul că tinerii vizați de cercetare sunt de vârsta preadolescenței sau adolescenței, când cele mai fundamentale achiziții sunt dobândirea conștiinței de sine, afirmarea de sine și asumarea valorilor, stimularea participării la luarea deciziilor este un demers eficient în conturarea cetățeniei active, prin apartenența la un grup, ca subiect al relațiilor sociale și membru al comunității.

În virtutea unor considerente de ordin practic, ne-am propus să evidențiem activismul civic al tinerilor pe două segmente:

- a) implicare preponderent discursiv-atitudeală (discuții și opinări);
- b) implicare civică-comportamentală (frecvența participării la situațiile care necesită activismul tinerilor).

Cine este, cum este și ce crede tânărul/ tânăra care manifestă interes și aptitudini către activități care presupun implicarea la luarea deciziilor, în spațiul școlar și public al comunității/ societății?

Ne vom referi, în continuare, la explicitarea factorilor relevanți pe care i-am identificat și care contribuie, în mod semnificativ, la definirea **modelelor de implicare civică a tinerilor**.

În grupul criteriilor obiective, de status, care contează în mod nemijlocit pentru definirea activismului civic este de menționat, în primul rând, variabila referitoare la **apartenența la gen**: analiza statistică a componenței Consiliilor elevilor (structuri școlare) și de tineret (structuri locale/ naționale) precum și a Consiliilor din școlile și raioanele unde am realizat cercetarea calitativă, arată un număr mai mare de fete care participă în aceste structuri.

Proveniența din mediul urban/ rural nu este un criteriu pentru definirea participării tinerilor, având în vedere faptul că forma de participare analizată în cadrul acestei cercetări a fost participarea în structurile reglementate - Consiliile elevilor/ tinerilor. Acest criteriu însă este menționat deseori de tineri ca fiind semnificativ în ceea ce privește oportunitățile pentru activități extrașcolare și aderarea la ONG-uri (în mediul urban), pe de o parte, și deschiderea adulților din preajma tinerilor către opiniile acestora (în mediul rural), pe de altă parte.

Apartenența la o familie cu manifestări civice active pare să fie un bun factor predictor pentru implicarea tinerilor, la fel precum și suportul membrilor familiei și încurajarea elevilor/ tinerilor să se implice. *"Părinții mei mă încurajează în tot ceea ce fac, sunt mândri de mine pentru că am ajuns în acest consiliu și pentru că pot reprezenta școala și la raion. Am fost la o ședință și am reprezentat satul nostru și este foarte interesant, ei susțin foarte mult. Părinții îmi spun că trebuie să manifesti un comportament ca să arăți că ești dintr-o familie bună, să demonstrezi că ești demnă de ceva"*
DG_elevi_6

Rolul decisiv al adulților din preajma tânărului/ tinerei a fost semnalat în repetate rânduri de către participanții la cercetare, în special, în ceea ce privește:

- oferirea libertății copilului, de către părinți, să se implice în activitățile școlare/ comunitare, precum și disponibilitatea lor de a se implica în acestea;
- facilitarea de către cadrele didactice a exprimării activismului tinerilor prin oferirea oportunităților de luare a deciziilor mici, concrete, în viața de zi cu zi și încurajarea opinării;

- prezența unei relații deschise, egale, de cooperare, cu Coordonatorul CE/ CT și managementul școlii;
- asigurarea unei „supravegheri democratice” a manifestărilor de implicare în luarea deciziilor a tinerilor și a unei abordări permissive, egalitare și de parteneriat.

”În clasa a 10-a mama m-a sfătuit să mă implic în activități din comunitate și eu am fost și am participat la proiectul cum să dezvoltăm comunitatea. Și așa câte oleacă și oleacă... am început să mă implic și în cadrul sportului, pentru că eu joc volei, și m-au chemat și în liga profesională. Dar părinții sunt foarte bucuroși că sunt implicat în proiecte. Noi discutăm despre participare acasă” DG_elevi_11

”Dna X ne spune, noi ascultăm părerea ei, și apoi spunem părerea noastră și se creează în final ceva. Dna ne propune mai întâi și apoi dacă suntem de acord - se acceptă; dacă nu - atunci putem să mai schimbăm ceva.” DG_elevi_4

”Noi avem mare noroc cu dna X, este foarte receptivă și mereu ne ascultă. Ea mereu ne încurajează” DG_elevi_11

În același timp, știrile radio/ TV, lectura ziarelor și urmărirea emisiunilor de tip talk-show-uri civice și politice nu constituie un punct de reper semnificativ pentru identificarea unei înclinații asupra activismului tinerilor, deoarece aceștia raportează un interes mai mare pentru sursele online și implicit, pentru alte subiecte (divertisment, sport, dezvoltare personală, etc.).

Afirmarea unui comportament activ, de implicare în structurile extra-școlare (participare la decizie ca șef/ă de clasă sau ca reprezentant/ă în consiliul școlii/ facultății/ municipal/ raional, precum și la realizarea de articole în ziarele/ site-ul școlii sau a emisiunilor de radio, acolo unde acestea se puteau organiza) este asociat cu conturarea unui spirit civic incipient, care poate fi valorificat, în timp, la alte niveluri și etape de exprimare civică (publică și/sau politică).

Performanța la învățătură și comportamentul exemplar pare să fie totuși, criteriul principal, în selectarea membrilor Consiliilor. Această ”condiție” este deseori în mod explicit transmisă de către diriginți sau director, dar uneori este un criteriu asimilat de elevi ca fiind de bază. Astfel, traiectoria elevilor și tinerilor implicați în luarea deciziilor este determinată în mare parte de reușita academică a acestora și mai puțin prin manifestarea unei personalități capabile să inspire pe alții prin puterea exemplului. Accederea copiilor și tinerilor cu reușită academică joasă sau cu alte particularități, precum și cei din grupuri vulnerabile nu este restricționată explicit de cadrul normativ, ci este determinată social, prin perpetuarea stereotipurilor.

”Dirigintele a spus clasei că trebuie să alegem un copil pentru CE, și trebuie să fie un elev bun, ca să fie un model pentru alții”/Ni s-a sugerat să fie aleși copii care învață foarte bine, chiareminenți, dar este o problemă cu asta: de obicei copiii care învață bine, dedică mai mult timp învățării și nu au timp pentru alt gen de activități. Și asta e o problemă mare. A fost chiar așa un caz, era un băiat bun, care voia să participe, dar nu învață bine”/ Toți practic au fost împotriva ca eu să fiu în consiliu, eu am fost voluntar mult timp, și am demonstrat că pot și vreau și după 2 ani, în sfârșit m-au acceptat, chiar dacă tot aceleași note (joase) am.” DG_elevi_13

”Majoritatea copiilor din Consiliu are media 9. Poate să fie unele cazuri, să aibă media 6.00 sau 7.00 și să candideze atunci oricum nu va fi acceptat”DG_elevi_5

Discuțiile de grup cu elevii care nu se implică în luarea deciziilor, au evidențiat faptul că majoritatea dintre ei își doresc să participe mai activ, dar fie nu sunt invitați de diriginți (în cazurile când procesul de formare a consiliului nu este transparent), fie nu sunt votați de copii (în școlile unde procesul a fost organizat transparent). ”Tu spui numele tău, dar ei spun că tu ești slab și nu poți să fii acolo, asta mi-a spus și un elev, și profesorul”, ”Eu am propus numele meu... ei au spus că mă știu pe mine și nu merge, nu gândești cum trebuie, asta a zis o profesoară”DG_elevi_10

Reușita academică și comportamentul exemplar nu sunt considerate criterii potrivite în opinia experților și a membrilor Consiliilor de tineret (locale și național, deopotrivă), deși și printre aceștia majoritatea sunt cu succese academice înalte.

"Reușită exemplară nu ar trebui să influențeze participarea" DG_elevi_9

"(...)revenim la conceptul depășit care înțelege participarea ca fiind pentru așa-anumiții "copii buni" (...) unde sunt principiul prevăzut de Convenție și de către Legea pentru egalitate, de non-discriminare? Aici e marea provocare, un alt obstacol: perceperea, că nu toți copii sunt buni sau sunt apti să participe. Cei care știu cum să spună poezii frumoase, care au vocabular cu metafore pe lângă profesori și sun capabili să iasă în public și să facă prezentări, deci asta e" I_experti_6

De asemenea, rămânând pe același segment, al asumării rolurilor de participanți la procesele decizionale, un alt punct de reper relevant pentru aprecierea nivelului de implicare civică este **deschiderea către activitatea antreprenorială** și asumarea riscurilor. *"Chiar dacă voi pleca din sat pentru studii, intenționez să revin și să fac aici investiții sau să organizez activități pentru copii, pentru tineri" DG_elevi_1*

Deschiderea către nou, în sensul aplicării noilor tehnologii și sisteme informaționale, generalizată deseori prin variabila „acces la internet” are o contribuție pozitivă în consolidarea unui profil atitudinal favorizant afirmării și participării la luarea deciziilor în spațiul școlar/public instituționalizat.

"De ce la noi în curriculum nu este scris că nu este obligatoriu ca noi să învățăm Pascal (limbaj de programare)? Profesorii toți ca unul învață Pascalul, pentru că ei sunt deprinși cu Pascalul, pentru că cadrele didactice sunt îmbătrânite și ei au învățat numai Pascalul... Noi am dat propunerea să învățăm Word sau Excel ca să putem face prezentări etc." DG_elevi_9

" (...) implementăm temele care sunt date. Dar noi avem și alte teme care ne interesează: sportul, hărțuirea on line, cu virusii, da, asta este interesant. (...) Fetele au luat o temă cu sinuciderea, ea nu era în listă, dar noi am propus să facem o masă rotundă" DG_elevi_11

Nemulțumirea față de viața de zi cu zi, de condițiile din școală și comunitate înseamnă șanse sporite de asumare a rolurilor de implicare civică, pentru tinerii rezidenți în mediul urban, indiferent de sex, care fac parte din Consiliile de Tineret (raional/municipal/național). În Consiliile școlare, deopotrivă din mediul rural și urban, această variabilă nu este manifestată și nici menționată de tineri ca fiind determinantă în implicarea lor la luarea deciziilor. *"Eu la noi în școală sunt un fel de revoluționar, că nu cumva să spun ceva de parcă totul ar fi contra lor, împotriva lor, și eu din păcate mi-am stricat relația cu profesorii după ce sunt în consiliu elevilor și consiliu național, eu știu unele lucruri și le spun într-adevăr așa cum sunt. Elevii mă înțeleg și mă susțin, dar nu au curajul acesta să le spună în față, eu am avut curajul acesta și din păcate eu am suferit (...) chiar și la nivel de note... atitudine..." DG_elevi_9.*

Majoritatea elevilor implicați în Consiliile elevilor, sunt și membri ai Consiliului raional/ național. Acest fenomen este explicat de unii experți ca fiind unul firesc, natural, având în vedere faptul că elevii cu potențial înalt ajung în mod previzibil în Consiliul raional/național. Totuși, unii experți menționează că este contraproductivă această practică.

"Nu mai are nici un sens, pentru că ei tot din școală erau și cumva totul se dubla. Aceeași copii fac parte din 3 consilii diferite, care de fapt este aceeași lucru și sunt copii cu reușită bună, copii ai consilierilor locali etc. Deci ei fac parte și din Consiliul local, și Consiliul raional" I_experti_6

"Problema este că la nivel local nu există foarte mulți tineri activi și de asta noi îi implicăm pe cei care sunt și de aceea aceeași tineri sunt peste tot". I_experti_1

"Pentru început am devenit membru al consilierilor de clasa a 9-a, am activat atunci în cadrul mai multor evenimente și deja în clasa a 11-a s-a eliberat funcția de președinte a Consiliului elevilor și am decis, de ce nu? În același timp, am candidat și pentru CNE și deja eram președintele consiliului de elevi din școală și membru a CNE. Aici mandatul trecut eram membru și anul acesta m-am reconfirmat și mi-am propus candidatura pentru președinte" DG_elevi_9

În baza analizei efectuate asupra profilului psihosocial al elevilor și tinerilor care se implică în procesele decizionale, a fost elaborat[o listă de verificare care conține caracteristici și factori predispozanți, favorizanți și determinanți pentru implicarea civică.

Tabelul 2. Profilul psihosocial al tinerilor implicați în procese decizionale (listă de verificare)

Caracteristici psihologice (factorii interni: percepțivi, cognitivi, emoționali, de personalitate)	
<i>Tinerii care nu se implică</i>	<i>Tinerii care se implică</i>
Conservator, tradițional, conform convențiilor și normelor sociale	Deschis la schimbare, cu disponibilitate pentru a experimenta, inovator.
Retras, timid, suspicios, cu neîncredere față de oameni, cu manifestări de inferioritate și pasivitate.	Îndrăzneț, cu inițiativă, spontan, cu spirit întreprinzător.
Naiv, direct, nu ascunde ceea ce știe.	Gestionează atent informația pe care o deține, discret, perspicace, lucid, vizionar.
Neatent, imaginativ, orientat pe idei, lipsit de pragmatism.	Realist, orientat pe soluție, practic, conștiincios, adaptabil, cooperant
Amabil, docil, evită conflictele, conciliant, neîncrezător.	Afirmativ, sigur pe sine, încrezător, dominant, asertiv.
Orientat spre propria persoană, solitar, individualist, rezervat, distant.	Orientat spre grup, dornic de afiliere și apartenență, loial grupului, deschis, sociabil.
Concret, nivel redus de abstractizare, lentoare în înțelegere, lipsa interesului pentru învățare.	Inteligență înaltă, capacitate de învățare ridicată, preocupări intelectuale.
Dur, realist, fără implicații emoționale, empatie redusă, discriminare exprimată.	Maturitate emoțională adecvată vârstei, toleranță exprimată.
Responsabilitate redusă sau diluată în cadrul grupului de referință.	Asumarea responsabilității pentru consecințele alegerilor făcute în contexte școlare, extrașcolare și comunitare.
Rigid, stereotipizat, anxios în fața schimbărilor.	Manifestă flexibilitate și adaptabilitate sporită.
Particularități socioculturale (factorii interpersonali, societali, culturali și etnici)	
Comunicare redusă cu semenii și cu adulții (nevoi de comunicare reduse)	Întreține relații apropiate cu colegii, are relații apropiate cu adulții (vecinii, profesorii, etc.)
Lipsa interesului și/sau a comportamentelor civice în școală și sau/ comunitate	Implicare pozitivă în activitățile extra-școlare

	Activism școlar și/sau comunitar
Satisfăcut de viața cotidiană, de factorii de mediu și culturali.	Nesatisfăcut de viața cotidiană, cu critici (constructive sau destructive) în adresa factorilor de mediu și culturali.
Nu are încredere în instituțiile publice.	Crede că poate influența deciziile politice.
Are o identitate culturală proprie incertă/deformată sau interes redus pentru acest aspect, în raport cu sine și cu alții.	Manifestă atitudini pozitive față de identitatea culturală proprie și față de identitatea celor care aparțin unor culturi diferite.
Mediu familial nestimulativ, lipsa încurajării și suportului familiei.	Mediu familial favorizant implicării civice.
Manifestă/ exprimă reticență, negativism, etc. față de diversitate, alteritate și interculturalitate.	Manifestă/ exprimă deschidere față de diversitate, alteritate și interculturalitate.
Rezervat, suspicios, pasiv în raport cu grupuri minoritare, marginale, dezavantajate și/sau vulnerabile.	Manifestă un comportament pro-activ și responsabil care încurajează integrarea socială și interculturalitatea.
Lipsa opiniilor și demersurilor de promovare a valorilor, normelor și obligațiilor morale.	Promovarea, în situații concrete de viață – școlare, extra-școlare, inclusiv în comunitate/ societate - a valorilor, normelor și a obligațiilor morale.
Lipsa unui set de valori și respectiv, convingeri inconsistente și/ sau comportamente nepotrivite.	Exprimarea opțiunii clare pentru un set de valori care structurează atitudinile și comportamentele proprii în situații variate de viață .
Lipsa abilităților sau abilități reduse de rezolvare a problemelor, individual sau în echipă, planificare și luare a deciziilor întru atingerea rezultatelor.	Manifestă abilități de a lucra individual și în echipe pentru rezolvarea unor probleme care necesită schimb de opinii, planificare, organizare, negociere, obținerea unor rezultate, evaluare, gândire critică.

Încurajarea participării tinerilor la luarea deciziilor nu se poate face, deci, decât prin identificarea unor tipologii umane și de moduri de raportare la realitate a acestora. Deși suntem încă departe de a putea identifica factorii centrali specifici fenomenelor de angrenare școlară, civică și de participare comunitară, constatările din cercetarea calitativă permit o evaluare incipientă a caracteristicilor de bază, esențiale activismului școlar și participării civice. Realitatea socială și psihologică a tinerilor nu este organizată pe variabile, ci pe structuri care se intercondiționează: tinerii, în cazul nostru, sunt predispuși către asumarea unor roluri de implicare în luarea deciziilor nu pentru că, locuiesc în mediul urban, învață bine la școală, au acces la internet, au o deschidere către activități cu caracter antreprenorial, sau pentru că cred că opinia lor contează; ei reacționează la modul în care toate aceste variabile se combină între ele.

Analiza efectuată asupra grupului de elevi și tineri, participanți la cercetare atestă, la nivel școlar, un activism preponderent discursiv-atitudinal, ocazional fiind prezente și manifestări explicite de

implicare în luarea deciziilor consistente. În structurile de tineret (consiliile la nivel raional și național) implicarea civico-comportamentală și atitudini conforme cu aceasta sunt preponderente.

Analiza preponderent teoretico-explicativă a demersului adoptat în cazul profilului psihosocial al tinerilor a presupus orientarea cadrului analitic către grupului de tineri participanți la cercetare (un eșantion relativ restrâns numeric, dar bine reprezentat geografic, pe sexe, pe vârste, pe mediul de reședință, pe criteriul etnic, etc.).

Modelul rezultat în urma analizei condițiilor favorizante pentru însușirea unor roluri de participare și implicare școlară și civică subliniază existența unor factori relevanți în acest sens, definiți prin *trăsături de personalitate, valori împărtășite și factori de mediu*.

3.4 Contexte sociale și condițiile fizice în care se desfășoară ședințele tinerilor

Studiul atestă că *mediul social, climatul psihologic și condițiile fizice* în care au loc ședințele structurilor de participare formală influențează direct calitatea discuțiilor și calitatea participării tinerilor în procese decizionale. În cadrul instituțiilor de învățământ, ședințele CȘE sunt de obicei organizate în auditorii școlare, iar în cazul în care numărul elevilor este mare, ședințele se organizează în sala de festivități. Deseori, elevii se întrunesc în cabinetul în care activează Directorul Adjunct de Educație sau Centrul de Resurse pentru copii cu CES.

Lipsa unor spații special amenajate pentru activitatea CȘE limitează posibilitățile și inițiativele elevilor de a se întruni și discuta. Uneori, elevii sunt nevoiți să aștepte în coridorul școlii până se eliberează cabinetul în care au loc ședințele CȘE. Parametrii sălilor sunt destul de mici, ceea ce limitează numărul de participanți. Ședințele sunt moderate de către responsabilul pe CȘE care asistă la ședințele Consiliului și ghidează elevii în activitățile pe care le planifică.

„Ședințele au loc în clasa de limba română. Nu este o sală specială. Cred că ar fi bine să fie o sală specială pentru consiliul școlar și să fie mai bune comodități” DG_elevi_6;

„Ședințele se fac la centru de resurse CES sau în sala de festivități, dacă vin 20 de persoane” DG_elevi_15;

„Ne întâlnim în biroul ăsta, cu dna Angela, și e ok, doar că aici sunt și cataloagele și nu ne lasă nimeni să fim singuri aici sau să între alți copii, fără vreun profesor, ca se tem probabil, să nu se facă ceva cu cataloagele” DG_elevi_13.

Rareori, elevii se întrunesc din propria inițiativă. Aceste ședințe au loc în contexte informale, tinerii având libertatea în comportament, exprimare a opiniei și adoptare a deciziei. În unele cazuri, ședințele se realizează în funcție de disponibilitatea responsabilului. Dacă se dispune de timp și posibilitate, atunci tinerii sunt invitați de a avea o discuție în cadrul CȘE.

Prezența unui spațiu accesibil și confortabil crește libertatea tinerilor de a se întruni și discuta despre problemele de interes. *„Deseori ei își convoacă singuri ședințele dacă au ceva de discutat, dacă este o ședință extraordinară atunci ei au spațiul lor jos acolo este un cabinet, ei au computer, cameră video tot ce este necesar..” I_manager_3*

La nivel comunitar și raional, ședințele se realizează în cadrul Primăriei, care dispune de o sală specială pentru sectorul de tineret sau în sala de ședințe. Condițiile fizice sunt apreciate de către tineri ca fiind confortabile, sălile fiind amenajate cu mese rotunde care oferă posibilitatea tinerilor să inter-relaționeze de la egal la egal. În cazul unor parteneriate eficiente dintre APL și Școală, ședințele se organizează în cadrul unor săli din cadrul instituțiilor de învățământ preconizate doar pentru activitatea de participare a tinerilor.

Condițiile în care se realizează **ședințele la nivel național** (atât în sectorul de tineret, cât și în domeniul educației) sunt apreciate de către participanții la studiu ca fiind confortabile și libere. Deseori, aceste întruniri se realizează fără prezența responsabilului de activitatea consiliului, fapt ce

stimulează tineri să fie creativi și să-și promoveze propriile idei „*Ne simțim foarte confortabil aici, dispunem de o sală spațioasă și avem liberă alegere să stăm la masă sau să punem scaunul la perete... țin minte când am avut o ședință foarte întinsă noi am avut niște perne gonflabile, bigbang-uri*” **DG_elevi_9**.

4.1 Modele și criterii de selecție (participare transparentă)

Practicile locale identifică o diversitate de modele de selecție a tinerilor în cadrul structurilor de participare formală. **În domeniul educației**, adoptarea unor modele de selecție depinde de *nivelul de pregătire profesională a cadrelor didactice și viziunea acestora despre activitatea CȘE*. Profesorii care au participat la cursuri de formare în domeniu, vizite de studiu peste hotare sau cei care au încredere în capacitățile elevilor aplică niște mecanisme democratice de selecție. **Selecția se bazează pe vot deschis și transparent.** În cercetarea realizată s-au identificat mai multe mecanisme de selectare prin vot a candidaților propuși pentru Consiliile Școlare ale Elevilor. În unele instituții de învățământ, lista candidaților și selecția prin vot se face în cadrul ședințelor de clasă. Astfel, din fiecare clasă sunt selectați câte 2-3 reprezentanți care fac parte din CȘE. Acest mecanism se regăsește în majoritatea instituțiilor care practică selecția în bază de vot.

În cadrul studiului au fost identificate și practici de votare la nivel de școală. În acest caz numărul potențialilor candidați din cadrul clasei poate varia de la 2 la 5 persoane. Lista de candidați este elaborată de către tineri, având la bază dorința manifestată a tinerilor de a participa. Nivelul de participare al elevilor în procesul de selecție este foarte înalt comparativ cu alte modalități de selecție aplicate. Selecția se bazează pe *numărul de voturi acumulate* în cadrul procesului de votare și *dorința potențialilor candidați de a participa*. „A fost anunțul în școală, în fiecare clasă și apoi copilul care și-a dorit să facă parte din CE, a candidat și a fost votat de întreaga clasă. Procesul e foarte transparent, totul e făcut ca în alegerile adevărate” **DG_elevi_1**. Acest mecanism de selecție oferă șansa să fie implicați și elevi care au o reușită academică scăzută, principalele criterii de selecție fiind: *activismul, implicarea în activitățile extra-curriculare, potențialul de creativitate a tinerilor, calitățile de lider etc.* „Nu tot timpul sunt copii cu reușită mare, avem diferite categorii de tineri, și cei activi care se implică și au rezultate bune, și cei cu rezultate mai puțin bune, dar cu talente, de exemplu cântă la chitară sau dansează. Ei sunt aleși în funcție de opinia elevilor pentru că ei decid prin votare” **I_Manager_3**.

Studiul a identificat și cazuri când **participarea este deschisă tuturor elevilor**, principalul criteriu fiind dorința de a participa („*toți care doresc pot participa*”). Astfel, oricine are dorință, poate să devină membru al CȘE și să participe în procese de luare a deciziei. Acest mecanism de selecție se regăsește în comunitățile în care nivelul de coeziune locală este foarte înaltă, sătenii implicându-se, la necesitate, în toate procesele din comunitate.

În unele instituții de învățământ sunt aplicate modele de **selecție bazate pe principiul delegării tinerilor**. Cel mai des acest mecanism se regăsește în școlile în care se consideră că tinerii din cadrul CȘE trebuie să fie „elevi buni” ceea ce presupune o reușită academică superioară și comportament exemplar. Prin intermediul acestui model de selecție se dorește crearea unor modele dezirabile³⁰ la nivel de școală. Acest mecanism predispune la formarea și perpetuarea unor stereotipuri potrivit cărora elevii care au o reușită mai scăzută nu au capacități de participare.

„Tinerii care sunt activi, sunt selectați pe principiul de delegare. Structura și agenda Consiliilor este dictată și așa se întâmplă peste tot, la orice nivel și la nivel de școală” **I_expert_1;**”

„Dirigintele alege pentru că el își cunoaște cel mai bine clasa. El își alege pe care îi vrea el. După ce îi alege, el lucrează cu ei” **I_Manager_2**

„Cei care participă sunt cei care sunt încurajați, sunt cei care au posibilități mai bune, cei care sunt informați, cunosc, iar ceilalți care sunt timizi sau nu sunt informați, ei nu au șansa asta și ei practic sunt privați de acest drept într-o oarecare măsură. Conceptul de participare este perceput greșit, pentru că trebuie să participe așa anumiți copii „buni”, ceea ce înseamnă reușita academică și comportament exemplar. Copii care nu învață, pe 9 și 10 nu pot fi membri ai Consiliului școlar. Cum

³⁰Modele acceptate și considerate la nivel social ca fiind binevenite.

poate un elev cu note de 6 să fie exemplu pentru ceilalți. Acești copii ei sunt văzuți ca modele, ceea ce iarăși este incorect, stereotipuri” I_expert_6

Selecția este subiectivă și se realizează exclusiv de către diriginte sau responsabilul de participarea tinerilor din școală, ceea ce poate determina implicarea tinerilor care nu doresc să participe. Uneori, acordul cu referire la participare nu este luat în considerație, explicația fiind: „*trebuie de participat*”. Chiar dacă unii tineri își manifestă dorința de a participa și posedă capacități de lider, includerea acestora în structurile de participare formală este foarte anevoioasă. Pentru a accede la aceste structuri, unii elevi s-au implicat în activități de voluntariat pentru a demonstra că posedă capacitățile necesare pentru a fi incluși în CȘE.

„Acei care învață cel mai bine. Dar e și normal așa, ca să fie un model pentru alții. Ni s-a sugerat să fie aleși copii care învață foarte bine, chiareminenți, dar este o problemă cu asta: de obicei copiii care învață bine, dedică mai mult timp învățării și nu au timp pentru alt gen de activități. Și asta e o problemă mare. Toți practic au fost împotriva ca eu să fiu în consiliu, eu am fost voluntar mult timp, și am demonstrat că pot și vreau și după 2 ani, în sfârșit m-au acceptat, chiar dacă tot aceleași note (joase)” DG_elevi_13

Aplicarea unor mecanisme de selecție democratică asigură rotația elevilor și implicarea unui număr relativ mare de elevi în procese de participare formală. În instituțiile de învățământ care aplică selecția după principiul delegării sunt implicați aceiași tineri, care rareori se schimbă din an în an „*La noi sunt cazuri când rămân copiii pentru mai mulți ani. Dacă copilul a executat funcțiile așa cum trebuie atunci copiii îl înaintează și pentru următorul an*” I_manager_2.

La nivel național este aplicat un mecanism complex de selecție a candidaților care este anunțat și afișat pe pagina web a Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Selecția se realizează de către o comisie alcătuită din: reprezentanți ai Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, reprezentant al Centrului republican pentru copii și tineret „Artico”, reprezentanți ai societății civile și elevi. Evaluarea candidaților este în baza informațiilor oferite în dosarul de participare, care este aplicat on-line. Reușita academică nu este criteriul de bază, accentul fiind pus activismul și implicarea tinerilor în activități extra-curriculare: „*Când selectăm încercăm să privim lucrurile astfel, că dacă are 10 pe linie și are o reușită academică foarte bună atunci cel mai probabil că nu o să fie aici, deci asta nu este criteriul pentru noi. Încercăm să vedem dacă este implicat multilateral, să vedem și scrisoarea de motivare pentru că jumătate sunt copiate de pe internet și cealaltă jumătate este scrisă de profesor.... și noi alegem pe cei care au scris singuri scrisorile*” I_expert_8.

Studiul nu a permis să surprindem diversitatea modelelor existente de participare, aplicate în sectorul de tineret. Doar în 2 din raioanele investigate au fost create structuri de participare formală a tinerilor. Modelul de selecție aplicat se bazează pe **implicarea deschisă a tuturor tinerilor** care și-au manifestat dorința de a participa. Din cauza numărului mic de tineri în comunități, accentul este pus mai mult pe implicarea unui număr cât mai mare de tineri, decât pe calificările și capacitățile acestora „*Noi putem să adunăm mii de tineri, dar noi nu îi avem... noi îi acceptăm pe toți care vin*” I_expert_7. Din acest considerent, liderii aplică diverse strategii de informare și conștientizare a necesității de participare în procese decizionale.

În **domeniul protecției sociale a copilului**, selecția se realizează în două etape: 1) evaluarea dosarului tinerilor aplicat în anumite perioade prestabilite; 2) evaluarea capacităților de participare ale tinerilor în cadrul interviului cu membrii juriului. Dosarele copiilor includ următoarele informații despre copil: CV, scrisoare de motivare, acordul părintelui cu privire la participarea în consiliile consultative ale copiilor „*Copiii au depus dosar, cu scrisoare de motivație, toate dosarele au fost selectate la Direcțiile din raion, și apoi am avut niște focus-grupuri, în mai multe etape, unde am discutat despre drepturile copiilor și urmărindu-l deja, am convenit care sunt cei 20 de copii*” I_expert_2

Eficiența mecanismelor de selecție aplicate este direct corelată cu modalitățile și sursele de informare utilizate. În cazul în care tinerii nu dețin abilități de scrierea a unui CV, scrisori de

motivare, nivelul de implicare a acestora în procesul de depunere a dosarului este scăzut. Din acest considerent, utilizarea unor mecanisme de selecție complexe (în baza aplicării de dosar) trebuie asociate cu instruirii despre procedura și modul de aplicare.

4.2 Acordul și dorința tinerilor de a participa (participare benevolă)

Asigurarea principiului de participare benevolă depinde de mecanismele de selecție adoptate. Selecția bazată pe vot deschis și transparent, sau selecția în baza principiului de selectare a tuturor doritorilor de a participa, asigură o implicare bazată pe dorința tinerilor de a participa. Astfel, participă toți care doresc. Acordul și libertatea de se retrage este pusă în discuție în cadrul primelor ședințe organizate. Această practică se regăsește atât la nivel local (în cadrul CȘE), cât și la nivel național (CNE, CMTD). Nu există o procedură oficială de retragere/renunțare a tinerilor din cadrul structurilor de participare formală. În cazul în care nu mai doresc să participe aceștia nu se mai prezintă la ședințele organizate. *„Toți copiii sunt voluntar implicați. Noi am discutat despre scopul nostru, chiar la primele ședințe, avem un regulament foarte clar și plan de acțiuni, toate astea au fost consultate cu noi și mereu discutăm despre orice modificare care se operează” DG_elevi_1*

În instituțiile de învățământ care aplică modele de selecție bazate pe delegare, acordul tinerilor nu se ia în considerație. Asupra unor tineri sunt făcute presiuni pentru a participa în cadrul CȘE, explicația enunțată fiind *„trebuie să participi”*. Odată ce au fost delegați în CȘE, tinerii nu sunt informați că au posibilitate să renunțe la mandatul de membru al CȘE și chiar dacă solicită profesorii să se retragă, li se spune că perioada mandatului durează un an și nu au dreptul să renunțe pe parcursul anului.

„Eu am avut ideea să renunț la mijloc de an, pentru că colegii nu prea se implicau și practic tot ce spunea la Consiliu rămânea doar pe mine și eram obligată să fac practic tot. Dirigintele mi-a spus că trebuie să aștept până la anul viitor. / Eu nu prea mare dorință am avut dar dacă m-au votat nu am avut încotro/ Nu îmi place activitatea Consiliului de școală, dar nu pot renunța....” DG_elevi_6

„Eu nu am vrut să fiu în CȘE, pentru că eu vreau să mă axez pe studii. Dar când am spus asta dirigintele ea a spus că trebuie să participi și gata” DG_elevi_13

Practicile de la nivel național în domeniul educației respectă principiul de participare benevolă, având la bază un mecanism democratic de selecție a candidaților. În sectorul de tineret și în domeniul de protecție socială nu au fost identificate cazuri de implicare a tinerilor contra voinței lor.

4.3 Relevanța subiectelor abordate (participare relevantă)

În cadrul instituțiilor educaționale de învățământ, tematica subiectele este selectată de către responsabilul pe activitatea CȘE, însă elevii au posibilitate să includă în lista subiectelor discutate și alte teme de interes pentru ei. Selecția subiectelor pornește de la agenda oferită de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. Uneori, agenda preliminară a subiectelor propusă pentru discuție este consultată cu elevii, alteleori nu *„La Minister este un ordin cu teme care trebuie discutate, și doamna responsabilă ne anunță temele acestea și noi repartizăm și facem mese rotunde pentru a le discuta” DG_elevi_11.*

Procesul de consultare a listei de subiecte consumă timp și efort suplimentar, din acest considerent în unele instituții de învățământ, decizia privind subiectele discutate se face exclusiv de către responsabilul de activitate a CȘE *„E mult mai greu să consulți cu tinerii și să circuli agenda ceea ce de mai multe ori ca tinerii să o genereze și mult mai simplu este când tu pui pe foaie toate subiectele și să le dai tinerilor ca ei să spună ok... și gata ei spun ok și s-a mers înainte” I_expert_1.*

În opinia elevilor participanți la studiu, nu toate subiectele propuse pentru discuție sunt relevante și reprezentative la nivel de școală. Deseori se discută temele de interes ale membrilor CȘE. În cadrul CȘE rareori sunt abordate viziunile și problemele categoriilor de copii care nu fac parte din CȘE (copii care provin din familii vulnerabile, copii cu CES și a copiilor cu reușite academice scăzute).. Copiii nu conștientizează necesitatea consultării subiectelor discutate cu ceilalți elevi din cadrul școlii,

considerând că toți elevii au aceleași probleme. Însă, discuțiile de grup cu elevi care nu se implică în procese de participare, atestă că aceștia se confruntă cu situații specifice de: discriminare, violență etc. Soluționarea acestor situații este pusă pe umerii acestor copii, care, de cele mai dese ori, nu se implică în sesizarea acestor situații. În unele cazuri copiii apelează la părinți pentru a se proteja.

În structurile naționale, subiectele discutate sunt relevante și reprezentative. Modul de selecție a temelor se bazează pe o metodologie complexă de cercetare și evaluare. Tinerii sunt abilitați să realizeze mini studii de cercetare, pe bază de chestionar, unde identifică o serie de probleme existente în mediul școlar. Capacitatea tinerilor influențează modul de abordare a problemelor și căile de intervenție adoptate. Experiența din cadrul CNE contribuie la formarea unei viziuni sistemice de evaluare a problemelor și dezvoltarea unor capacități de analiză critică a situației din sistemul educațional. Astfel, sunt analizate atât tematicile prestabilite la nivel de Minister, cât și problemele identificate pe bază de cercetare. La nivel de CNE, subiectele atelierelor sunt consultate cu toți membrii Consiliului, elevii având posibilitate să includă noi subiecte de interes.

„Chiar dacă avem o listă prestabilită de problem, noi încercăm să abordăm toate subiectele nu doar două, spre exemplu la fiecare atelier, noi trebuie să dăm un răspuns în ceea ce privește temele pe care le dorim să le discutăm. În baza răspunsurilor noastre, se face un studiu și se selectează problemele și de asemenea se discută cu responsabilii de la Minister ca să ni se ofere un specialist în domeniu selectat, ca mai apoi noi să știm cum să abordăm problema dată.” DG_elevi_9.

„Agenda este stabilită de către Minister, dar în momentul în care ei vin cu propuneri pentru agenda eu încerc să fac tot posibilul ca asta să aibă loc. Deci jumătate se dictează de sus și cealaltă ei o decid. Dar o jumătate din impulsul dat este justificat, pentru că la Minister de exemplu se pune la discuție schimbările care sunt actuale și oamenii trebuie consultați” I_expert_8.

În sectorul de tineret, subiectele discutate sunt stabilite în strânsă cooperare cu specialistul de tineret, care planifică ședințele CLT. Tematica discuțiilor depinde de schimbările care se realizează în comunitate (proiectele sociale care se implementează, deciziile care au fost adoptate în domeniul de tineret). De asemenea, selecția temelor este strâns legată și de capacitățile de analiză și evaluare a specialiștilor. În majoritatea cazurilor în cadrul ședințelor sunt expuse diverse posibilități de implicare civică sau implicare în acțiuni de voluntariat.

În domeniul protecției sociale, ședințele locale ale tinerilor se realizează în cooperare cu specialistul din cadrul Direcției Asistență socială de la nivel raional, unde se prezintă rapoartele copiilor cu privire la activitatea de monitorizare și evaluare de la nivel local. Copiii abordează subiecte de interes pentru ei: a) sesizează cazuri în care nu se respectă drepturile copilului; b) raportează despre comportamente neadecvate ale specialiștilor în raport cu copiii; c) propun soluții pentru îmbunătățirea situației etc.

4.4 Competențele specialiștilor responsabili de participare (participare susținută prin instruire)

Competențele managerului în domeniul participării reprezintă unul dintre factorii cheie în asigurarea unei participări democratice. Lipsa de cunoștințe și capacități în ceea ce privește modul în care trebuie abordați ascultați și încurajați tinerii, limitează posibilitățile de a dezvolta niște structuri participative eficiente. În acest caz, se realizează doar o „*mimare a participării, tinerii fiind manipulați să se implice acolo unde li se spune*”.

Cu regret, puțini dintre specialiștii evaluați la nivel local (în domeniul educației și sectorul de tineret) dețin capacități și conștientizează importanța participării tinerilor în procese decizionale. În opinia experților majoritatea cadrelor didactice nu dețin capacități în domeniul participării, nu înțeleg semnificația procesului de participare, nu cunosc cum trebuie să încurajeze și să lucreze cu tinerii. Comunicarea și cooperarea dintre elev-profesor se realizează la nivel vertical, ceea ce limitează și descurajează tinerii să fie liberi în exprimarea opiniei și participarea la procesele din cadrul școlii. În unele cazuri, activitățile CȘE sunt controlate de adulți, prin aplicarea unor presiuni din partea

cadrelor didactice (vezi Paragraful 4.6). Acest lucru descurajează tinerii să participe în activități realizate în școală.

*„Adulții nu au pregătire necesară de la formarea lor inițială de la facultate, ce înseamnă a asculta și a lua în considerare opinia unui copil. Sunt necesare ghiduri metodologice de interpretare, manuale, care să explice ce înseamnă asta și cum se aplică standardul sau principiul acesta. Altfel profesioniștii nu înțeleg ce înseamnă principiul luare în considerație a opiniei copilului. Acest lucru ar trebui să vină de la Minister. E bine să se facă activități la nivel de ONG dar asta nu e suficient. Conceptul de participare trebuie să fie integrat în curriculum, să fie interdisciplinar (cross). Nu poate fi participarea de la dirigenție sau de la Consiliile Elevilor, că asta este un non sens”***I_expert_6.**

*„Dacă vrem să schimbăm ceva noi atunci trebuie să schimbăm mentalitatea la unii profesori că ei sunt mai în vârstă și nu înțeleg / dacă dorim să facem anumite evenimente care le dorim este foarte complicat deoarece unii profesori sunt împotriva”***DG_elevi_5.**

Eficiența structurilor de participare depinde și de nivelul de capacitate a tinerilor. Abordarea fragmentară a necesității de participare și a modului în care pot să participe, nu este suficientă pentru a conștientiza necesitatea implicării în procese decizionale. Participarea trebuie să se regăsească în toate sferile sociale, începând cu familia.

În structurile naționale (din domeniul educației, sectorul de tineret) specialiștii care cooperează cu tinerii (coordonator al Consiliilor, reprezentanți ai societății civile) dețin o pregătire specială în domeniu, inter-relaționează cu tinerii la nivel orizontal (de la egal la egal) și aplică diverse strategii de încurajare și stimulare a participării tinerilor. Experiența din cadrul acestor structuri este evaluată pozitiv de către toți tinerii participanți la studiu, aceștia dezvoltând: o viziune critică, competențe de comunicare și de exprimare a propriilor viziuni, modalitățile de acțiune la nivel de școală în vederea soluționării unor probleme ce vizează tinerii „*Înainte să devin membru nu prea înțelegeam care este rolul principal al Consiliului, dar acum înțeleg mai bine ce trebuie să se facă la nivel de școală și de consiliu, pentru că înainte credeam că Consiliul școlar este doar pentru activități de organizare a evenimentelor.. de Anul Nou și alte sărbători*” **DG_elevi_9.**

4.5 Strategii de incluziune (participarea incluzivă)

Studiul realizat a vizat și principiul incluziunii sociale, fiind considerat atât de Convenție, cât și de cadrul legal și normativ al Republicii Moldova. Elevii care au participat la discuțiile de grup nu menționează faptul că participarea incluzivă se aplică în activitatea CȘE (nici la formare, nici la activitatea propriu-zisă a acestuia), timp ce unii experți semnalează reprezentarea acestor grupuri în cadrul structurilor la nivel școlar, raional și național ca fiind o carență a acestora.

În structurile școlare, elevii din Consilii, nu dețin cunoștințe despre incluziune, asimilând-o mai curând integrării și non-discriminării. Totodată, aceștia manifestă viziuni înguste cu privire la participarea semenilor care nu le sunt similari după varii criterii (de ex., reușită academică, participarea la activități extra-școlare etc.). *Cred că ei nu prea au încredere în noi, e prea mare diferența între noi, ei așa cred, și respectiv, nu se apropie de noi și nu spun.* **DG_elevi_13**

Elevii care participă la structurile decizionale explică neparticiparea unor elevi prin „*pasivitate*”, „*lipsă de interes*” etc. Aceștia nu au specificat anumite acțiuni prin care să fi venit în întâmpinarea nevoilor de participare a tuturor elevilor, la toate activitățile.

Deși cultivarea toleranței, a spiritului de înțelegere, a încrederii reciproce, a colaborării, a respectului colegial, a înțelegerii naturii umane pare să fie integrat transversal în procesul educațional, elevii limitează abordarea incluzivă la copiii cu cerințe educaționale speciale (CES) și mulți nu consideră importantă participarea acestui grup la procesele de luare a deciziilor.

*„Eu cred că trebuie de implicat și pe ei, trebuie de dat șanse, dar pe toți nu cred (...) Ei nu pot”***DG_elevi_11**

*„Eu cred că ei au frică de responsabilități.”***DG_elevi_3**

„Mai pasivi sunt copiii care învață rău.”DG_elevi_13

„Eu cred că lor pur și simplu nu le trebuie, ei cred că asta este o pierdere de timp tot ce facem noi. Nu văd rostul în activitățile acestea, ei cred că mai bine este să stea în internet decât să facem voluntariat.”DG_elevi_11

Împărtășindu-și opiniile despre elevii care nu participă la activitățile școlare și/sau activitățile organizate de CȘE, unii participanți la studiu au folosit etichetări, prejudecăți și stereotipuri, fără a conștientiza acest lucru. După anumite clarificări ale intervievatoarelor, elevii își reconsiderau convingerile, explicându-și reticența prin necunoaștere. În unele cazuri, au fost menționate cazuri de marginalizare și chiar segregare a anumitor grupuri de elevi, în contexte școlare specifice (de ex., unii elevi nu stau la masă în cantină alături de anumiți elevi).

„La noi (în școală) sunt 3 elevi cu dizabilități, chiar și la lecții, și deseori profesorii chiar nu fac lecții pentru că sunt ocupați cu ei, pentru că ei sunt gălăgioși și nu vor să asculte. Mai mulți profesori ne-au vorbit despre ei, am implicat și părinții și este o problemă care necesită soluții și noi am propus să îi ajutăm să se integreze în școală, poate așa vom face să înțeleagă că și ei trebuie să asculte la lecții, și să scrie.”DG_elevi_15

„Ar fi bine să implicăm acești elevi pasivi în activități pentru că de exemplu voluntariatul este ceva care trebuie să faci curat pe afară, ei nu cunosc semnificațiile, și toate detaliile despre aceste activități.”DG_elevi_9

Cadru normativ și practicile de la nivel școlar, local și național sunt non-discriminatorii, dar nici incluzive. Prevederile din regulamentele de constituire a structurilor de participare nu încurajează în mod expres, prin măsuri afirmative, participarea grupurilor marginalizate. *Nu este nimeni în mod special invitat, vine cine vrea. DG_elevi_1*

Discuțiile în grupurile de elevi care nu participă la procesele de luare a deciziilor în școli au scos în evidență faptul că mulți nu cunosc despre existența consiliilor la nivelul școlii sau consideră că acesta e unul formal și nefuncțional, format din ”elevi favoriți”. Majoritatea elevilor, participanți la discuțiile în grup, care nu sunt implicați în luarea deciziilor, își doresc, de fapt, să participe mai activ la viața școlii și să-și exprime opiniile, dar fie se consideră inferiori celor care participă în mod tradițional, fie nu sunt invitați/ anunțați/ încurajați să participe.

”Cred că o să râdă de noi”DG_elevi_7

”Dacă ai făcut o greșală atunci totul va merge pe dos și dacă ai făcut o greșală toți te vor da într-o parte.”DG_elevi_4

”Nu am șanse, pentru că ei îi aleg pe cei care ei cred că-s cei mai buni, dacă ai note mai rele sau dacă răspunzi mai îndrăzneț la profesori, apoi gata, nu ai cum să ajungi să fii în CE”.DG_elevi_12

Elevii care nu participă la luarea deciziilor în școală au semnalat necesitatea unor instruirii în domeniul participării, toleranței, lucrului în echipă și non-discriminării, precum și necesitatea unei abordări echitabile din partea profesorilor.

” (...)prietenos și egal cu toți copiii ca toți să vrea să participe (...)discuții mai libere, cu toți. Să dea voie tuturor să facă ce activități vor, fără să critice”.DG_elevi_12

”(...) drepturile copilului să fie respectate și ca toți copii să participe și să fie egali.. pentru că la noi în clasă cineva este mai sus sau cineva este mai prejos... și apare diferența asta între elevi”DG_elevi_7

Unii elevi dintre cei care nu participă la luarea deciziilor, au manifestat un spirit mai critic și vehement în raport cu utilitatea consiliului.”*Noi dacă o să spunem asta o să schimbe ceva? Eu aș participa la consiliu numai dacă aș ști că opinia mea se ia 100% în considerație, dar nu intră pe o ureche și iese pe alta”.DG_elevi_14; ”Nu este tare eficient acest CE, nu înțeleg cum e diferită viața*

mea ca elev că ei sunt la noi la liceu sau dacă nu ar fi. Ei oricum nu atrag atenție la problemele noastre”. **DG_elevi_12**

Spre regret, incluziunea este eronat percepută și de unii factori de decizie. „Nu știu cât este de constructiv să îi aduni pe toți împreună. Pentru că atâta timp cât în societatea asta persistă discriminare pe diferite criterii, copilul din anumite grupuri sociale o să simtă defavorizat și discriminat pentru că asta se întâmplă cu dânsul zi cu zi”. **I_experti_3**

Nici în **domeniul de tineret**, atât la nivelul structurilor locale, cât și celor naționale, aspectele ce țin de incluziune nu sunt conștientizate și considerate de participanții la discuțiile în grup.

„Nu se implică cei care sunt mai agresivi, cu probleme de comportament. Nu știu dacă e posibil cu ei de lucrat, ei nu sunt interesați, ei abia așteaptă să plece pe undeva sau să facă vreo prostie”; „Nu știu dacă e important ca acești tineri să participe, ei nu vor, fac rău” **DG_tineri_17**

„Minorități tot nu avem: nici ruși nu avem. Doar moldoveni”. „Nu s-a întâmplat ca ei să aplice la noi, dar pagina noastră de Facebook este deschisă pentru toată lumea”. **DG_tineri_8**

Lipsa diseminării informațiilor despre structurile de tineret este considerată ca fiind motivul principal pentru care anumite grupuri de tineri nu participă la procesele de luare a deciziilor.

„Eu cred că aceste categorii sunt și mai puțin informați, de aceea cred că ar trebui mai întâi informați și după încurajați să participe” **DG_tineri_9**

„Ei nu simt că trebuie, și așa este în societate...că acei care au note mari și tinerii activi ei trebuie să participe, dar ceilalți nu trebuie, ei se simt că nu trebuie la nimeni”. **DG_tineri_18**

„Oamenii nu sunt informați despre posibilitatea de a veni la ședință, informația este pe site că pe data X se va realiza ședința consiliului raional, dar nimeni nu vine. Acolo nu scrie veniți, cetățeni, dar scris că pe data X are loc ședința” **DG_tineri_18**

Unii experți din domeniul de tineret subliniază importanța sporirii reprezentativității structurilor de participare (elevi și tineri, deopotrivă), recunoscând că sunt anumite deficiențe la acest capitol. Se menționează presupusa contradicție dintre eligibilitatea unui/unei tânăr/tinere și respectarea principiului incluziunii. „(...) este mereu disputa dintre democrație și incluziune, pentru că acolo unde este selecție sunt aleși cei mai buni și evident aceștia nu sunt din categoriile vulnerabile. Până la urmă toți acești copii care sunt foarte buni se regăsesc în consiliile de școală, consiliile locale, naționale sau pe lângă Ministerul Muncii” **I_expert_1**.

4.6 Riscuri sociale asociate participării tinerilor (participare sigură și care ține cont de riscuri)

Studiul identifică o serie de riscuri asociate procesului de participare a tinerilor în procese decizionale. Acestea se regăsesc în domeniul protecției sociale și cel educațional, în cadrul instituțiilor de învățământ, care aplică modele de selecție bazate pe principiul delegării.

În domeniul educației, presiunile manifestate sunt aplicate cu scopul de a controla activitățile elevilor și de a determina acele acțiuni pe care adulții le consideră benefice. În cazul în care copiii nu sunt de acord cu viziunile și ideile adulților aceștia sunt constrânși sau chiar amenințați. Tinerii din cadrul CȘE nu sunt informați și nu discută despre posibilele riscuri sociale la care pot fi supuși.

Principalele riscuri identificate sunt:

- Constrângeri psiho-emoționale de a realiza careva activități „Ni se spune că o să fie niște concursuri și că trebuie să alegem echipele... și noi alegem echipele cu gălăgie, unul vrea dar altul nu vrea să fie acolo în echipă. Cel care nu vrea este pus cu de-a sila, când și cum...” **DG_elevi_10**.

- Inter-relaționare deficitară între elev-profesor „*Noi nu am insistat pe ideea noastră pentru că avem frică ca unele persoane să-și schimbe părerea despre noi. Profesori de exemplu ar putea afecta reușita și relația cu profesorii*” **DG_elevi_6**
- Conflicte cu profesorii;
- Scăderea rezultatelor academice în detrimentul elevului sau chiar neadmiterea la examen „*Noi nu putem să schimbăm nimic. Ei toți sunt împotriva noastră, asta dacă noi am avut ceva împotriva atunci noi putem să avem și note negative și să nu ne dea voie la examen*” **DG_elevi_5.**
- Implicarea în activități politizate cu riscuri asupra securității copiilor „*S-a întâmplat o dată să ni se spună să participăm la un flashmob la judecătorie, noi nu am vrut, dar ni s-a spus că trebuie, și noi i-am înțeles, și am mers.*” **DG_elevi_13.**

În domeniul protecției sociale a copilului, potențialele riscuri la care sunt supuși copii sunt direct relaționate de activitățile pe care le realizează. Cele mai mari riscuri sunt asociate cu procesul de deplasare fizică în teritoriu și vizitarea familiilor beneficiare de servicii sociale. Pentru a proteja copii de posibilele riscuri, aceștia sunt instruiți și pregătiți psiho-emoțional cu privire la posibilele riscuri ce se pot declanșa. De asemenea, copiilor implicați în Consiliile consultative al copiilor (CCC) li se oferă transport gratuit pentru a se deplasa sigur în comunitățile care urmează a fi monitorizate „*Cred că sunt riscuri, în ceea ce privește transportarea copiilor către locul unde urmează să aibă loc monitorizarea, de regulă prin sate. Direcția de asistență socială oferă transport, atunci când au petrol, sau când mașina e liberă și copilul merge. Dar sunt riscuri, bineînțeles, e totuși drum. Șoferul cunoaște riscurile, coordonatorul îi însoțește peste tot, el îl așteaptă și îl duce înapoi la casă. Poate mai sunt riscuri când merg în familii, ca sunt totuși situații stresante. Dar cu ei se lucrează mult, ca să nu fie stres, să nu îi bulverseze ceea ce văd în familii. Se discută mult cu ei. Se ia acordul părinților pentru aceste activități.*” **I_expert_2.**

Studiul nu identifică careva riscuri asociate cu participarea tinerilor în structurile de participare create la nivel național, atât în domeniul educației, cât și sectorul de tineret.

4.7 Mecanisme de monitorizare și evaluare a participării (participare responsabilă)

Studiul nu identifică careva mecanisme de monitorizare și evaluare a activității tinerilor, accentul fiind pus mai mult pe crearea structurilor de participare și mai puțin pe evaluarea acestora. **În cadrul instituțiilor de învățământ**, tinerii nu sunt informați despre cum anume s-a luat în considerație opinia lor. Evaluarea se bazează pe observarea individuală a schimbărilor care au loc în școală. Astfel, elevii singuri observă dacă ideile expuse de ei în cadrul CȘE au fost sau nu implementate la nivel de școală „*Eu cred că încă nu s-a ajuns la faza asta, pentru ei s-au axat acum mai mult pe creare mai puțin pe evaluare. Dar în momentul în care nu este clară sensul implicării tinerilor, pentru că la moment, ei sunt implicați mai mult în organizarea sărbătorilor de Anul Nou, 8 Martie, Balul bobocilor procesul de evaluare nu are nici un sens*” **I_expert_6.**

Chiar dacă nu există careva mecanisme de evaluare bazate pe indicatori prestabiliți, totuși cadrele didactice implicate în coordonarea activităților structurilor de participare, încurajează și evaluează pozitiv implicarea elevilor „*Noi le spunem însă mereu ce și cum, le apreciem foarte mult eforturile*” **I_manager_1.**

La nivel național, elevilor li se aduce la cunoștință că cele discutate în cadrul atelierelor de lucru vor fi aduse la cunoștință reprezentanților Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Ulterior, însă, aceștia nu sunt informați despre cum anume s-a schimbat situația: „*Nouă ni se promit lucruri, însă noi nu știm cu adevărat dacă ele se iau în serios sau nu, și dacă ele se discută la Minister sau nu. Totul se încheie cu fraza: noi o să transmitem la Minister*” **DG_elevi_9**

În sectorul de tineret și în domeniul protecției sociale a copilului tinerii sunt informați despre schimbările care au avut loc în urma sesizării problemelor identificate. Acest fapt este direct relaționat de activitatea propriu-zisă a CMTC și CCC. În ambele cazuri sunt realizate studii

anuale/studii de monitorizare care evaluează problemele copiilor/tinerilor. Rezultatele studiilor sunt diseminate tuturor membrilor consiliului, fie în cadrul unor ședințe interne sau conferințe naționale la care sunt invitați și factori de decizie. Astfel, tinerii sunt informați despre schimbările pozitive care au avut loc în urma acțiunilor realizate. Datele studiului atestă că implicarea tinerilor în activități de cercetare, analiză și evaluare dezvoltă o gândire critică și abilități de analiză sistemică a situației din domeniu. Tinerii încep să perceapă problemele din perspectivă intersectorială și să proiecteze soluții fezabile prin implicarea actorilor relevanți din mai multe domenii.

V Bune practici de participare și lecții învățate

5.1 Factori motivaționali ai participării tinerilor în procese decizionale

Deoarece participarea civică este un concept relativ nou pentru societatea contemporană din Moldova, studierea factorilor care motivează elevii și tinerii să participe activ la luarea deciziilor este esențială în demersul de sporire a cetățeniei active.

Discuțiile în grup, interacțiunile cu elevii și tinerii care au participat la cercetare, precum și interviurile din cadrul cercetării au confirmat faptul că **motivația personală** a elevilor/ tinerilor este condiția de bază pentru participare.

Studiu de caz: Consiliul școlar al elevilor

Liceul teoretic a creat CȘE în baza Regulamentului de constituire și funcționare a consiliului elevilor adoptat în 2016. Regulamentul descrie detaliat scopul și obiectivele, atribuțiile și responsabilitățile, modalitățile de organizare a activității CȘE. Printre calitățile pe care ar trebui să le întrunească un membru al CȘE sunt enumerate asemenea calității, precum: creativitate, responsabilitatea socială, entuziasm, capacitatea de a organiza, de a decide și de a stabili priorități etc. Prevenirea violenței, drepturile copiilor și incluziunea socială de asemenea se regăsesc în regulamentul acestei instituții, ca fiind domenii prioritare de activitate a uneia dintre comisii.

Discuția în grup desfășurată cu membrii CȘE a confirmat faptul că cele menționate în regulamentul sunt practici curente în activitatea acestui consiliu.

Un interes deosebit îl prezintă și faptul că școala și CȘE au relații fructuoase de colaborare cu APL și cu sectorul privat, aceștia implicându-se în mai multe activități desfășurate de liceu. Totodată, în sat există mai multe comunități religioase, respectiv, la școală sunt copii care reprezintă aceste comunități și nu există cazuri de discriminare sau marginalizare a acestora.

CȘE funcționează în baza unui plan de lucru, iar activitățile incluse în plan sunt interesante, cu impact și inclusive (de ex., atelier pentru toți doritorii, de confecționare a decorațiunilor de Crăciun, care au fost ulterior donate familiilor cu copii cu CES).

Întâlniri cu profesioniști din diferite domenii, vizite la sectorul privat din comunitate, solicitarea unui spațiu special alocat pentru activitatea CȘE, amenajarea curții liceului – sunt câteva dintre inițiativele CȘE.

Membrii CȘE sunt determinați și entuziasmați; se simt apreciați în liceu și în comunitate; unii dintre ei participă activ și în cadrul Consiliului Local al Tinerilor și își doresc continuarea activismului civic și în viața de adult.

Cei mai frecvenți factori psihologici au determinat elevii și tinerii participanți la cercetare să se implice în structuri și/sau activități de luarea a deciziilor sunt:

- Dorința de a se manifesta independent și de a/și asuma responsabilități cu impact asupra unui grup mai mare (autonomie și responsabilizare socială);
- Exersarea unor abilități de conducere, influențare și vorbit în public (liderism);
- Dorința de a depăși unele bariere personale (creșterea stimei de sine, încrederii în sine);
- Sporirea conștientizării privind vocația (orientarea vocațională și profesională);
- Dorința de a cunoaște mai multe despre participare, procese decizionale, civice și politice;

Factorii motivaționali de ordin social care au influențat elevii și tinerii să se implice în structurile decizionale sunt:

- Încurajări și feedback pozitiv din partea comunității, profesorilor și părinților;

- Presiunea sau răspunsul la invitația adulților;
- Stabilirea unei rețele sociale extinse (abilități de comunicare și cooperare, lucrul în echipă);
- Interes pentru lucrul în echipă;
- Dorința de performanță (civică, academică, politică), împărtășit cu un/o coleg/ă sau un grup;
- Oportunități și perspective (suport/ aprecieri/ beneficii din partea părinților, profesorilor și elevilor);
- Apartenență la un grup social cu prestigiu (nevoia de apartenență la grup și recunoaștere socială).

În cazul tinerilor care participă la **nivel local și/ sau național**, printre alți factori motivaționali, identificați de cercetarea noastră, în deosebi, trebuie menționați următoarele aspecte:

- ✓ Proximitatea cu un eveniment, cu o valoare sau idee – mulți elevi și tineri declară că ar fi mai ușor să se motiveze cu privire la preocupări și probleme care sunt reale, palpabile și care îi vizează în mod direct, comparativ cu adolescenții din structurile școlare, care se declară la fel de interesați și problemele care sunt abstracte sau globale. Prin urmare, este mai ușor și mai eficient de încurajat și susținut participarea democratică a elevilor și tinerilor atunci când ambele tipuri de probleme sunt abordate în structurile de participare.
- ✓ Deschiderea și receptivitatea actorilor sociali care iau deciziile care îi vizează pe elevi și tineri: dacă aceștia ascultă și acționează în conformitate cu preocupările și opiniile tinerilor, dacă tinerii văd rezultate pozitive ale participării lor în contextele școlare, locale/naționale, atât la nivel social, cât și individual, atunci motivația de participare crește.
- ✓ Acționând împreună cu ceilalți și conștientizând faptul că astfel ei devin o forță în măsură să schimbe lucrurile, la nivel școlar/ local/ național, determină o sporire radicală a motivației tinerilor.

Cunoașterea factorilor care motivează tinerii să se înscrie în structurile de decizie, să-și continue activitatea în cadrul acestora și să rămână activi, va oferi noi perspective de lucru cu aceștia în vederea menținerii angajamentului lor civic și în viața de adult. De asemenea, această informație prezintă interes pentru cadrele didactice, managementul școlii și alți profesioniști interesați de domeniul participării tinerilor.

Atât pentru elevi, cât și pentru tineri, pentru a-și forma cultura democratică, nu este suficient să cunoască termenii corespunzători la lecțiile educație civică; ceea ce realmente îi ajută este antrenarea în discuții, modele de urmat, experiența personală - doar așa vor avea propriile opinii, vor dori să și le exprime, să participe activ la discuții și la procesele decizionale și de elaborare a politicilor care îi vizează.

5.2 Aspecte funcționale în participarea tinerilor și modele eficiente de participare

Elevii și tinerii au o multitudine de idei despre îmbunătățirea vieții la nivelul școlii, la nivel local și național; ei se așteaptă ca acestea să fie auzite, iar opinia lor să fie luată în considerare în procesul de organizare, planificare și realizare. Procesul de comunicare între școală și copii, între APL și tineri, între APC și elevi și tineri trebuie să fie unul consistent, transparent, cu beneficii mutuale, pentru că astfel vom crește cetățeni valoroși și activi care sunt gata să contribuie în beneficiul întregii societăți.

Satisfacția care rezultă din a face o muncă bună și de ai ajuta pe alții, **eficacitatea și impactul colectiv** care poate să apară din implicare și, în final, contribuția la crearea/menținerea unui **set de valori comune** (în școală, în comunitate, în țară), astfel încât să se simtă parte a unui grup/comunitate/ popor sunt aspectele care conferă funcționalitate sporită structurilor de participare.

Studiu de caz: Consiliul școlar al elevilor

Liceul teoretic avea adoptat un regulament cu privire la autoguvernarea elevilor cu ceva timp înainte să fie creat CȘE; în comunitatea respectivă participarea civică este o normă culturală. Acest Regulament nu a fost modificat odată cu apariția CȘE deoarece descrie foarte bine principiile fundamentale în asigurarea participării elevilor, precum și activități concrete, structuri adiacente CȘE etc. Astfel, în liceu activează un consiliu al elevilor din clasele mici, o structură a elevilor din clasele gimnaziale și una – din clasele liceale. Membrii CȘE sunt elevii claselor superioare.

Discuțiile de grup au evidențiat faptul că membrii CȘE se bucură în mod autentic de participarea sa în calitate de membru al CȘE, iar contribuția lor este valorizată nu doar de către școală, ci de întreaga comunitate. Mai mult decât atât, în satul respectiv, comunitatea ia parte activ la activitățile organizate de școală, nu doar în cadrul acesteia, ci și la nivel local/ comunitar, pe subiecte de implicare civică (îngrijirea parcului și zonelor de agrement, curățarea izvorului etc.)

Elevii din CȘE nu se deosebesc prin atitudini cu alți elevi din liceu. Valorile cu referire la bunăstarea comunității, participare școlară și civică, păstrarea bunurilor materiale și respect pentru eforturile adulților – sunt împărtășite în mod unanim la nivelul acestei comunități.

Una din explicațiile participării active și conștiente rezidă în puterea exemplului: în comunitatea respectivă sunt modele de activism civic demne de urmat. De asemenea, oferta școlii și a APL de ocupare a elevilor și tinerilor este foarte generoasă: activități extra-curriculare interesante, diverse și accesibile (gratuite sau cu un preț simbolic). Eforturile elevilor și tinerilor mai performanți pe varii criterii (însușita academică, sport, participare civică, manifestări culturale etc.) sunt recunoscute social, validate deopotrivă la nivel de liceu și la nivel comunitar (panou cu afișaj, premii, diplome etc.).

Un alt aspect de funcționalitate, identificat cu precădere în discuțiile de grup cu tinerii și interviurile individuale este orientarea activismului către anumite probleme de soluționat. Astfel, mobilizarea tinerilor are loc mai eficient atunci când s-a produs sau este în desfășurare un proces, care le poate afecta calitatea vieții. Modelele mai eficiente de participare sunt cele inovatoare (de exemplu, colectarea opiniilor tinerilor pe rețelele de socializare, organizarea în mediul online a campaniilor de sporire a conștientizării cu privire la anumite probleme stringente precum participarea la alegeri, desfășurarea unor flashmob-uri la teme emergente din societate etc.).

Discuțiile în grup, desfășurate în cadrul cercetării atât cu elevii, cât și cu tinerii din structurile școlare, locale/ naționale, au evidențiat un rol important pe care îl au în funcționalitatea mecanismelor de participare, adulții care sunt implicați (coordonatorul/-oarea/ responsabilul din cadrul APL/ APC). Astfel, în opinia elevilor și tinerilor, aceștia trebuie să fie onești, să fie deschiși și accesibili, cu simțul umorului, să trateze elevii și tinerii cu respect, să nu fie critic și judecativ față de opiniile elevilor/ tinerilor, să țină seama de nevoile elevilor/ tinerilor, să ofere informații accesibile, să fie flexibili.

De asemenea, grupurile prea mari numeric și omogene nu sunt eficiente în organizarea și implementarea activităților de participare la luarea deciziilor. Cu cât mai eterogen este grupul după varii criterii (vârstă, gen, mediu de reședință, statut socio-economic etc.), cu atât mai bune sunt rezultatele muncii lor în comun, deși uneori, mai greu de coordonat și organizat. Pentru anumite

teme de discuții pot fi mai recomandabile grupurile formate de elevi/ tineri de același sex sau de vârste apropiate.

Metodele eficiente de participare presupun de asemenea, participarea reprezentativă, includerea și consultarea diferitor grupuri de elevi și tineri, considerarea și receptivitatea la interesele și nevoile specifice ale acestor grupuri (de ex., fete/ tinere, băieți/ tineri, migranții reveniți, copii din zonele rurale, copii cu CES, copii din familii dezorganizate etc.);

Pentru tinerii implicați în structurile decizionale este important să se simtă capabili să influențeze politicile din domeniu, iar acțiunile APC de resort să fie transparente în ceea ce privește posibilitățile reale și limitele participării tinerilor. Activitățile cu un mai mare impact și implicit și cele vizibile public; deoarece acestea oferă posibilități pentru rezultate imediate și astfel promovează implicarea celor care doresc să fie implicați într-o problemă scurtă și specifică.

Cele mai eficiente metode de implicare a elevilor și tinerilor trebuie să utilizeze metodele de lucru și de comunicare orientate către tineri și nu trebuie să copieze pur și simplu stilurile și metodele folosite în procesele politice ale adulților.

Mecanismele de participare a elevilor și tinerilor, promovate de Guvern și implementate cu responsabilitate de unele licee/ comunități, oferă o modalitate eficientă prin care tinerii se pot simți apreciați de comunitatea lor, își pot exprima necesitățile și ideile. Participarea în aceste structuri de luare a deciziilor sporește cunoștințele tinerilor despre procesele guvernamentale și îi abilitază cu instrumente de influențare a proceselor de luare a deciziilor cu impact asupra lor (de ex., întâlnirile CNTM cu miniștri, prim-ministru).

Eficiența acestor structuri va fi asigurată în timp de gradul de încurajare a elevilor și tinerilor, din partea adulților, ca aceștia să reprezinte interesele elevilor și tinerilor. Și asta pentru a spulbera suspiciunile împărtășite de unii copii/ tineri și unii experți precum că participarea autentică a elevilor și tinerilor nu trebuie nimănui, ci se face doar pentru a mima procesele democratice - *tokenism*, în scara participării a lui Roger Hart. Urmând recomandările specificate în teoria scării participării se poate atinge un nivel avansat de participare și cetățenie activă.

5.3 Bariere în participarea tinerilor în procese decizionale și lecții învățate

Angajarea elevilor și tinerilor în procesele de luare a deciziilor sporește calitatea și adecvarea serviciilor livrate la necesitățile reale ale elevilor/ tinerilor, a activităților de interes pentru aceștia și dezvoltarea politicilor în domeniu. Implicarea elevilor și tinerilor crește gradul de încredere și transparență și asigură o mai mare receptivitate a politicilor la nevoile tinerilor.

Analiza interviurilor și a discuțiilor în grup, în deosebi, cu elevii și tinerii care nu participă la procese de luare a deciziilor la nivelul școlii, la nivel local/ național, a permis înțelegerea unor modele limitatoare și identificarea unor obstacole de ordin personal și social, în calea participării elevilor și tinerilor.

Bariere personale: motivaționale și axiologice. Printre cauzele de neimplicare sau implicare redusă care au fost raportate de elevi și tineri, se găsesc multe explicații de ordin personal (lipsa încrederii în sine, lipsa dorinței), dar totuși majoritatea dintre aceștia au o particularitate atitudinală: nu sunt interesați de subiectele care îi vizează de fapt, sau cred că lucrurile sunt bine și fără participarea lor. Unii dintre cei neimplicați susțin că participarea la luare a deciziilor nu este prioritate pentru ei, comparativ cu alte angajamente asumate (de ex., sportul). O altă barieră personală evidențiată în discuțiile cu elevii și tinerii din aceste discuții de grup este convingerea acestora că implicarea lor școlară și civică este inutilă.

Astfel, elevii și tinerii care nu se implică au o "motivație" dublă: pe de o parte, aceștia nu au interes explicit pentru probleme specifice, iar pe de altă parte, nu au convingeri și valori conforme principiilor participării.

Bariere sistemice: sociale și structurale. Elevii și tinerii care raportează aceste tipuri de bariere exprimă de obicei dorința de a fi implicat, dar subliniază că au simțit că le lipseau oportunitățile (timp, resurse, experiență, putere sau cunoștințe pentru a face acest lucru). Din aceste discuții în grup și interviuri, este clar că astfel de bariere nu sunt simple obstacole în calea implicării; mai degrabă, aceste bariere sunt percepute de tineri ca motive convingătoare pentru care participarea lor este nedorită sau inutilă. Unii elevi și tineri au văzut o legătură între neimplicarea lor și familia de proveniență (dezorganizată, cu părinții migrați, cu statut socio-economic jos etc.) în două direcții: pe de o parte lipsa încurajării din partea părinților, pe de altă parte, în sensul stereotipurilor sociale și a marginalizării lor. Această din urmă constatare poate determina și un comportament de auto-excludere, din cauza lipsei unei sentiment de împuternicire, apartenență la un grup puternic și suportul unei rețele sociale.

Unii dintre elevii și tinerii care nu participă explică neimplicarea lor prin deficiențele mecanismelor instituționale (procedura de selectare și criteriile de reușită academică, necesitatea de a fi prezent la ședințe, obligativitatea percepută subiectiv de ei, de a participa la multe activități în detrimentul unor pasiuni etc.).

5.4 Importanța incluziunii sociale și a egalității de gen în participarea tinerilor în procese decizionale

O problemă controversată în domeniul participării în general este tema reprezentativității tuturor categoriilor sociale (de vârstă, de sex, rasă/ etnie, religie, orientare sexuală, dizabilități, mediu de reședință, statut socio-economic etc.). Elevii și tinerii, ca și adulții, nu sunt un grup omogen, cu nevoi și interese similare. Ei sunt la fel de diverși ca adulții și au acces variabil la procesele de luarea deciziilor, existând anumite riscuri de excludere suplimentară până la maturitate, când obțin autonomie și independență.

Studiul de față a evidențiat faptul că elevii și tinerii cel mai des excluși din procesele decizionale sunt cei cu necesități educaționale speciale, cei cu reușită academică joasă și cei dezinteresați. De asemenea, elevii și tinerii care se confruntă cu anumite obstacole de ordin familial (de exemplu, statutul socio-economic, posibilități limitate, absența părinților) au mai puține șanse să participe la luarea deciziilor din cadrul școlii și la nivel local/ național.

Practicile de reprezentativitate sunt predominant bazate pe elite ("*Prioritate au elevii "buni"*") și chiar consiliile școlare, nu doar cele locale/ naționale, sunt adesea compuse din tineri excepționali, cu talente, cu timp disponibil și capital social de a fi investit în a atinge astfel de poziții.

Mai mult decât atât, chiar și formele alternative de participare sau cele inovatoare sunt mai puțin accesibile pentru cei din medii defavorizate. De exemplu, accesul la Internet și social media devine problematic pentru elevii din familii cu venituri reduse. Totodată, forme de comunicare și exprimare dominante, cum ar fi prin Internet, exclude tinerii cu dizabilități (fizice, senzoriale, cognitive sau de învățare). Din perspectiva de gen, creșterea participării băieților/ tinerilor rămâne o provocare; aceștia participă mai puțin la luarea deciziilor, în special la nivelul instituțiilor de învățământ (CȘE).

Diversitatea culturală, religioasă, lingvistică și etnică au fost întotdeauna principii importante pentru o participare incluzivă. Un proces de selecție echitabil și democratic recunoaște diversitatea populației de elevi și tineri și oferă un acces larg la luarea deciziilor. În același timp, anumite acțiuni afirmative trebuie întreprinse pentru a spori participarea grupurilor marginalizate și a băieților/ tinerilor. În acest scop, sunt binevenite acțiuni de tipul: organizarea ședințelor în mediu informal, dar familiar grupurilor țintite, ședințe fără prezența constantă a unui adult, invitarea reprezentanților tuturor minorităților sau grupurilor dezavantajate la toate ședințele, diseminarea unor modele de rol în comunitate etc.

Studii de caz: Consiliul Național al Tineretului Republicii Moldova (CNTM), Consiliul Municipal de Tineret din Chișinău (CMTC), Consiliul Local al Copiilor și Tinerilor (CLCT)

Prin intermediul Direcției Drepturile tinerilor și incluziunea socială, CNTM promovează respectarea drepturilor acestora, în special a grupurilor minoritare. De asemenea, CNTM organizează activități de promovare a diversității culturale, de combatere stereotipuri, astfel încât tinerii din grupurile minoritare să fie incluși în viața socială.

În acest scop, CNTM a identificat anumiți indicatori de progres și de impact, organizându-se și diverse activități în această direcție. Printre cele mai importante, pot fi enumerate următoarele:

- Apel public privind asigurarea transparenței și incluziunii procesului de adoptare de către Parlamentul Republicii Moldova a Planului Național de Acțiuni în domeniul Drepturilor Omului 2018-2022), 2017

- Lansarea Studiului "Taxele în învățământul superior din Republica Moldova", 2017

- Diseminarea informației privind oportunitățile de bursă pentru studenții romi, 2018

- Participarea în comun cu alți actori ai societății civile la elaborarea unui manifest – Pentru un Chișinău mai incluziv – care conține unsprezece angajamente pentru respectarea drepturilor omului, reducerea inegalităților și sporirea incluziunii în Municipiul Chișinău (în cadrul campaniei electorale pentru alegerea primarului or. Chișinău), 2018.

Cu toate aceste realizări în direcția incluziunii, Biroul executiv al CNTM este format din șase tineri și o tânără.

Un alt exemplu de sporire a incluziunii este și evenimentul PostForum, organizat de către CMTC în 2 runde; acesta, va întruni 60 de tineri și 4 specialiști, cu ajutorul cărora vom stabili un plan de proiecte menite să soluționeze provocările tinerilor privind modalitățile de dezvoltare personală, criminalitate, angajare în câmpul muncii, lansare afaceri și calitatea serviciilor publice. Propunerile selectate vor fi puse în aplicare în anul 2019, de către CMTC, în parteneriat cu alte organizații de profil și cu susținerea Autorităților Publice Locale. De asemenea, CMTC organizează periodic sondaje pentru a consulta opiniile tinerilor cu privire la necesitățile tinerilor din mun. Chișinău.

Constatări generale

Cunoștințe și atitudini ale tinerilor despre participarea în procese decizionale

Nivelul scăzut de informare a tinerilor reprezintă o barieră care limitează participarea tinerilor în procese decizionale. O bună parte dintre tinerii intervievați, care nu fac parte din structurile de participare formală, nu cunosc despre posibilitățile și structurile de participare existente la nivel local și național. Fiind întrebați dacă ar dori să se implice în CȘE, majoritatea tinerilor „pasivi”, care nu fac parte din structurile de participare formală și-au manifestat dorința de a fi membri ai structurilor de participare și de a lua parte la procese decizionale din cadrul școlii. Acest fapt se datorează aplicării unor mecanisme selective de informare, perioadei relativ scurte a procesului de informare, diseminării unui conținut abstract și general. Cei mai informați sunt tinerii care au o reușită academică înaltă și cei care se consideră capabili de a participa.

Majoritatea actorilor implicați în procesul de informare aplică mai multe moduri de informare cu scopul de a crește nivelul de informare a tinerilor. Studiul identifică o varietate de modalități de informare ale tinerilor, fiind utilizate diverse surse și stiluri de informare. În domeniul educației, tinerii, cel mai des sunt informați de către diriginte sau de către Directorul Adjunct pe Educație, responsabil de activitatea Consiliului Școlar al Elevilor. Chiar dacă informația este plasată pe panouri informative, tinerii rareori utilizează această sursă informațională. În sectorul de tineret, tinerii se informează de la specialistul de tineret, care organizează ședințe în cadrul instituțiilor de învățământ și plasează informația despre oportunitățile de participare existente pe pagina web a Primăriei.

Eficiența proceselor de informare diferă în viziunea tinerilor care participă sau nu la procese de luare a deciziei. Tinerii care sunt membri ai structurilor de participare formală consideră că procesul de informare este unul *clar și transparent*, iar tinerii care nu se implică în procese decizionale afirmă că este necesar de îmbunătățit procesul de participare, prin diversificarea căilor de informare și creșterea nivelului de accesibilitate a informației.

Accesibilitatea informației reprezintă un factor care influențează indirect atitudinea și intenția tinerilor de a lua parte din diferite structuri de participare formală. Necesitatea implicării în procesele de participare este abordată doar în cadrul orelor de dirigenție și orelor de educație civică. Conținutul informației este general, fără a se explica scopul responsabilităților și drepturile copiilor. Aceasta creează o altă barieră întâmpinată în procesul de participare - nivel scăzut de conștientizare a necesității de participare și implicare.

Lipsa de conștientizare a participării este caracteristică nu doar tinerilor, ci și specialiștilor care lucrează cu tinerii. O bună parte dintre cadrele didactice nu dețin o formare și pregătire profesională în domeniu, conceptul fiind relativ nou. Nu există manuale și ghiduri metodologice care să dezvolte competențe de lucru cu copii.

Majoritatea tinerilor participanți la studiu, percep procesul de participare ca fiind pozitiv. Principalele avantaje ale participării sunt: *exprimarea părerii, cunoștințe noi, lucru în echipă, dezvoltarea de capacități, dezvoltarea în plan profesional, comunicarea cu semenii, crearea de noi prieteni, implicare în activități, discuții, posibilitatea de a alege, activism, colaborarea cu profesorii, implicare în viața școlii, propunerea unor soluții pentru soluționarea problemelor, încredere în sine etc.* Efectele benefice sunt percepute prin prisma beneficiilor personale și mai puțin prin prisma responsabilităților și sarcinilor asumate.

Barierile cauzate de nivelul scăzut de informare și conștientizare se regăsesc mai mult în structurile create la nivel local, atât în domeniul educației, cât și sectorul de tineret. În lipsa de conștientizare, tinerii asociază procesul de participare cu „prea multe sarcini și timp necesar pentru realizarea acestora”.

Familia reprezintă un actor important în stimularea și încurajarea tinerilor de a participa la procese decizionale. Studiul atestă că tinerii care sunt activi în școală și comunitate, discută în familie despre necesitatea și importanța participării la procesele decizionale din școală și comunitate.

Practici de participare ale tinerilor în procese decizionale

În toate cele domenii investigate: educație, tineret și protecție socială au fost create structuri locale și naționale de participare formală a tinerilor. Mecanismele participative existente diferă de la o comunitate la alta. Eficiența acestora variază în funcție de: mecanismele de informare, competențele și atitudinea specialiștilor care lucrează cu copii și măsura în care se asigură condiții pentru participarea tinerilor. Cele mai eficiente structuri sunt cele create la nivel național. Factorii care influențează calitatea participării sunt: *gradul de libertate oferit tinerilor în participarea la procese decizionale și abilitățile de participare ale tinerilor.*

Chiar dacă participarea tinerilor are mai multe funcții, la momentul realizării studiului se atestă că participarea tinerilor se bazează în principal pe *informare și consultarea opiniei* despre o serie de activități care urmează a fi realizate.

Analiza structurilor de participare formală a tinerilor scoate în evidență câteva tendințe generale, care se regăsesc în cele 3 domenii cercetate: ponderea fetelor depășește ponderea băieților de două ori; cel mai mult în procese de participare se implică elevii, aceștia se regăsesc în mai multe structuri de participare create la nivel de școală, comunitate și la nivel național; tinerii cu vârsta cuprinsă între 25-35 de ani și persoanele cu CES nu sunt reprezentanți în structurile de participare; Nivelul de participare a grupurilor vulnerabile este foarte redus.

Activitățile în care se implică tinerii variază în funcție de domeniu, structura din care face parte și libertatea oferită de către adulți. În instituțiile de învățământ, tinerii se implică mai mult în organizarea a unor evenimente culturale, considerate tradiționale la nivel de școală: organizarea de sărbători: Primul Sunet, Ultimul sunet, manifestări culturale, zile profesionale ale scriitorilor naționali, organizarea de concursuri de inteligență, a unor TVC-uri (concurs teatral-umoristic) etc.

Implicarea în procese de luare a deciziilor cu privire distribuirea bugetului școlii, consultarea orarului, aspecte ce țin de renovarea spațiilor școlare etc. este redusă. Participarea elevilor în cadrul consiliului administrativ al școlii este mai mult formală și se rezumă la asistarea în cadrul ședințelor. Reprezentantul elevului nu are posibilitatea să consulte și alte opinii ale colegilor și să le expună în cadrul acestor ședințe.

În sectorul de tineret, tinerii sunt implicați într-o măsură mai mare în activități de voluntariat acțiuni de salubritate a comunității, susținerea a persoanelor vulnerabile și persoanelor cu dizabilități, suport pentru familiile cu mulți copii și persoanele în etate. Activitatea CLT este apreciată de către participanții la studiu ca fiind mult mai complexă, implicând tinerii și în alte sectoare, precum: economic (cooperare cu mediul de afaceri), dezvoltare comunitară, cultură, ecologic, legal etc.

În domeniul protecției sociale a copilului, copiii se implică în procese de monitorizare și evaluare a calității serviciilor sociale prestate la nivel local. În baza procesului de monitorizare copii elaborează rapoarte și le prezintă specialiștilor din cadrul Direcției Asistență socială și Protecție a familiei, care coordonează activitatea copiilor.

Prezența unui spațiu accesibil și confortabil crește libertatea tinerilor de a se întruni și discuta despre problemele de interes. În cadrul instituțiilor de învățământ, ședințele CȘE sunt de obicei organizate în auditorii școlare, iar în cazul în care numărul elevilor este mare, ședințele se organizează în sala de festivități. Uneori, elevii sunt nevoiți să aștepte în coridorul școlii până se eliberează cabinetul în care au loc ședințele CȘE. Parametrii sălilor sunt destul de mici, ceea ce limitează numărul de participanți. Ședințele sunt moderate de către responsabilul pe CȘE care asistă la ședințele Consiliului și ghidează elevii în activitățile pe care le planifică.

Condițiile în care se realizează **ședințele la nivel raional și național** (atât în sectorul de tineret, cât și în domeniul educației) sunt apreciate de către participanții la studiu ca fiind confortabile, sălile fiind amenajate cu mese rotunde care oferă posibilitatea tinerilor să inter-relaționeze de la egal la egal.

Calitatea și eficiența participării

Unul dintre factorii care determină calitatea procesului de participare este modul de selecție a tinerilor în cadrul structurilor de participare formală. Studiul identifică o diversitate de modele de selecție, printre care menționăm: selecție bazată pe vot deschis și transparent, participare deschisă tuturor doritorilor, selecție bazată pe principiul delegării, selecție în bază de concurs/evaluarea a dosarelor.

Cele mai eficiente sunt considerate modalitățile de selecție pe bază de vot deschis și transparent și cele pe bază de concurs. Acestea sunt aplicate în cadrul unor instituții de învățământ de la nivel local și în cadrul structurilor de participare create la nivel național (în domeniul educației și sectorul de tineret). Eficiența mecanismelor de selecție aplicate este direct corelată cu modalitățile și sursele de informare utilizate. În acest sens, tinerii necesită a fi capacitați privind: scrierea unui CV, scrierea scrisorii de motivație etc.

Structurile care aplică modele de selecție bazate pe principiul delegării predispun tinerii la o serie de riscuri sociale printre care menționăm: constrângeri psiho-emoționale, interrelaționare deficitară dintre elev-cadru didactic, conflicte cu profesorii, scăderea rezultatelor academice sau neadmiterea la examen. În domeniul protecției sociale, posibilele riscuri sociale sunt asociate cu procesul de deplasare fizică în teritoriu și vizitarea familiilor beneficiare de servicii sociale. Studiul nu identifică careva riscuri asociate cu participarea tinerilor în structurile de participare create la nivel național, atât în domeniul educației, cât și sectorul de tineret.

Tematica subiectelor discutate în cadrul consiliilor școlare ale elevilor se bazează pe agenda oferită de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. Uneori, agenda preliminară a subiectelor propusă pentru discuție este consultată cu elevii, alteori nu.

În opinia elevilor participanți la studiu, nu toate subiectele propuse pentru discuție sunt relevante și reprezentative la nivel de școală. Deseori se discută temele de interes ale membrilor CȘE. Viziunile și problemele categoriilor de copii care nu fac parte din CȘE (copii care provin din familii vulnerabile, copii cu CES și a copiilor cu reușite academice scăzute) sunt rareori abordate în cadrul CȘE. Copiii nu conștientizează necesitatea consultării subiectelor discutate cu ceilalți elevi din cadrul școlii, considerând că toți elevii au aceleași probleme.

În structurile naționale, subiectele discutate sunt relevante și reprezentative. Modul de selecție a temelor se bazează pe o metodologie complexă de cercetare și evaluare. Tinerii sunt abilitați să realizeze mini studii de cercetare, pe bază de chestionar, unde identifică o serie de probleme existente în mediul școlar. Capacitarea tinerilor influențează modul de abordare a problemelor și căile de intervenție adoptate.

În sectorul de tineret, subiectele discutate sunt stabilite în strânsă cooperare cu specialistul de tineret, care planifică ședințele CLT. Tematica discuțiilor depinde de schimbările care se realizează în comunitate (proiectele sociale care se implementează, deciziile care au fost adoptate în domeniul de tineret). De asemenea, selecția temelor este strâns legată și de capacitățile de analiză și evaluare a specialiștilor. În majoritatea cazurilor în cadrul ședințelor sunt expuse diverse posibilități de implicare civică sau implicare în acțiuni de voluntariat. Ședințele CCC **din domeniul protecției sociale** abordează rezultate rapoartelor elaborate de către copii în urma procesului de monitorizare și evaluare a serviciilor sociale prestate la nivel comunitar.

Studiul atestă că puțini specialiști de la nivel local în domeniul educației și sectorul de tineret) dețin capacități și conștientizează importanța participării tinerilor în procese decizionale. În opinia experților majoritatea cadrelor didactice nu dețin capacități în domeniul participării, nu înțeleg

semnificația procesului de participare, nu cunosc cum trebuie să încurajeze și să lucreze cu tinerii. Comparativ cu structurile de la nivel local, cele naționale implică specialiști competenți, cu competențe în domeniul participării.

Studiul nu identifică careva mecanisme de monitorizare și evaluare a activității tinerilor, accentul fiind pus mai multe pe crearea structurilor de participare și mai puțin pe evaluarea acestora. **În cadrul instituțiilor de învățământ**, tinerii nu sunt informați despre cum anume s-a luat în considerație opinia lor. Evaluarea se bazează pe observarea individuală a schimbărilor care au loc în școală.

Activitatea pe care o realizează tinerii în sectorul de tineret și domeniul protecției sociale (cercetare, monitorizare a situației) implică o evaluare a activităților propriu-zise ale tinerilor care în baza rezultatelor obținute sunt informați despre evoluțiile și schimbările care au avut loc în urma acțiunilor realizate.

Factori motivaționali

Discuțiile în grup, interacțiunile cu elevii și tinerii care au participat la cercetare, precum și interviurile din cadrul cercetării au confirmat faptul că **motivația personală** a elevilor/ tinerilor este condiția de bază pentru participare.

Printre factorii psihologici care determină elevii și tinerii participanți la cercetare să se implice în structuri și/sau activități de luarea a deciziilor sunt: dorința de a se manifesta independent și de a/și asuma responsabilități cu impact asupra unui grup mai mare, exersarea unor abilități de conducere, influențare și vorbit în public, dorința de a depăși unele bariere personale, sporirea conștientizării privind vocația.

Factorii motivaționali de ordin social care au influențat elevii și tinerii să se implice în structurile decizionale sunt: feedback pozitiv din partea comunității, profesorilor și părinților, presiunea sau răspunsul la invitația adulților, stabilirea unei rețele sociale, interes pentru lucrul în echipă, dorința de performanță, oportunități și perspective, apartenență la un grup social cu prestigiu.

Cunoașterea factorilor care motivează tinerii să se înscrie în structurile de decizie, să-și continue activitatea în cadrul acestora și să rămână activi, va oferi noi perspective de lucru cu aceștia în vederea menținerii angajamentului lor civic și în viața de adult. Pentru a menține motivația elevilor de a participa la procese de luarea a deciziilor aceștia trebuie stimulați și încurajați.

Este necesar de asemenea, elevii și tinerii să fie instruiți cum să participe la discuții cu referire la luarea deciziilor, cum să-și exprime opinia proprie, să colaboreze, să organizeze acțiuni etc., deoarece această capacitatea nu se dezvoltă în mod natural în procesul de creștere, ci numai prin exersare, acumulând experiență pe tot parcursul vieții.

Cadrul normativ de reglementare a procesului de participare a tinerilor în luarea deciziilor

Necesitatea și importanța participării tinerilor se regăsește în legile și documentele de politici elaborate în domeniul educației și tineret. cadrul normativ prevede crearea de mecanisme explicite de participare ale tinerilor/elevilor/studentilor și adulților și stabilește formele de participare ale tinerilor în domeniile cercetate: includerea în consiliu de administrație a unui elevi, delegat de consiliul elevilor din instituție; conferirea elevilor dreptul de a fi aleși în structurile de conducere ale instituției de învățământ și să participe la evaluarea și promovarea calității învățământului; conferirea elevilor dreptul de a constitui asociații sau organizații, organe de autogovernanță etc.

Însă, Codul Educației nu reglementată explicit reprezentarea obligatorie a elevilor și studenților în organele administrative și consultative de nivel central și local, stabilirea cotei de reprezentare și modul de selecție a persoanelor în cauză fiind lăsată pe seama actelor normativ-juridice subordonate.

Accentul este pus mai mult pe asigurarea reprezentării elevilor, studenților și părinților în diverse organe administrative și consultative și, mai puțin, pe împuternicirea elevilor, studenților și părinților cu anumite competențe.

Din perspectiva principiilor care asigură calitatea participării Codul Educației nu stipulează careva prevederi care să asigure ca participarea copiilor, adolescenților și tinerilor, prin exprimarea punctului său de vedere, să fie benevolă și asigurarea dreptul acestora de a se retrage în orice etapă a participării. De asemenea, nu sunt stipulate careva mecanisme de monitorizare și evaluare a participării copiilor și tinerilor care ar permite copiilor să fie informați despre felul în care opinia lor a fost interpretată și utilizată ulterior sau să ofere posibilitate de a contesta și influența analiza rezultatelor (participare responsabilă).

În sectorul de tineret cadrul legal nu abordează explicit câteva principii: participarea bazată pe principiul respectului, principiul participării prietenoase copilului și principiul participării sigure, în care să se țină cont de riscuri (Vezi Comentariul General nr. 12, pag. 45).

Cadrul normativ care reglementează modul de creare și funcționare a structurilor de participare ale tinerilor din domeniul educației și sectorului de tineret nu utilizează un limbaj sensibil la gen.

Recomandări

O serie de recomandări au fost dezvoltate pentru a eficientiza procesul de participare a copiilor, adolescenților și tinerilor în luarea deciziilor la nivel local și național. Recomandările sunt adresate factorilor de decizie din cadrul instituțiilor publice, reprezentanților societății civile, administrației publice locale, cadre didactice etc.

În domeniul educației

pentru Ministerul Educației Culturii și Cercetării:

- Responsabilizarea specialiștilor din domeniu de a informa tinerii și familiile acestora despre oportunitățile de participare existente;
- Elaborarea de manuale și ghiduri tehnice pentru specialiștii care lucrează cu tinerii în domeniul participării. Formarea competențelor specialiștilor în domeniul participării: modul în care opinia tânărului trebuie ascultată și luată în considerare.
- Creșterea nivelului de implicare a tinerilor membri ai structurilor de participare formală în procesul de informare a tinerilor despre oportunitățile și beneficiile participării. Diseminarea de bune practici și schimb de informații între tineri;
- Promovarea mecanismelor participative democratice care să utilizeze modele de selecție bazate pe vot deschis și transparent și să asigure rotația tinerilor. Implicare a copiilor, adolescenților și tinerilor în promovarea unei participări eficiente prin stimularea tinerilor să creeze organizații prin care să participe într-o varietate de moduri, inclusiv prin mass-media;
- Reflectarea în legislația națională a necesității de abordare diferențiată a participării copiilor, adolescenților și tinerilor în procese decizionale corespunzător vârstei și gradului de maturitate.
- Eficientizarea procesului de participare a copiilor, adolescenților și tinerilor în procese decizionale prin reflectarea în legislația națională a principiilor de calitate a participării menționate în Comentariul General nr. 12. Astfel, legislația națională trebuie să asigure o participare *transparentă, benevolă, bazată pe principiul respectului, relevantă, prietenoasă copilului, incluzivă, susținută prin instruire, sigură și să țină cont de riscuri, și responsabilă*.
- Dezvoltarea de programe școlare prietenoase care să creeze contexte sigure, interactive, receptive și participative, de pregătire pentru un rol activ și responsabil în cadrul societății; Metodele de lucru urmează a fi adaptate la capacitățile copiilor.
- Dezvoltarea unor mecanisme de sesizare și reclamare a riscurilor la care sunt supuși tinerii;
- Aplicarea unor mecanisme de monitorizare și evaluare a procesului de participare, precum și capacitatea tinerilor de a monitoriza evoluțiile și schimbările realizate în urma implicării lor în procese decizionale;
- Demararea și susținerea procesului de creare a asociațiilor naționale ale elevilor, studenților și părinților. Actualizarea Codului Educației și a actelor normativ-juridice subordonate prin împuternicirea organelor de auto-guvernare a elevilor, studenților și părinților și capacitatea acestora în domeniul participării, organizării, monitorizării, evaluării procesului educațional.

pentru instituțiile de învățământ:

- Creșterea nivelului de informare a elevilor prin eficientizarea mecanismelor și diversificarea surselor de informare a copiilor, adolescenților și tinerilor cu privire la modalitatea de participare, scopul și posibilele riscuri ale participării lor;
- Capacitarea tinerilor și adulților în domeniul participării și implicării în procese decizionale la nivel local și național: structuri și forme de participare, necesitatea și beneficiile participării;
- Diversificarea activităților realizate de către elevi în cadrul instituțiilor de învățământ și creșterea nivelului de implicare a elevilor în procese decizionale;
- Aplicarea unor strategii specifice de implicare a băieților și a tinerilor care provin din familii vulnerabile;
- Asigurarea accesului tinerilor la distribuirea bugetului prin stabilirea unei cote din buget pentru care tinerii ar putea decide;
- Crearea de spații fizice accesibile destinate activității CȘE și asigurarea unui confort psiho-emoțional al discuțiilor.

pentru societatea civilă

- Desfășurarea de campanii informaționale de masă care să utilizeze diverse surse de informare, inclusiv surse media;
- Elaborarea unui concept informațional accesibil tuturor copiilor, adolescenților și tinerilor și care să țină cont de diversitatea socială, să fie adaptate vârstei și gradului de maturitate;
- Creșterea nivelului de sensibilizare și conștientizare din partea adulților care lucrează cu și pentru copii și tineri a faptului că opiniile copiilor trebuie să fie tratate cu respect. Capacitarea specialiștilor care lucrează cu și pentru copii/adolescenți/tineri de a asculta și de a conlucra cu aceștia, precum și de a-i implica în funcție de capacitățile lor în evoluție.
- Instruirea tinerilor în domeniul metodologiilor de cercetare și analiză a problemelor sociale, care să faciliteze implicarea tinerilor în realizarea de mini-studii, identificarea celor mai stringente probleme și formularea de soluții;
- Realizarea studiilor sociologice care să evalueze profilul social al adulților care încurajează participarea copiilor, adolescenților și tinerilor;
- Sensibilizarea populației privind politicile de incluziune și anti-discriminare, care să consolideze dialogul social, să încurajeze și să promoveze tratamentul egal, în special în mediile educaționale.
- Promovarea diversității prin asumarea unei politici de acțiuni afirmative, bazată pe argumentele referitoare la avantajele diversității. Printre măsurile ce necesită a fi realizate menționăm:
 - a) respectarea prevederilor-cadru în constituirea CE și CNE, prin adoptarea unor măsuri afirmative, de stimulare a participării băieților și altor categorii sociale pentru a asigura reprezentativitatea acestor entități;
 - b) publicarea de ghiduri și manuale cu conținuturi incluzive;
 - c) organizarea de schimburi între instituțiile educaționale, CE, parteneri din sectorul public și privat, societatea civilă, syndicatele, pentru promovarea incluziunii și diversității, a unei mai bune înțelegeri reciproce;
 - d) implicarea mass-mediei, în promovarea unor modele incluzive;
 - e) promovarea și menținerea unei culturi comune „anti-discriminare” la nivelul local și național.

În sectorul de tineret

pentru Ministerul Educației Culturii și Cercetării:

- Îmbunătățirea Legii cu privire la tineret prin luarea în considerare atât a particularităților de vârstă ale fiecărei subcategorii de persoane tinere – minori, adulți, cât și a specificului profilului ocupațional al acestora – elevi, studenți, angajați în câmpul muncii, persoane în căutarea unui loc de muncă etc.
- Dezvoltarea unor mecanisme de informare a tinerilor care nu sunt incluși în sistemul de învățământ (tinerii cuprinși în vârstă de 22-35 ani) cu privire la oportunitățile de participare, scopul și consecințele posibile ale participării. Informația trebuie să fie completă, sigură și să țină cont de diversitatea socială grupurilor de tineri.
- Promovarea schimbului de bune practici între structurile de participare create în domeniul educației, sectorului de tineret și domeniul protecției sociale a copilului. Realizarea de vizite de studiu în comunitățile care aplică modele participative eficiente;
- Dezvoltarea unor programe de stimulare și încurajare a participării tinerilor cu vârsta de peste 22 ani, prin crearea de organizații de tineret și dezvoltarea de proiecte sociale care să corespundă intereselor lor.
- Realizarea studiilor de monitorizare și evaluare și estimarea progresului în atingerea obiectivelor Strategiei în baza unor dovezi relevante, veridice și obiective.
- Reglementarea calității procesului de participare la nivelul legislației naționale din sectorul de tineret, prin reflectarea principiilor de calitate a participării menționate în Comentariul General nr. 12. Includerea în cadrul Legii cu privire la tineret a prevederilor care să asigure participarea tinerilor și adolescenților din perspectiva principiului respectului față de opiniile tinerilor, principiului participării prietenoase copilului și principiul participării sigure, în care să se țină cont de riscuri (Vezi Comentariul General nr. 12, pag. 45).

pentru Administrația publică locală:

- Identificarea și implementarea mecanismelor de atragere în activitățile de elaborare, aprobare și implementare a deciziilor tinerilor din categoriile ce nu sunt cuprinși în învățământul formal.
- Creșterea nivelului de sensibilizare și conștientizare a specialiștilor care lucrează cu și pentru tineri a faptului că opiniile copiilor trebuie să fie tratate cu respect. Capacitarea specialiștilor de tineret în domeniul planificării bugetului pentru activități de tineret, acestea fiind consultate cu tinerii și planificate în funcție de nevoile reale ale tinerilor. Activitățile trebuie să fie relevante și să cuprindă toate domeniile de activitate, inclusiv sport, cultură, social, educațional, economic etc.
- Stipularea în legislația națională a necesității de capacitarea specialiștilor de tineret în domeniul modalităților de lucru cu tinerii, a respectării opiniei tinerilor și a modalităților de implicare a tinerilor, în funcție de capacitățile lor în evoluție.
- Crearea măsurilor de protecție a tinerilor și eliminare a riscurilor specifice asociate cu procesul de participare și la promovarea unei participări sigure și fără consecințe negative;
- Creșterea nivelului de cooperare între structurile de participare create în comunitate prin schimb de bune practici;
- Creșterea nivelului de implicare a tinerilor în procesul de identificare și sesizare a problemelor sociale cu care se confruntă.

pentru societatea civilă :

- Dezvoltarea unei platforme digitale care să reprezinte un instrument de informare, comunicare, schimb de idei și sesizarea de problemelor sensibile identificate în școală și comunitate;
- Reducerea diferențelor în tratament și a percepției sociale (lipsa de încredere în anumite categorii sociale), combaterea prejudecăților și a stereotipurilor care implică faptul că anumite grupuri reprezintă o povară/ barieră, sunt percepute ca generatoare de conflicte, etc.
- Creșterea nivelului de implicare a tinerilor în procese de cercetare, analiză și identificare a problemelor sociale cu care se confruntă tinerii, realizare de mini studii de cercetare și elaborare a unor planuri de acțiuni pentru soluționarea problemelor identificate;
- Elaborarea și desfășurarea unor ample campanii publice, instituționalizate, cu o abordare sistemică și consecventă, care să implice susținerea grupurilor defavorizate din comunități;
- Crearea unei platforme a ONG-urilor care activează în domeniul participării tinerilor în procese decizionale care să asigure un schimb de idei și practici în domeniul de referință.

În domeniul protecției sociale

pentru Ministerul Sănătății, Muncii, Protecției sociale

- Extinderea la nivel național a bunelor practici obținute în procesul de participare a copiilor în monitorizarea și evaluarea calității serviciilor sociale din comunitate;
- Elaborarea unei strategii de protecție a copiilor și eliminare a riscurilor specifice asociate cu procesul de participare. Aceasta va contribui la promovarea unei participări sigure și reducerea riscurilor de a fi expuși la violență, exploatare sau oricare altă consecință negativă;
- Capacitarea specialiștilor din domeniul protecției sociale a copilului în domeniul participării și implicării în procese decizionale la nivel local și național: necesitatea și beneficiile participării, riscurile sociale;
- Revitalizarea activității Consiliului Național Consultativ al Copiilor și subordonarea acestuia Consiliului Național pentru protecția drepturilor copilului.

pentru structurile de la nivel local:

- Schimb de bune practici din domeniul protecției sociale, educație și tineret. Realizarea de vizite de studiu care să familiarizeze tinerii cu practicile de succes ale participării tinerilor în procese de monitorizare și evaluare la nivel comunitar;
- Creșterea nivelului de informare a copiilor despre oportunitățile de participare în cadrul CCC, prin diversificarea căilor de informare.

Anexa 1

Tabelul 1. Design-ul cercetări calitative

Categoria interviuată	Nr. total de interviuri/discuții în grup	Metoda aplicată
Elevi cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani, membri ai Consiliilor de clasă și de școală	8	Interviu de grup
Elevi cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani, care nu participă în procese decizionale la nivel de școală ³¹	5	Interviu de grup
Tineri cu vârsta cuprinsă între 19-25 de ani, membri ai consiliilor locale din comunitate	2	Interviu de grup
Tineri cu vârsta cuprinsă între 19-25 de ani, care nu participă în procese decizionale la nivel comunitar	2	Interviu de grup
Elevi cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani, membri ai Consiliului Național al Elevilor	1	Interviu de grup
Manageri ai instituțiilor de învățământ, responsabil de participarea elevilor în cadrul Consiliilor de școală	4	Interviu aprofundat
Experți în domeniul participării adolescenților și tinerilor din domeniul educației, sectorului de tineretului și protecției sociale a drepturilor copilului, membri ai ONG și responsabili de activitatea CNE, CMTC.	8	Interviu aprofundat
Reprezentanți ai APL, specialiști de tineret de la nivelul I și nivelului II	6	Interviu aprofundat
TOTAL	18 Discuții de grup 18 Interviu aprofundate	

³¹În cadrul acestor discuții au fost implicați și copii cu CES și copii cu dizabilități.

Comentariile Comitetului **Comitetul pentru drepturile copilului**³² în domeniul educației:

- Respectarea dreptului copilului de a fi ascultat în domeniul educației este fundamental pentru a asigura realizarea dreptului la educație. Comitetul constată cu îngrijorare perpetuarea unor fenomene precum autoritarismul, discriminarea, violența și lipsa respectului în realitatea multor școli și clase. Asemenea contexte nu creează condiții favorabile pentru ca fiecare copil să-și poată exprima opiniile și acestea să fie luate în considerare (aliniatul 105).
- Comitetul recomandă Statelor părți să ia măsurile de rigoare pentru a oferi copiilor posibilitatea de a se pronunța referitor la problemele enunțate mai sus, precum și să garanteze că se va ține cont de părerile lor (aliniatul 106).
- În totalitatea contextelor educaționale, inclusiv în programele educative pentru copii mici este necesar să se pună accentul pe promovarea rolului activ al copiilor într-un mediu de învățare participativ³³. Procesele de predare și învățare trebuie să ia în considerare condițiile de viață și perspectivele copiilor. Din acest considerent responsabilii din domeniul educației trebuie să țină cont de părerile copiilor și părinților la elaborarea curriculumului și programelor școlare (aliniatul 107).
- Educația în domeniul drepturilor omului nu poate modela motivațiile și comportamentele copiilor decât atunci când drepturile omului sunt aplicate în instituțiile în care copilul studiază, se joacă și conviețuiește cu alți copii și adulți³⁴. Dreptul de a fi ascultat este în particular în vizorul copiilor în aceste instituții, aceștia având posibilitatea de a examina dacă în practică se ține cont de viziunile lor, așa cum este prevăzut în Convenție (aliniatul 108).
- Participarea copiilor este vitală pentru instaurarea în sălile de clasă a unei atmosfere sociale care să stimuleze cooperarea și sprijinul mutual, condiții necesare unei învățări interactive axate pe elev. Este deosebit de important să se acorde atenție opiniilor exprimate de către copil dacă se dorește eliminarea discriminării și prevenirea violenței și măsurilor disciplinare. Comitetul salută dezvoltarea și extinderea consilierii și educației de la egal la egal (aliniatul 109).
- Implicarea constantă a copiilor în procesele decizionale poate fi realizată în special prin intermediul consiliilor de clasă, consiliilor de elevi, precum și prin prezența reprezentanților elevilor în cadrul consiliilor și comitetelor școlare, unde aceștia să-și poată exprima liber viziunile asupra elaborării și implementării politicilor școlare și codurilor de conduită. Acest drept trebuie să figureze în legislație și aplicarea acestuia nu ar trebui să depindă de bunăvoința autorităților, școlilor și directorilor (aliniatul 110).
- Dincolo de mediul școlar, Statele părți ar trebui să consulte copiii la nivel local și național cu privire la orice aspect al politicii educaționale, inclusiv adaptarea sistemului educativ la nevoile copiilor, educația nonformală și informală, care oferă copiilor „a doua șansă”, curriculumul școlar, metodele de predare, structurile școlare, standarde, formarea bugetului și sisteme ce asigură protecția copilului (aliniatul 111).
- Comitetul încurajează Statele părți să acorde sprijin organizațiilor independente ale elevilor care ar ajuta copiii să-și exercite competent rolul de participanți activi în sistemul educației (aliniatul 112).

³²Comitetul pentru Drepturile Copilului, recomandarea generală nr. 12 din 20 iulie 2009

https://drepturilecopilului.md/files/recomandare_CDC.pdf

³³„Educația pentru toți, o abordare bazată pe principiile drepturilor omului: Un cadru pentru realizarea dreptului copiilor la educație și drepturilor copiilor în cadrul educației”, UNICEF/UNESCO (2007).

³⁴Comitetul pentru Drepturile Copilului, recomandarea generală nr. 1 (2001) cu privire la finalitățile educației (articolul 29, paragraful 1 al Convenției), (CRC/GC/2001/1)

- Dreptul copilului de a fi ascultat urmează a fi garantat în cazul deciziilor privind trecerea la o altă treaptă de studii sau alegerea profilului, decizii ce afectează direct interesul suprem al copilului. Asemenea decizii trebuie să fie supuse unui control administrativ sau judiciar. Pe lângă aceasta, în ceea ce privește măsurile disciplinare, dreptul copilului de a fi ascultat trebuie să fie respectat pe deplin³⁵ în special, în cazul excluderii copilului de la studii sau exmatriculării din școală, această decizie trebuie să fie supusă controlului judiciar pe motiv că vine în contradicție cu dreptul copilului la educație (aliniatul 113).
- Comitetul salută apariția programelor școlare prietenoase copiilor în multe țări, programe ce caută să creeze contexte sigure, interactive, receptive și participative, care pregătesc copiii și adolescenții să joace un rol activ în cadrul societății și să devină cetățeni responsabili în comunitatea din care fac parte (aliniatul 114).

³⁵ Statele părți trebuie să țină cont de recomandarea generală a Comitetului nr. 8 (2006) cu privire la dreptul copilului de a fi protejat împotriva oricărei pedepsei corporale și altor forme crude și degradante de pedepsire, ceea ce explică necesitatea strategiilor participative în eliminarea pedepsei corporale (CRC/C/GC/8).